

ตามรอย

พุทธธรรม

ตามรอยพุทธธรรม

พุทธธรรม ประดิษฐาน ๒๖ ศตวรรษกาล

หลักการ หรือคำสอนใดก็ตาม ที่เป็นเพียง
การคิดค้นหาเหตุผลในเรื่องความจริง
เพื่อสนองความต้องการทางปัญญา
โดยมิได้มุ่งหมายและมีได้แสดงแนวทาง
สำหรับประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริง
อันนั้นให้ถือว่าไม่ใช่ พระพุทธศาสนา
โดยเฉพาะอย่างใดถือว่าเป็นคำสอนเดิมแท้
ของพระพุทธเจ้าซึ่งในที่นี่ เรียกว่า พุทธธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

คำนำ

หนังสือ ‘ตามรอยพุทธธรรม’ ในมือของท่านนี้ เป็นความดำริของหลายคนที่ได้อ่านและเห็นคุณค่าของหนังสือ ‘พุทธธรรม’ ของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่จัดพิมพ์แล้วกว่า ๓๐ ครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ตามลำดับมาเป็นจำนวนหลายหมื่นเล่ม ได้รับการยอมรับและกล่าวขานจาก ๓ หน่อแห่งพุทธระณ ยุคสมัยนี้ว่า

“เป็นลายแทงแห่งความสุข...ที่สมบูรณ์แบบที่สุด ที่มีอยู่ในยุคสมัยของเรา”

พระมหาอุทัย วชิรเมธี

“ถ้าเหลือของสิ่งเดียวในโลกนี้ติดตัว ขอเลือก ‘พุทธธรรม’ เล่มนี้”

พระไพศาล วิสาโล

“ชีวิตนี้...มีหนังสือเล่มนี้เป็นเพื่อนตลอดจนกระทั่งวันตาย”

ชยสาโร ภิกขุ

ในวาระฉลองพุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปีแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ พุทธศักราช ๒๕๕๕ ที่แม้จะมีโรคพารอย่างใหญ่หลวง พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ได้วิริยะพากเพียรเรียบเรียงต้นฉบับใหม่อย่างสมบูรณ์พร้อมดัชนีสำหรับสืบค้น ทั้งรูปแบบหนังสือเล่มและดิจิทัลไฟล์ มีความยาว ๑,๓๖๐ หน้า เป็นการถวายพระอนุโมทนาพระราชกุศลในมหามงคลสมัย เถลิงพระชนมพรรษา ครบ ๗ รอบ ๘๔ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ และเป็นธรรมทานในกาลบรรจบ ๒๖ ศตวรรษแห่งการประดิษฐานพระพุทธธรรม นับแต่บรรลุปะริโพธิญาณและการแสดงพระปฐมเทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งขยายจากฉบับเดิมแรกเริ่มเพียง ๒๐๖ หน้า กระทั่งฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓๑ มี ๑,๒๑๒ หน้า เพิ่มอีก ๑๔๘ หน้า ทำให้มีความหนาและอาจเป็นที่วิตกหวั่นเกรงไม่กล้าหยิบอ่านของผู้สนใจใฝ่เรียนรู้ทั้งหลาย

ในขณะที่ตลอดเกือบกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา หนังสือเล่มนี้ได้มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการช่วยให้ใครต่อใครได้เข้าถึงพุทธธรรม อันเป็นกุญแจไขความหมายของชีวิตและความสุขแท้ อย่างไม่มีขีดค้นจำกัดเพศ วัย ชนชั้น และฐานะ ดังที่บรรณนิรนามท่านหนึ่งโพสต์ในสังคมออนไลน์ว่า “ใครยังไม่เคยอ่าน ลองหาเวลาอ่านดู... พุทธธรรม เป็นหนังสือที่ทำให้...บอกตัวเองว่า เป็นโชคดีครั้งใหญ่ในชีวิต... ที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้จบ... บางทีคุณอาจจะมองข้ามโอกาสที่จะโชคดี โดยไม่ต้องส่งไปชิงรางวัล”

มอเตอรืไซค์รับจ้างท่านหนึ่งบอกว่า “...อ่าน พุทธธรรม... แต่ก็ไม่ได้ละเอียดนัก... ได้สัจธรรมของชีวิต สัจธรรมของธรรมะ แล้วก็สัจธรรมของคน... หลังจากได้ศึกษา... สุขุมขึ้น กล้าหาญขึ้น เด็ดเดี่ยวในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ สมมติว่า... นอนหลับไป แล้วพรุ่งนี้ตื่นขึ้นมาเป็นศูนย์อีกนี่ ชีวิตรับได้ไหม รับได้...”

ดิไซเนอร์คนหนึ่งบอกว่า “พุทธธรรม ทำให้... ระลึกถึงคุณของพระพุทธพระธรรม พระสงฆ์ ได้มากกว่าพระพุทธรูปงดงามที่ตั้งอยู่เสียอีก...”

พนักงานขายวัยรุ่นคนหนึ่งบอกว่า “โชคดีที่... อายุยังน้อยแล้วเจอเล่มนี้ได้เปรียบ... เพราะรู้แล้วว่า อะไรของแท้ อะไรของปลอม ความสุขแท้ ความสุขปลอม... อ่าน พุทธธรรม ๓ รอบแล้ว... แต่คำตอบที่ได้ไม่เคยซ้ำเลย... ถ้ายังต้องมีเกิดอีก ...ก็ขออ่าน พุทธธรรม อีก อ่านจนกว่าจะไม่ต้องเกิด...”

เจ้าของกิจการท่านหนึ่งบอกว่า “...อ่าน พุทธธรรม ด้วยการกำหนดประโยชน์ ใช้วิธีเลือกอ่าน ไม่ได้อ่านหน้าแรกยันหน้าสุดท้ายนะ เพราะพุทธธรรม ไม่ใช่หนังสืออ่านรวดเดียว... อ่านเล่มนี้ตั้งแต่สารบัญ ...เป็นกวีตั้งแต่สารบัญ มันงดงามตั้งแต่ตรงนั้นแล้วนะ”

ผู้บริหารกิจการระดับชาติท่านหนึ่งบอกว่า “ถ้าไม่เคยได้อ่าน พุทธธรรม ...จะไม่เคยรู้เลยว่า ...ไม่รู้อะไรเลย! เพราะคิดว่ารู้แล้ว ... แต่จริงๆ เราไม่รู้อะไรเลยในสิ่งที่มันเกี่ยวกับตัวเอง เกี่ยวกับชีวิตนี้ เราไม่รู้อะไรเลยจริงๆ เหมือนที่เขาเปรียบเปรยว่า อยู่ในห้องมืด ถ้าไม่มีคนจุดไฟแช็ก มันไม่เห็นหรอก ก็มีดอยู่อย่างนั้น แล้วไม่รู้ว่ามีดด้วย... พออ่านบทแรก เออ เอ้ย ! ชีวิตมันคืออะไร ผมกลับตอบไม่ได้ ก็มาถึงบางอ้อว่า จริงๆ เราไม่รู้”

มีบุคคลที่ใช้ชื่อว่า Rising Sun โพสต์ในเว็บไซต์ว่า “...พุทธธรรม ค่อนข้างอ่านยากสำหรับคนไม่คุ้นเคย เพราะในหนังสือเต็มไปด้วยศัพท์บาลี หากพบว่า พุทธธรรม ยากไปสำหรับคุณ ลองหาเล่มอื่นที่เขียนวิชาการน้อยกว่านี้อ่านไปก่อน... พอพื้นฐานเริ่มแน่น แล้วกลับมาอ่าน พุทธธรรม อีกครั้ง จะอ่านง่ายกว่าเดิม แล้วจะพบว่า พุทธธรรม ให้อะไรหลายๆ อย่างทีเดียว...”

โจทยจึงมีว่า จะทำอะไรให้คนที่ยังไม่คุ้นเคย เห็นว่ายาก เห็นว่าลำบาก เห็นว่าหนาและหนักเกินกำลัง ได้ลองอ่านอย่างย่นย่อ ก่อฉันทะในการหยิบอ่านฉบับใหญ่ ที่ท่านปรับขยายไว้อย่างสมบูรณ์ยิ่งนี้ ให้กว้างขวางและก่อประโยชน์ต่อชีวิต ชุมชน และสังคม สมกับคุณค่าแห่งพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธร่องค์ทรงตรัสรู้และเมตตาเผยแผ่สั่งสอนสืบมา จนบรรพชนคนไทยได้สืบสานเป็นศาสนาประจำชาติ และได้ชื่อว่า เป็นศูนย์กลางแห่งพระพุทธศาสนาของโลก ก่อนที่ฉบับแปลเป็นภาษาต่างๆ จะถูกอ่านใช้อย่างกว้างขวางกว่าในนานาประเทศทั่วทั้งโลก

กองทุนเกือโลก (ป. อ. ปยุตโต) และ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อิน-
ทปัญญา ได้รับเมตตาและฉันทานุมัติจากพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ
อาจารย์ให้จัดทำหนังสือ ‘ตามรอยพุทธธรรม’ นี้ขึ้นด้วยเหตุนี้ โดยมิตที่
ตั้งไว้ว่า มิสามารถทำ ฉบับย่อ ได้ เพราะพระเดชพระคุณท่านได้จัดทำ
อย่างดียิ่งแล้วจากพระไตรปิฎกทั้ง ๔๕ เล่ม

‘ตามรอยพุทธธรรม’ นี้ จึงเป็นเพียงหนังสือ ‘พุทธธรรม เล่มน้อย’ เพื่อให้
ท่านทั้งหลายได้ลองอ่าน โดยวางตำแหน่งให้เป็นหนังสือนำร่องของคน
เริ่มสนใจ ‘พุทธศาสนา’ คนที่ต้องการ ‘ค้นหาคำตอบเรื่องชีวิต เป้าหมาย
และแนวทางการดำเนินชีวิต’ ได้เลือกใช้หนังสือ ‘พุทธธรรม ฉบับ
ปรับขยาย’ ที่ได้รับการยอมรับอย่างทั่วไปทั้งในประเทศและทั่วโลก ว่าให้
คำตอบได้ โดยได้รับเมตตาจาก ๒ มหาเถระผู้อุปฐากพระเดช
พระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ เป็นที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด ประกอบด้วย
๔ ส่วนสำคัญคือ ความเป็นมาของหนังสือ ‘พุทธธรรม’ ตั้งแต่เริ่มแรก
จนถึงฉบับปรับขยายนี้ ภาพรวมของเนื้อหา ความคิดเห็นของคนรุ่น
ใหม่ๆ ที่ได้ใช้หนังสือเล่มนี้ โดยมีส่วนที่พิเศษสุดคือ ‘บทสัมภาษณ์พิเศษ’
ที่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์เมตตาตอบให้เป็นกรณีเฉพาะ
ในโอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ พระพรหม-
คุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ตลอดจนพระมหาเถรานุเถระ ครูบาอาจารย์
ตลอดจนนานาภิกษุสงฆ์ที่ร่วมกันสร้างสานหนังสือ ‘พุทธธรรม’ เป็น
ลำดับมา จนส่งให้เกิดหนังสือเล่มนี้ เพื่อการส่งเสริมการเข้าถึงซึ่งพุทธธรรมที่
องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประดิษฐาน และเผยแผ่สั่งสอนสืบมา
ถึงพวกเราทั้งหลาย ในปีนี้ ๒๕๖๐ ปีนี้.

กองทุนเกือโลก (ป. อ. ปยุตโต)
หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา
พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

สารบัญ

๐๐๖

คำนำ

๐๑๙

สารสันจากท่านเจ้าคุณฯ

๐๒๓

๔ ทศวรรษ หนังสือธรรมแห่งชีวิต

๐๓๕

อ่าน

๐๓๗

ธรรมะไม่ใช่แฟชั่น นิพพานไม่มีขาย

๐๓๙

ลายแทงแห่งสุขแท้ : พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี

๐๔๔

กัลยาณมิตรในยุคเฟซบุ๊ก

๐๔๖

ก่ออิฐ หรือ สร้างวิหาร

๐๕๐

๔ ปีแห่งอุตสาหะ นำ พุทธธรรม สู่ดิจิทัลไฟล์ : นายแพทย์ ณรงค์ เลาหวิรภาพ

๐๕๔

ทางลัดของชีวิต : ลิทธิศักดิ์ ทยานุวัฒน์

๑๐๐

เกิดดั่งๆๆ เท่านั้นเอง

๑๐๒

ตื่น

๑๑๐

คิดเห็น

๑๑๔

พระท่านว่า

๑๒๖

บทสัมภาษณ์พิเศษ

๑๖๔

พระผู้เป็นปราชญ์แท้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต)

๑๖๘

เรื่องเล่ารอบชีวิต วิธีปราชญ์

๑๗๗

บรรณานุกรม

พระพุทธเจ้า

ทรงค้นพบ

พระธรรม

ในธรรมชาติ...

จึงบังเกิดเป็น

‘พุทธศาสนา’

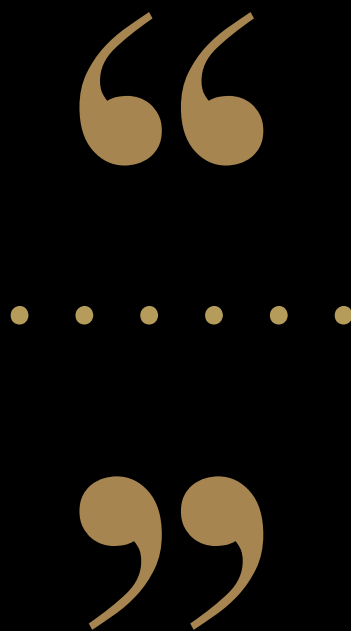
ในกาลต่อมา

ธรรมะ มีอยู่แล้วในธรรมชาติ เป็นกฎของธรรมชาติ
องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติ หรือสร้างขึ้นใหม่
เพียงแต่พระองค์ทรงฝึกฝนอบรมตนจนตรัสรู้แจ้งในธรรมชาติ
แล้วจึงนำมาเผยแผ่ให้แก่หมู่ชนที่ยังวนเวียนอยู่ใน ‘ทุกข์’
ให้ได้เจริญรอยตามบนหนทางแห่งการ ‘ดับทุกข์’ และ ‘เป็นสุข’
เพื่อกระทำหน้าที่ที่ถูกต้องครั้งหนึ่งของการเกิดมาเป็นมนุษย์
เป็นชาวพุทธที่พบพระพุทธศาสนา

พุทธศาสนา เป็นศาสนาของผู้รู้แจ้ง เป็นศาสนาที่เชื่อมั่น
ในศักยภาพของมนุษย์ว่า ทุกคนสามารถพัฒนาจิตใจไปสู่
ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อมได้ด้วยความเพียรของตน
หลักธรรมคำสอนจึงมุ่งสอนให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง
ในโลกด้วยปัญญา และอยู่กับความทุกข์อย่างรู้เท่าทัน
ตามความเป็นจริง โดยมีวัตถุประสงค์สูงสุด คือการหลุดพ้น
จากความทุกข์ทั้งปวง จากวัฏจักรเวียนว่ายตายเกิด
เฉกเดียวกับที่องค์พระศาสดาทรงหลุดพ้นได้ด้วยกำลังสติปัญญา
และความเพียร ซึ่งเป็นผู้หลุดพ้นในฐานะของมนุษย์ปุถุชน
มิใช่เทพเจ้า หรือทูตของพระเจ้าองค์ใด

สาส์นจากท่านเจ้าคุณฯ

...อาตมา ผู้เขียนหนังสือนี้เป็นนักศึกษาผู้หนึ่ง
ทำหน้าที่เป็นผู้ไปสืบค้น รวบรวมเอาเนื้อหาทั้งหลายของหลักธรรม
มาส่งวางให้แก่ผู้อ่าน ถ้าสิ่งที้นำมาส่งวางให้มันเป็นของแท้
หยิบมาถูกต้อง ผู้นำส่งก็หมดความรับผิดชอบ จะหายตัวไปไหนก็ได้
ผู้ได้รับไม่ต้องนึกถึง ไม่ต้องมองที่ผู้นำส่งอีกต่อไป
และถ้าผู้เขียนได้นำเอาตัวหลักพุทธธรรมมาแสดงแก่ผู้อ่านได้สำเร็จ
ก็เหมือนกับได้พาผู้อ่านเข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดาเองแล้ว
ผู้อ่านก็ไม่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้เขียนอีกต่อไป
ผู้อ่านพึงตั้งใจสดับและพิจารณาพุทธธรรม ที่แสดงโดยตรง
ออกมาจากพระโอษฐ์ของพระบรมศาสดานั้นอย่างเดียว...

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

{ ๕

ทศวรรษ หนังสือ ธรรมแห่งชีวิต

พุทธธรรม ปกรณ์พระไตรปิฎกร่วมสมัย

ธรรมนิพนธ์ชิ้นเอกท่ามกลางมรดกธรรมกว่า ๓๐๐ เล่ม

ที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

รังสรรค์และใช้เวลาเรียบเรียงมาตลอดช่วงชีวิต

แห่งเพศบรรพชิตของพระผู้เป็นปราชญ์แท้

พุทธธรรม เกิดจากการเรียบเรียงรวบรวมหลักธรรมในพระไตรปิฎกมากถึง ๔๕ เล่ม ทั้งอรรถกถาและฎีกาในทุกแง่ทุกมุมที่เป็นสาระสำคัญ ให้มารวมอยู่ในหนังสือธรรมเล่มนี้เพียงเล่มเดียว โดยมุ่งแสดงขอบเขต ประมวลจัดเรียงคำตรัสแสดงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้อย่างเป็นระบบระเบียบ เข้าหมวดหมู่พระธรรมอย่างกระจ่างแจ้ง จนเป็นที่ยอมรับว่า หนังสือธรรมเล่มนี้แสดงหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้อย่างชัดเจนต่อพระไตรปิฎกเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การได้อ่าน **พุทธธรรม** จึงเสมือนนั่งลงฟังคำตรัสสอนจากพระโอษฐ์ของพระบรมศาสดานั้นทีเดียว ซึ่งพ้องกับเจตนาของท่านผู้นิพนธ์ที่น้อมตนเป็นเพียงผู้ส่งสารแห่งลัทธิอันประเสริฐของพระพุทธองค์เช่นกัน อีกทั้งหนังสือธรรมเล่มนี้ยังคงสถานะเป็นหนังสือศึกษาอ้างอิงทางพุทธศาสนา ที่ว่าด้วยเรื่องพระไตรปิฎกเล่มสำคัญที่สุด ร่วมสมัยที่สุด นับแต่ ‘วิสุทธิมรรค’ ของท่านพุทธโฆษาจารย์ พระอรรถกถาจารย์ในยุคโบราณแห่งศรีลังกา เมื่อรวม ๑,๕๐๐ ปีก่อน

ภูมิรู้ภูมิธรรม ความสมสมัย ครอบคลุมแก่นธรรมอย่างกระจ่างแจ้งแทงตลอด พากเพียรอย่างยิ่งยวด ศรัทธาอย่างแรงกล้า อธิษฐานที่ตั้งมั่น พร้อมทั้งออกแบบวางแผนการเขียนอย่างละเอียดรอบคอบของท่านผู้นิพนธ์ ทำให้ **พุทธธรรม** ทำหน้าที่เป็นปกรณ์ที่เพียบพร้อมและทรงคุณค่ายิ่ง มีคุณูปการเพื่อการศึกษาค้นคว้าอ้างอิงแก่พระธรรมคำสอน สมดังคำกล่าวยกย่องให้ **พุทธธรรม** เป็นดัง ‘เพชรน้ำเอก’ แห่งวงการพุทธศาสนาไทย และพุทธศาสนาโลก

ท่านผู้นิพนธ์ตั้งคำถามสั้นๆ รอบชีวิตด้วยกัน ๖ คำถาม ทว่ากระแทกกระแทกไปยังหัวใจจิตหัวใจของผู้อ่าน กระตุ้นเร้าให้อยากสืบค้นในคำตอบ - **ชีวิตคืออะไร? ชีวิตเป็นอย่างไร? ชีวิตเป็นไปอย่างไร? ชีวิตควรให้เป็นอย่างไร? ชีวิตควรเป็นอยู่อย่างไร? และ ชีวิตที่ดีเป็นอย่างไร?** - คำถามที่ดูเหมือนง่ายไม่ยากนี้ หากคำตอบที่ถูกต้องและเป็นสาระจริงแท้ของชีวิตกลับไม่ง่ายเลย ในทางตรงกันข้าม การศึกษาข้อธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งประทีปส่องทางชีวิตนั้นง่ายเสียยิ่งกว่าง่าย เพราะไม่จำเป็นต้องแสวงหาเครื่องมือเครื่องมือใดๆ หากใช้ตัวเรา ชีวิตของเราจะกลายเป็นเครื่องพิสูจน์เพื่อสืบค้นคำตอบ

ข้อธรรมคำสอนที่สัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้แล้วนั้น เป็น **อภาลโก** (ไม่ขึ้นกับกาลเวลา พร้อมเมื่อใด บรรลุได้ทันที) เป็น **เอทธิยสุลลโก** (เชิญชวนให้มาพิสูจน์ เพราะเป็นของจริงและดีจริง) เป็น **โอบนยโก** (ควรน้อมเข้ามาไว้ในใจ ด้วยการปฏิบัติให้เข้าไปถึงเป้าหมาย คือนิพพาน) และเป็น **ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูติ** (อันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน)

แม้กาลเวลาล่วงมาถึง ๒,๖๐๐ ปี ยังสามารถน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผล ทำให้ชีวิตเป็นสุขแท้ ทั้งแก่ส่วนบุคคล สังคม ประเทศชาติ และมวลมนุษยชาติ สมควรยิ่งที่หมู่พุทธศาสนิกชนผู้ใฝ่รู้พระพุทธศาสนา พึงมีมรดกธรรมเล่มนี้ไว้ประจำบ้าน หรือแม้แต่ประจำตัว ไว้เปิดอ่านไขข้อข้องใจ เพื่อให้ชีวิตที่เหลืออยู่ได้ก้าวเดินบนหนทางอันประเสริฐ ให้สมกับการเกิดมาเป็นชาวพุทธที่พบพระพุทธศาสนา ให้สมกับการเกิดมาในดินแดนที่ได้ชื่อว่า เป็นศูนย์กลางแห่งพระพุทธศาสนาโลก และให้สมกับการเกิดมาเป็นมนุษย์ในชาตินี้ ●

พุทธธรรม ฉบับเดิม

พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง
(พ.ศ. ๒๕๕๕)

เมื่อ ๔๐ ปีที่แล้ว หนังสือ พุทธธรรม พิมพ์เสร็จเป็นเล่มครั้งแรก รวมอยู่ในหนังสือชุด วรรณไวทยาการ ชุมชนบทความทางวิชาการ โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย จัดพิมพ์ถวาย พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ในโอกาสที่พระชนม์มครบ ๘๐ พรรษาบริบูรณ์ ณ วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๔ ขณะนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ ดำรงสมณศักดิ์เป็น พระศรีวิสุทธิโมลี

พุทธธรรม เริ่มต้นจากข้อเขียนเพียง ๒๐๖ หน้า ในฐานบทความทางวิชาการคราวนั้น โดยอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เลขานุการโครงการฯ เป็นผู้นิมนต์ให้เขียนบทความเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เนื่องด้วยเล็งเห็นความเป็นเลิศในพระปริยัติศึกษา สติปัญญาเนกขัมมปฏิบัติของท่านผู้นิพนธ์ ต่อมา พุทธธรรม ได้รับการปรับขยายเพิ่มจำนวนหน้าขึ้นเป็นหนังสือเล่มใหญ่ ศ.ดร. ระวี ภาวิไล ได้ขอใช้หนังสือธรรมเล่มนี้เพื่อเป็นคู่มือศึกษาพุทธศาสนา เมื่อครั้งก่อตั้งธรรมสถานที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกล่าวอย่างเชื่อมั่นว่า พุทธธรรม จักเป็นรากฐานความเจริญก้าวหน้าในการศึกษาค้นคว้าทางพุทธศาสนาสืบไปในอนาคต

ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ศ.ดร. ระวี ภาวิไล จึงได้ร่วมกับคณะกรรมการธรรม ของจัดพิมพ์ พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ แล้วเสร็จเป็นเล่มในโอกาสแห่งการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี จากนั้น พุทธธรรม ได้รับการพิมพ์ซ้ำตามธรรมวาระต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยทำการปรับปรุงและขยายความเพิ่มเติมครั้งล่าสุด รวมจำนวน ๑,๓๖๐ หน้า ต้นฉบับแล้วเสร็จในช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ ๗ รอบ ๘๔ พรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ซึ่งท่านผู้นิพนธ์ขอถือความสำเร็จแห่งหนังสือธรรมนี้ เป็นการถวายพระอนุโมทนาพระราชกุศลในมหามงคลสมัยอันพิเศษ ในการนี้ได้จัดเรียงพิมพ์ข้อมูลฉบับปรับปรุงขยายในรูปแบบดิจิทัลไฟล์เป็นครั้งแรก ด้วยการอนุโมทนาการทำงานของหลายฝ่าย และดำเนินการพิมพ์ในนาม กองทุน ป.อ.ปยุตโต เพื่อเชิดชูธรรม ลุล่วงเผยแพร่เป็นธรรมทานในเดือนมีนาคม ๒๕๕๕ อันเป็นกาลบรรจบ ๒๖ ศตวรรษแห่งการประดิษฐ์พระพุทธรูป นับแต่การบรรลุพระโพธิญาณและการแสดงพระปฐมเทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

หนังสือ พุทธธรรม ได้รับการยกย่องให้เป็น ‘หนึ่งในหนังสือดี ๑๐๐ เล่มที่คนไทยควรอ่าน’ ในหมวดศาสนา-ปรัชญา ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๑ คัดเลือกโดยคณะกรรมการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

พุทธธรรม เพื่อโลก

ดร. Grant Olson แห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ (Cornell University) ผู้ได้รับทุนจากมูลนิธิ จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy Foundation) ใช้เวลาถึง ๑๐ ปีเศษ จึงพิมพ์เผยแพร่ Buddhadhamma : Natural Laws and Values for Life ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ | คุณ Bruce Evans ผู้ร่วมงานกับมูลนิธิพุทธธรรม จัดแปล พุทธธรรม ครบเล่ม โดยพิมพ์เผยแพร่บท ‘ปัจจุสมุปบาท’ และ ‘กรรม’ ในปลาย พ.ศ. ๒๕๔๙ | พระสุริโย (Suriyo Bhikkhu) เจ้าอาวาสวัดในประเทศอังกฤษ (Abbot of Hartbridge Monastery, Devon, UK) ได้แปลหลายบทใน พุทธธรรม อาทิ บท ‘ไตรลักษณ์’ ‘ปัจจุสมุปบาท’ และ ‘นิพพาน’ และเมื่อพระสุริโยลาสิกขาบท ครองเพศฤๅษีเป็นคุณ Robin Moore แล้ว ก็ยังคงทำงานแปลหนังสือธรรมเล่มนี้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้ง พุทธธรรม ยังได้รับการแปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดยคุณ Koichi Nonaka ยังผลให้พระธรรมคำสอนจากการคิดเรียงของ พระพรหมคุณาภรณ์ที่เคยจำกัดไว้ด้วยภาษาไทยถูกเผยแพร่ไปยังผู้ที่สนใจในชนชาติและภาษาอื่น

พระพุทธศาสนา

เป็นศาสนาแห่งการกระทำ

เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม

ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ้อนวอนปรารภนา

หรือศาสนาแห่งความหวังหวังกังวล

การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้า

ทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติ

ให้ทุกคนจัดการกับชีวิต

ที่เป็นอยู่จริงๆ ในโลกนี้

และเริ่มแต่บัดนี้

เกิดมาทำไม?

อยากนิพพานผิดหรือไม่?

วิปัสสนาทำอย่างไร?

นั่งสมาธิแล้วได้อะไร?

สวดมนต์ภาษาบาลี

แปลไม่ออก ฟังไม่เข้าใจ

แล้วสวดกันไปเพื่ออะไร?

พระเครื่องศักดิ์สิทธิ์ทำให้

แคล้วคลาดได้จริงไหม?

บุญสะสมเพื่อชาติหน้าได้จริงหรือ?

?

แก้กรรมทำได้หรือไม่?

ทำไมคนเราเกิดมาไม่เท่ากัน

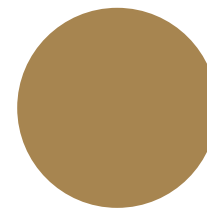
เป็นเพราะกรรมแต่ชาติก่อนใช่ไหม?

พุทธชยันตี แปลว่าอะไร?

ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ คืออะไร?

อะไรคือ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์?

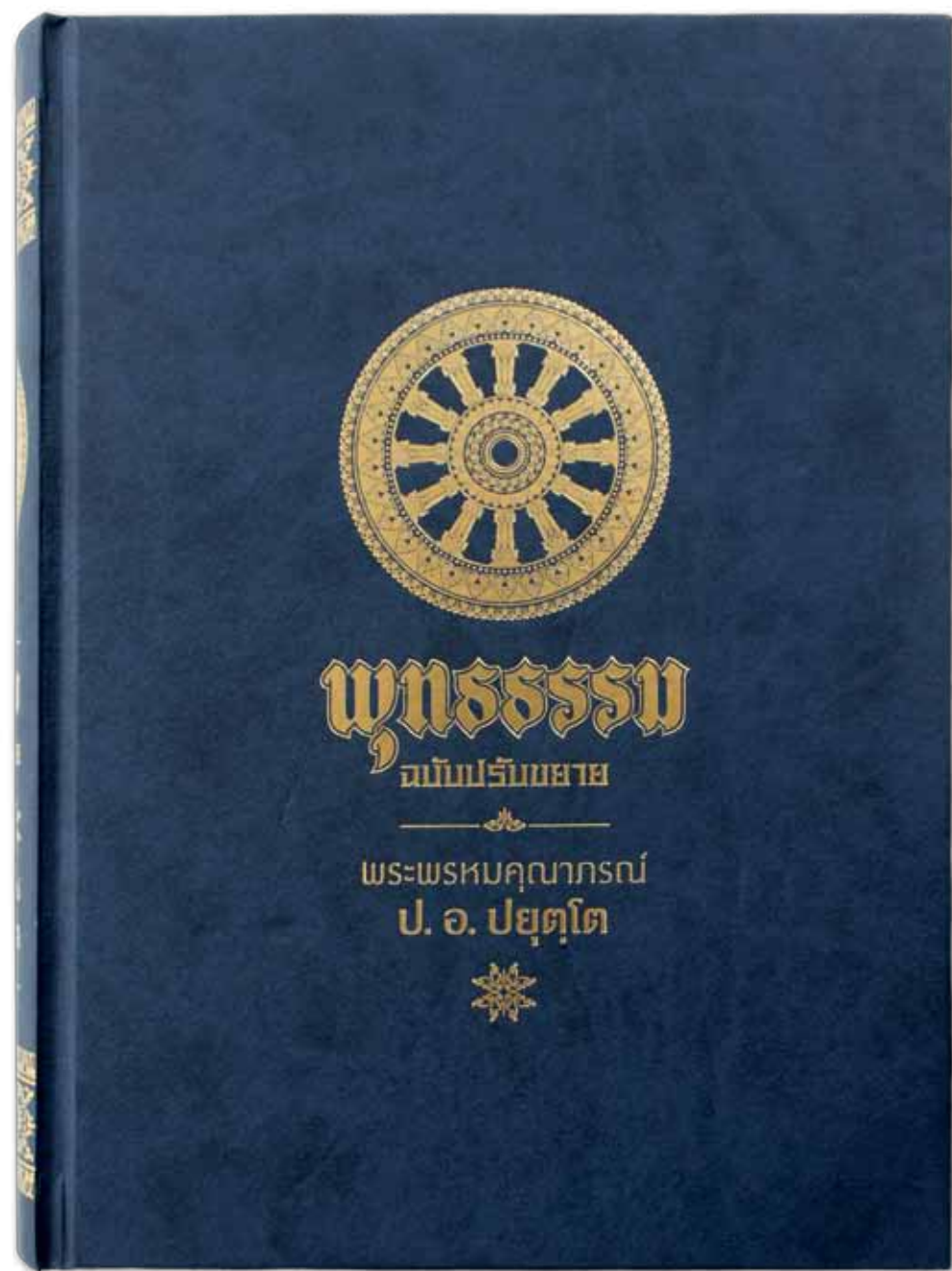
ตายแล้วไปไหน?

ปัจจุบันนี้ ปัญหาสำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏชัดในสังคม คือ การที่คนมากมายเป็นชาวพุทธกันเพียงในนาม โดยไม่มีทั้งความรู้ และการปฏิบัติของชาวพุทธ สภาพเช่นนี้เป็นเหมือนเมฆหมอกที่บดบังแสงสว่างและความงามแห่งคุณค่าของพระพุทธศาสนา นอกจากตัวบุคคลนั้นจะไม่เจริญงอกงามในธรรมแล้ว สังคมก็สูญเสียประโยชน์มากมายที่พึงได้จากพระพุทธศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ถ้ำลองยก อุโบสถ ช่อฟ้า ใบระกา ทองคำเปลว
อ่างน้ำมนต์ กระจบอกเขี้ยวมณี และพระพุทธรูปองค์โตที่สุด
ในโลก ออกเสีย ลองไม่ออกแวกไปกับเปลือก
ของศาสนจารีตที่ถูกผสมผสานนานเนื่อง

เราคงได้ย้อนเห็นพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า
ผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีวัตรปฏิบัติเรียบง่ายงดงาม
ได้ย้อนเห็นพระธรรมอันเป็นที่ตั้ง ให้ยึดมั่นไม่ไหวเอน
และได้ย้อนเห็นเส้นทางสายเก่าแก่เดิมแท้
ที่มุ่งสู่หัวใจของพระพุทธศาสนาอย่างลัดตรงที่สุด

ธรรมะ คือ อะไร?

คือ ธรรมคา

คือ ธรรมชาติ

คือ ความจริง

คือ ศักดิ์ของ

ธรรมชาติ

ธรรมะ คือ คำสอนสั่ง

ชี้แจงของพระพุทธเจ้า

พระธรรมในธรรมชาติ ธรรมคา หากต้องมีความวิเศษอัศจรรย์
ซ่อนอยู่ในพุทธธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นแน่ ถึงได้นำพาพระพุทธ-
ศาสนา ข้ามกาลเวลามาจนครบ ๒,๖๐๐ ปีในปีนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ ส่งผ่านแก่นแท้แห่งพระไตรปิฎก ด้วยภาษา
และบริบทที่ร่วมสมัย ที่คนทั่วไปสามารถเปิดอ่านข้อธรรมะใน พุทธ-
ธรรม เพื่อค้นหาความหมายและความจริงสูงสุดของชีวิต ศึกษาแก่น
ของความเป็นพุทธะ และรับเอาเข็มทิศการครองชีวิตไปใช้อย่างรู้เท่า
รู้ทัน เพื่อความสุข สะอาด สว่าง สงบ เย็น และเป็นอิสระ ซึ่งล้วน
เป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสรับรู้ได้ในชาตินี้

แล้วหนังสือธรรมที่มีจำนวน ๑,๓๖๐ หน้า

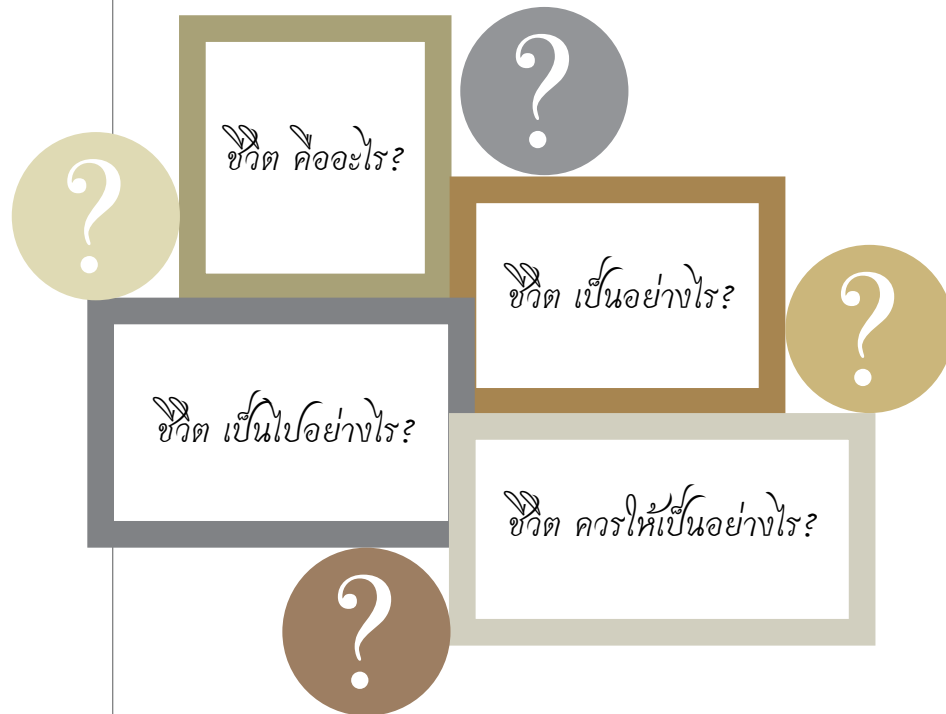
ความหนาราวหมอนหนุนนี้ ประกอบด้วยอะไร?

๑

ภาค มัชฌิมนิเทศนา

ภาคสังขาร ว่าด้วยความเป็นจริงที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ สภาวะ
ของสิ่งทั้งหลาย หรือธรรมชาติและความเป็นไปโดยธรรมชาติของ
สิ่งทั้งหลาย เป็นกฎธรรมชาติ เป็นกฎธรรมดา

๒

ภาค มัชฌิมาปฏิปทา

ภาคจริยธรรม ว่าด้วยการถือเอาประโยชน์จากความรู้ความเข้าใจ
ในสภาพและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย นำความรู้ความเข้าใจ
เกี่ยวกับสภาวะและตัวภูมิจน ไปใช้ประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติ
หรือดำเนินชีวิตจริง โดยยึดถือปฏิบัติบนทางสายกลาง

ชีวิต ควรเป็นอยู่อย่างไร?

=

๓

ภาค อารยธรรมวิถี

บทบันทึกพิเศษท้ายบทเชิงวิชาการ เพื่อการทำความเข้าใจลึกซึ้ง
จำเพาะเรื่อง จำนวน ๖ บท

ชีวิตที่ดี เป็นอย่างไร?

>>

ถาม :
พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร?

ตอบ :
องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสรู้
กฎของธรรมชาติ และความจริงที่ปรากฏ
อยู่ในกฎของธรรมชาตินั้น

ตรัสรู้ พระธรรม.....คือ ความจริง

ตรัสรู้ พระโพธิญาณ พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ.....คือ ความรู้ในสังขาร

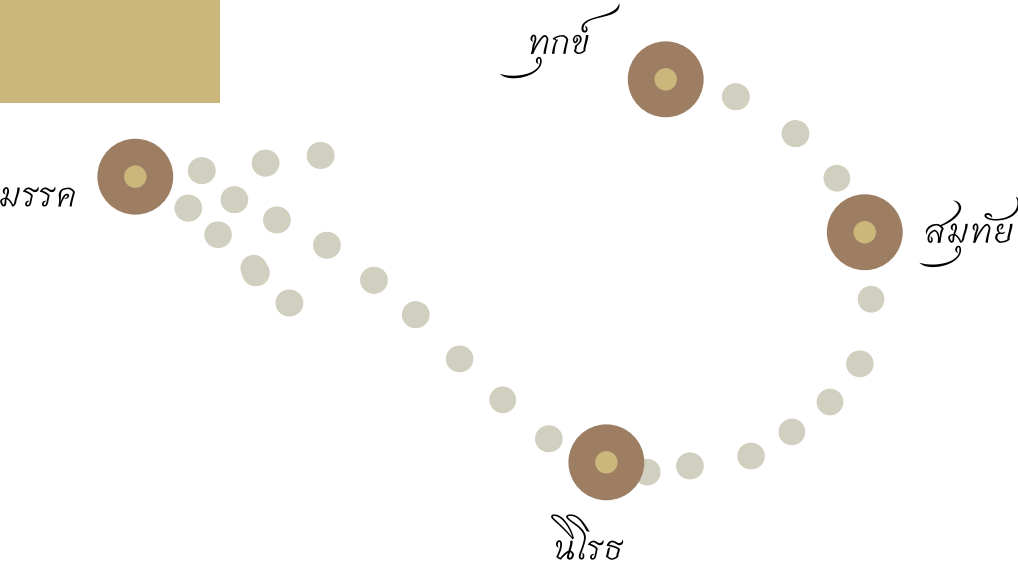
ตรัสรู้ **อริยสัจ ๔**.....คือ **ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ**

ตรัสรู้ ไตรลักษณ์.....คือ ลักษณะสามัญ ๓ ประการของสรรพสิ่ง

ตรัสรู้ อิทัปปัจจยตา.....คือ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่ว่าด้วย
การอิงอาศัย เป็นเหตุเป็นปัจจัยต่อกัน

ตรัสรู้ ปฏิจจสมุปบาท.....คือ การอาศัยพร้อมกันจึงเกิดมีขึ้น

ตรัสรู้ มรรคมิองค์ ๘.....คือ แนวทางปฏิบัติอันประเสริฐ ๘ ประการ

ทุกข์	อุปมาเหมือน	โรค
สมุทัย	อุปมาเหมือน	สมุฏฐานของโรค
นิโรธ	อุปมาเหมือน	ความหายโรค
มรรค	อุปมาเหมือน	ยารักษาโรค

ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ อันเป็นหลักธรรมสำคัญ
ที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่
เปรียบเทียบความสำคัญของอริยสัจ ๔ ไว้ว่า

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายที่เหยียบไปบนดินแผ่นดินทั้งสี่ทั้ง
ปวง ย่อมประชุมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างนั้น กล่าวได้ว่าเป็นยอดเยี่ยม
ในบรรดารอยเท้าเหล่านั้น โดยความมีขนาดใหญ่โต กุศลธรรมทั้งสี่ทั้งปวง
ก็สังเคราะห์ลงในอริยสัจ ๔ ฉะนั้น”

พุทธพจน์

ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ
เมื่อใดก็ตามเกิดอาการยึดติดถือมั่นในภาวะใด สิ่งนั้นย่อมเป็น
‘ทุกข์’ หรือเป็น ‘ที่ตั้งแห่งทุกข์’ ทันที

วัตถุสิ่งของ เงินทอง ร่างกาย บุคคล ที่คิดว่าเป็นของเรา วันหนึ่งเมื่อไม่ใช้ของเราอีกต่อไป เป็นทุกข์...
การไม่ได้ตามที่หวัง เป็นทุกข์... การไม่ยอมรับสภาพความเป็นจริง ว่าสิ่งต่างๆ เปลี่ยนแปลงได้ และ
เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นทุกข์... การประสบกับภาวะไม่พอใจ อึดอัด บีบคั้น เป็นทุกข์...

สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์
สาเหตุของทุกข์ คือ ‘ตัณหา’ ตัณหา คืออาการเพติดเพลีน
ยินดี ชอบใจ อยากได้ อยากเป็น อยากมี อยากเอา อยาก
ให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่อยากให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เกิด
เป็นความยึดติดถือมั่น ว่าเป็นของเรา เป็นตัวตนของเรา เมื่อ
‘ตัณหา’ เกิดขึ้นเมื่อใด ก็เตรียมตัว ‘ทุกข์’ เมื่อนั้น

ทุกๆ ๑ นาที มีคนตาย หรือกำลังตายอยู่ทั่วโลก เช่น ณ นาทีนี้ ประเทศจีนมีคนตาย ประเทศ
สหรัฐอเมริกามีคนตาย ประเทศยูกันดามีคนตาย และในประเทศไทยก็มีคนตาย... หากถามว่า “เราเป็น
ทุกข์ไหม?” คำตอบคือ “ไม่ทุกข์” เพราะไม่รู้จักผู้ตาย จึงรู้สึกเฉยๆ กับความตายของคนเหล่านั้น แต่ถ้า
เป็นพ่อเรา แม่เรา พี่น้องเรา เพื่อนหรือคนรักของเราตาย เป็นทุกข์ทันที เพราะบุคคลเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับ
กับเรา จึงคิดว่าเขาเป็นของเรา เมื่อความยึดมั่นถือมั่นเกิดขึ้น ตัณหาเกิดแล้ว ทุกข์จึงเกิดตามมา

นิโรธ คือ ภาวะที่ดับจากต้นเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ ภาวะที่ปราศจากความยึดมั่นถือมั่น จิตปลอดโปร่งโล่งสบาย ไม่ถูกกระทบไม่ว่าสิ่งต่างๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร จิตที่เข้าใจทุกข์และสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์แล้วนั้น จะไม่เอาตัวเองเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์อีกต่อไป จึงสามารถครองชีวิต จัดสรรสิ่งต่างๆ ตามเหตุและปัจจัย ด้วยกำลังสติปัญญาอย่างรู้เท่าทัน

เมื่อเข้าใจ ‘ทุกข์’ และ ‘สมุทัย’ แล้ว เข้าใจตัวกฎของธรรมชาติว่า ทุกสรรพสิ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ชีวิตเป็นเรื่องชั่วคราว ไม่มีใครที่ไม่ตาย ทุกคนเกิดมาต้องตายด้วยกันทั้งสิ้น ไม่มีใคร หรือสิ่งใดสามารถควบคุมให้สิ่งนั้นๆ ไม่เปลี่ยนแปลงได้ ความตายจึงไม่ทำให้ทุกข์ กลับเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้ผู้ยังมีชีวิตอยู่ ดำเนินชีวิตต่อไปอย่างมีสติ และรู้ค่าของการมีชีวิตมากขึ้น

มรรค คือ หนทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หนทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ทั้งปวง ประกอบด้วย ๘ เส้นทาง เรียกว่า **มรรคมืองค์ ๘**

๑. สัมมาทิฎฐิ (เห็นชอบ) เข้าใจถึงภาวะต่างๆ ที่กำลังปรากฏว่า เป็นเพียงภาวะของชั่วคราว เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) เมื่อเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่นึกไปในทาง ชื่นชมชื่นชอบ หรือไม่ชื่นชมชื่นชอบ หากไตร่ตรองตามสภาพที่เป็นจริงของ สิ่งนั้นๆ ด้วยการวางใจเป็นกลาง
๓. สัมมาวาจา (วาจาชอบ) สื่อสารเพื่อความเกื้อกูลดีงาม
๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) กระทำเพื่อเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิด ความเกื้อกูลดีงาม วางจากความ เพเลิดเพลินยินดี ยึดติดถือมั่นต่างๆ

๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) เลี้ยงชีพด้วยความถูกต้องชอบธรรม
๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สร้างความเพียรเพื่อละอกุศลที่จะเกิดขึ้น เจริญกุศลธรรมที่เป็นไปด้วยการดับทุกข์
๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) ระลึกลู่เสมอถึงภาวะของสิ่งต่างๆ เป็นเพียงองค์ประกอบ หรือเหตุปัจจัย ของสิ่งทั้งหลาย
๘. สัมมาสมาธิ (จิตตั้งมั่นชอบ) เกิดภาวะจิตที่สงบตั้งมั่น ไม่ถูกกระทบ ต่อความเปลี่ยนแปลง

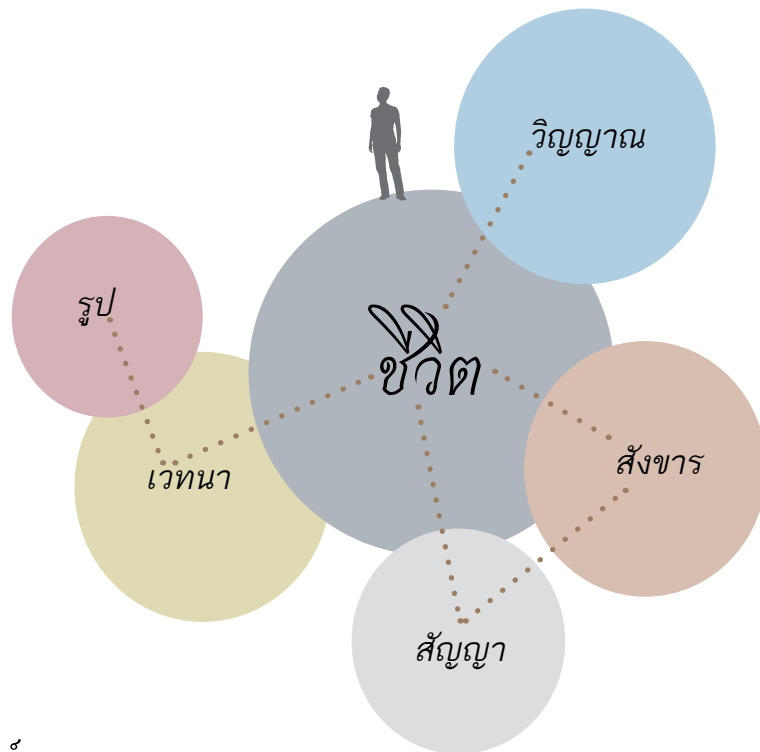
ยึดหลักของ ‘มรรค’ เป็นแผนที่นำทาง เพื่อพบกับภาวะพ้นทุกข์เหนือสุขทั้งปวง

มัชฌิมนิเทศนา

ความเป็นไปโดยธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งหลาย เป็นกฎธรรมชาติ

หมวดที่ ๑ : ทุกข์

๑ ชีวิต คืออะไร?

ขั้นที่ ๕

ชีวิต คือ ส่วนประกอบ ๕ อย่างของชีวิตที่มาประชุมเข้าด้วยกัน จึงเกิดเป็นตัวตน เป็นที่ตั้งของสมมติ เรียกว่า **ขั้นที่ ๕** ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

รูป

เวทนา

สัญญา

สังขาร

วิญญาณ

รูปธรรม

รูป (ร่างกายย่อมเสื่อมสลายไป)

นามธรรม

เวทนา

(ความรู้สึกสุข ทุกข์ เฉยๆ ซึ่งเกิดจากประสาทสัมผัสและทางใจสัมผัส --- เมื่อสุขวิ่งเข้าหา ทุกข์วิ่งหนี)

สัญญา

(ความกำหนดได้หมายรู้ในอาการ เครื่องหมาย ลักษณะต่างๆ อันเป็นเหตุให้จำอารมณ์ --- จำได้)

สังขาร

(องค์ประกอบ หรือคุณสมบัติต่างๆ ของจิตที่มีเจตนาเป็นตัวนำปรุงแต่งคุณภาพของจิตให้เป็นกุศล หรืออกุศล --- ติดยึดอยู่กับความคิด ว่าชอบใจ ไม่ชอบใจ)

วิญญาณ

(ความรู้แจ้งอารมณ์ทางอายตนะทั้ง ๖ คือการได้เห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การรู้สัมผัสทางกาย และการรู้อารมณ์ทางใจ --- รับรู้ในสิ่งที่ชอบใจ และปฏิเสธในสิ่งที่ไม่ชอบใจ)

ตัวอย่าง : กระบวนการตามปกติของขั้นที่ ๕

รูป	วิญญาน	เวทนา	สัญญา	สังขาร
หู	ได้ยิน	รู้สึกสบายหู สบายใจ	หมายรู้ว่าเป็นเสียงไพเราะ	ชอบใจเสียงนั้น
เสียง			หมายรู้ว่าเป็นเสียงระฆัง	อยากฟังอีก
			หมายรู้ว่าเป็นเสียงระฆังอันไพเราะ	

ขั้นที่ ๕ เฉยๆ ยังไม่เป็นทุกข์ ต่อเมื่ออุปาทานขั้นที่ ๕ หรือความยึดมั่นถือมั่นของจิตส่วนหนึ่ง ว่าเป็นตัวเรา จิตเข้าไปยึดเอารูปร่างกาย ความรู้สึก ความจำ และความนึกคิด ว่าเป็นของเรา เมื่อใด ก็เป็นทุกข์เมื่อนั้น ดังนั้น ความลับของการไม่เป็นทุกข์ คือ ตระหนักอยู่เสมอว่า **ชีวิตและร่างกายนี้เป็นเพียงองค์ประกอบของขั้นที่ ๕ ไม่มีตัวตนของเราที่เสื่อมสลาย มีเพียงเหตุและปัจจัยของธรรมชาติที่ดำเนินไปเท่านั้นเอง**

ทุกข์ และ ที่ตั้งของทุกข์ได้แก่ภาวะของชีวิต
ที่เข้าไปยึดติดถือมั่น เรียกว่า **อุปาทานขั้นที่ ๕**

“ภิกษุทั้งหลาย นี่คือนักขณวิยาสัจจะ: ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ ความประจวบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักเป็นทุกข์ ปราศจากสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขั้นที่ ๕ เป็นทุกข์”
พุทธพจน์

๒ ชีวิต เป็นอย่างไร?

ไตรลักษณ์

ชีวิตนี้เป็นของไม่เที่ยง ชีวิตนี้เป็นทุกข์ ชีวิตนี้ไม่มีตัวตนที่แท้จริง ทุกชีวิตดำเนินไปภายใต้กฎแห่งไตรลักษณ์ ซึ่งปรากฏอยู่ตามธรรมดาตามกฎธรรมชาติ อันประกอบด้วยลักษณะโดยธรรมชาติ ๓ ประการของสิ่งทั้งปวง ได้แก่ อนิจจตา ทุกขตา และ อนัตตตา

อนิจจตา

(ความเป็นของไม่เที่ยง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ชั่วคราว เปลี่ยนสภาพ แล้วดับไป)

ไตรลักษณ์ มุ่งแสดงถึงสิ่งทั้งหลายว่า ไม่มีตัวตน ไม่เที่ยง ไม่คงที่ล้วนเกิดดับเกิดขึ้นและดับลงเป็นล้นๆ ครั้งในเสี้ยววินาที เกิดดับๆ ตลอดเวลา หากไม่ตระหนักถึงกฎแห่งไตรลักษณ์ ก็ยังหลงเข้าใจผิดคิดว่า สิ่งปรากฏนั้นเป็นของจริงและมีตัวตน

ไตรลักษณ์

อนัตตตา

(ความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ไม่ถาวร และไม่มีใครเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง)

ทุกขตา

(ความเป็นทุกข์ ถูกสิ่งอื่นกระทบ บีบคั้นให้เปลี่ยนแปลงไป)

“สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง... สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์... ธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา”
พุทธพจน์

เมื่อชีวิตเป็นของไม่เที่ยง ชีวิตเป็นที่ตั้งแห่งกองทุกข์ และชีวิตไม่มีตัวตนที่แท้จริงเช่นนี้แล้ว ควรปฏิบัติต่อกฎธรรมชาติดังไร จึงสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และไปให้พ้นเสียจากกองทุกข์นี้ได้ ???

หมวดที่ ๒ : สมุทัย

๓. ชีวิต เป็นไปอย่างไร?

ปัจจุสมุปบาท

ธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมชาติ เมื่อต้องการจัดทุกข์ จึงต้องขจัดเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดทุกข์ เมื่อทำเหตุปัจจัยที่นำไปสู่การดับทุกข์ให้เกิดขึ้น ผลที่ได้คือการดับทุกข์ ความเป็นเหตุและผลนั้น เรียกว่า **ปัจจุสมุปบาท**

ปัจจุสมุปบาทมุ่งแสดงอาการของสิ่งทั้งหลายที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่อง เป็นเหตุปัจจัยสืบต่อกัน ดังเช่นต้นไม้ที่เติบโตงอกงาม ไม่ใช่มีเพียงเมล็ดพืชเป็นปัจจัย หากต้องมีดิน น้ำ อากาศ หรือแม้แต่นกกาแมลงผีเสื้อต่างร่วมกันเป็นปัจจัย ความทุกข์ที่เกิดขึ้นก็เช่นกัน เนื่องจากมีปัจจัยต่างๆ เกี่ยวเนื่องกันจนก่อเกิดเป็นตัวทุกข์ เหตุและปัจจัยนั้นประกอบด้วย อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปทาน ภพชาติ และ ชรามรรณะ

อวิชชา	(ความไม่รู้แจ้ง ไม่รู้ตามจริง)
สังขาร	(การนึกคิด หรือการปรุงแต่งของใจ)
วิญญาณ	(ความรู้แจ้งทางอารมณ์)
นามรูป	(ร่างกายและจิตใจ)
สฬายตนะ	(ช่องทางรับรู้ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ)
ผัสสะ	(การรับรู้สัมผัสต่างๆ)
เวทนา	(ความรู้สึกสุข หรือทุกข์ หรือเฉยๆ)
ตัณหา	(ความทะยานอยาก)
อุปาทาน	(ความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ)
ภพ	(ภาวะชีวิตที่เป็นอยู่)
ชาติ	(การปรากฏแห่งขันธ์ ได้แก่ อัตตา ตัวตน)
ชรามรณะ	(ความสลายแห่งขันธ์)

กระบวนการเกิด - ดับ ดำเนินอยู่ในชีวิตของเราตลอดเวลา
อย่างเจียบเจียบ ยังผลก่อเกิดเป็นความทุกข์ครั้งแล้วครั้งเล่า
ไม่หยุดหย่อน

๑) เพราะมนุษย์ไม่รู้สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ว่าสิ่งนั้นคือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และ
หนทางให้เกิดความดับทุกข์ → ๒) มนุษย์จึงนึกคิดไปตามความชอบใจ หรือความเชื่อ จึงตั้งเจตนาไป
ตามสิ่งที่ตนเองปรารถนาจะให้เป็น หรือไปตามความเคยชิน → ๓) เมื่อมนุษย์ตั้งเจตนาไปอย่างไร จึง
รับรู้ไปในทิศทางนั้น → ๔) เกิดความรับรู้นามธรรมและรูปธรรมต่างๆ ตามเจตนาที่ตั้งไว้ → ๕) โดย
รับรู้สิ่งที่ใจนึกคิดปรุงแต่งเป็นรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ → ๖) เมื่อ
ช่องทางการรับรู้ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เริ่มทำงาน เกิดเป็นการกระทบกับสิ่งที่เข้ากระทบ →
๗) เมื่อกระทบแล้ว ความรู้สึกสุข หรือทุกข์ หรือเฉยๆ จึงเกิดขึ้น → ๘) ถ้ารับรู้แล้ว เกิดความรู้รู้สึกสุข
จึงวิ่งเข้าหา ถ้าเกิดความรู้รู้สึกทุกข์ จึงผลักออกไป → ๙) เพติดเพติดยินดีเกิดเป็นอาการยึดติดในสิ่งนั้น
→ ๑๐) เกิดเป็นอาการปรุงแต่งปรารถนาที่จะครอบครองสิ่งนั้น หรือความรู้สึกลืมนั้นอีก → ๑๑) เกิดมี
ตัวตนผู้รับรู้ → ๑๒) สุต ท ั ห ั ย ภ า ว ะ เ ห ล ่ ะ น ั ก ี่ ต ั อ ง ต ั บ ส ู ญ ไป...

ภาวะนั้นดับสูญแล้ว แต่จิตมนุษย์ยังคงยึดจับภาวะใหม่ๆ อยู่
ตลอดเวลา เป็นเช่นนี้เรื่อยไปไม่รู้จบ ในทางกลับกัน หากรู้เท่า
ทันวงจรที่ก่อให้เกิดทุกข์ แล้วดับเสียก่อน พร้อมกับทำความเข้าใจว่า สิ่งทั้งหลายที่เข้ามากระทบนั้น เป็นเพียงการกระทบ
ชั่วคราวช่วยยาม เดียวก็ผ่านพ้นไป ไม่มีอะไรคงที่ ไม่มีตัวมีตน ไม่มี
อะไรเลย มีเพียงเหตุปัจจัยของธรรมชาติที่ดำเนินไปเท่านั้นเอง
เมื่อรู้แล้ว เข้าใจแล้ว การยึดมั่นในสิ่งต่างๆ จะค่อยๆ ลดลง
จนไม่เป็นทุกข์ หรือไม่เป็นที่ตั้งแห่งทุกข์อีกต่อไป

๑ อ่านเพิ่มเติม ตัวอย่างกรณีปลื้มขบขันในชีวิตประจำวัน ปฏิจจสมุปปาท.
พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย (พ.ศ.๒๕๕๕) หน้า ๑๙๑ - ๑๙๓.

(ปฏิเสธสมุปบาท ฝ่ายสมุทยวาร์)

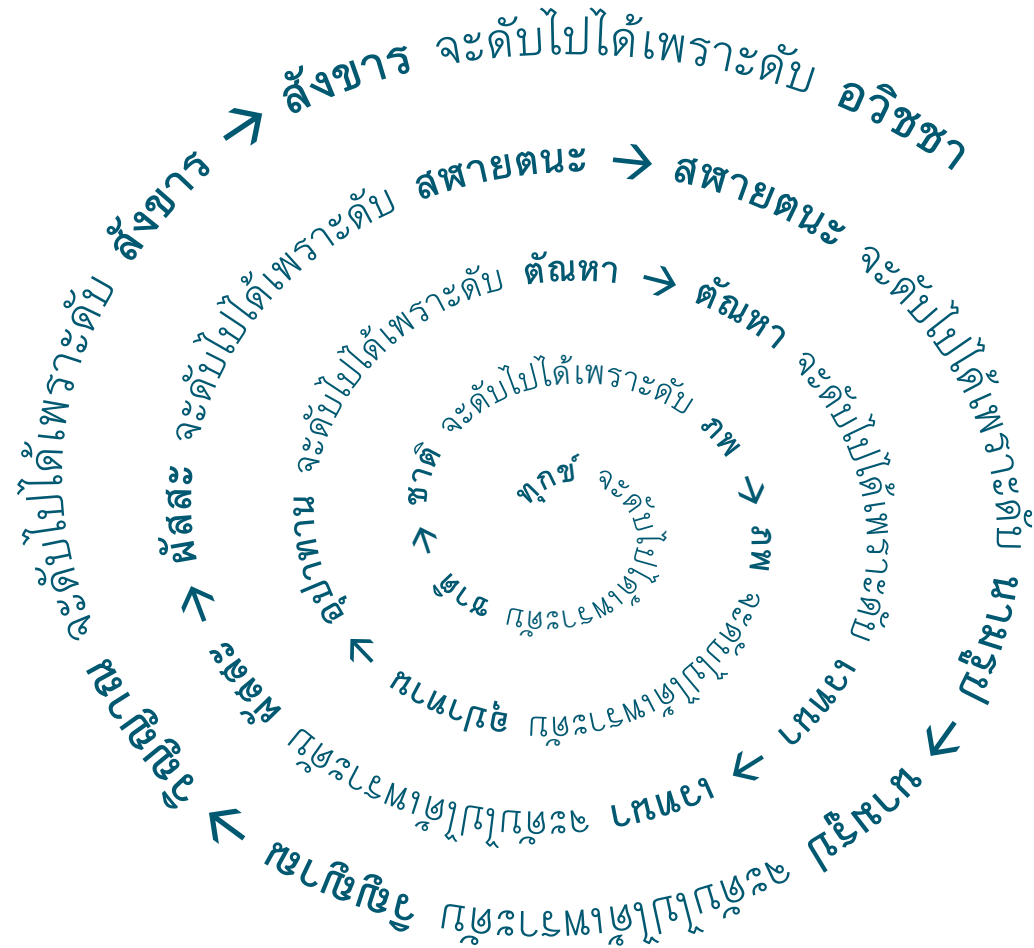

ความโศก ความเศร้าคร่ำครวญ ทุกข์ โทมนัส
และความคับแค้นใจ จึงเกิดเป็นกองทุกข์ทั้งปวงนี้

“ผู้ใดเห็นปัจจุสมุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้น
ของลิกขัง เพราะไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่แทงตลอดหลักธรรมข้อนี้
เหมือนกลุ่มเส้นด้ายที่เป็นปม จึงเป็นเหมือนหลักงมกระต่าย และ

๐๕๘ ตามรอยพุทธธรรม

(ปฏิจจสมุปบาท ฝ่ายนิโรธวาร)

ความโศก ความคร่ำครวญ ทุกข์ โทมนัส
และความคับแค้นใจ กองทุกข์ทั้งปวงนี้จึงดับ

เห็นปัจจุจสมุปบาท... ปัจจุจสมุปบาทนี้เป็นธรรมลักษณะ เป็น
แหละ หมู่สัตว์นี้จึงจวนวายเหมือนเส้นด้ายที่ชอกกันอยู่ จึงชวค
หักปล้อง จึงผ่านพ้น อายา ทคติ วินิบาต สังสารวัฏ ไปไม่ได้"

พุทธพจน์

ตามรอยพุทธธรรม ๐๕๙

หมวดที่ ๓ : นิโรธ

๔. ชีวิต ควรให้เป็นอย่างไร?

นิพพาน

นิพพาน แปลว่า ดับ หายร้อน เย็นลง เย็นสนิท

เมื่อ **อวิชชา ตัณหา อุปาทาน** ดับไป นิพพาน

ก็ปรากฏแทนที่พร้อม

ชีวิตควรเป็นไปเพื่อการดับทุกข์ โดยหลักการสำคัญของการดับทุกข์ คือการตัดวงจรให้ขาดโดยตรงที่ **อวิชชา** และตัดโดยอ้อมที่ **ตัณหา** เมื่อวงจรขาด กระบวนธรรมสังสารวัฏสิ้นสุดลง จึงบรรลุภาวะแห่งความดับทุกข์ เป็นผู้มีชัยชนะต่อปัญหาชีวิต มีความสุขแท้จริง เรียกได้ว่าเข้าถึง **นิพพาน** คือภาวะที่ดับกิเลสและกองทุกข์แล้ว เป็นภาวะที่ปราศจากทุกข์โดยสิ้นเชิง

ชีวิตจึงควรให้เป็นไปเพื่อเข้าสู่ภาวะของการดับทุกข์ โดยรับเอา **วิชา** (การรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง) **วิมุตติ** (ความหลุดพ้น) **วิสุทธิ** (ความบริสุทธิ์ ความหมดจด) หรือ **สันติ** (ความสงบ) มาอย่างครบถ้วน และแม้ว่าภาวะแห่งนิพพานในระดับที่ปุถุชนประจักษ์เป็นเพียงของชั่วคราว ก็นับว่าเป็นประโยชน์สูงสุดที่พึงควรรับรู้สัมผัสสัมผัสสภาวะเย็นสบายได้ด้วยตนเองในชีวิตนี้

คุณค่าและลักษณะที่พึงสังเกตเกี่ยวกับนิพพาน

๑. จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตเป็นสิ่งที่อาจบรรลุได้ในชาตินี้
๒. นิพพานเป็นจุดหมายที่คนเข้าถึงได้ ไม่จำกัดชาติชั้น หญิงชาย
๓. นิพพานอำนวยผลที่ยิ่งกว่าล้าพั้งความสำเร็จทางจิตจะให้ได้

ปัจจัยน้อมนำสู่ นิพพาน

ปฏิบัติตามหลักองค์ประกอบของการบรรลุโสดาปัตติผล (โสดาปัตติยงค์ ๔) พระพุทธเจ้าตรัสว่า ธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เมื่อเจริญ ปฏิบัติ ทำให้มาก ย่อมเป็นไปเพื่อการบรรลุอริยผลได้ทุกชั้นจนถึงอรหัตตผล

๑. เข้าหาลัทธิบรูษ หรือผู้ที่ฝึกตนดีพร้อม มีความเข้าใจในโลกและชีวิต สามารถสอนหรือแนะนำได้ (สัปปุริสสังเสวะ)
๒. สนทนา พึงคำแนะนำ ใส่ใจเล่าเรียน เพื่อให้ได้ธรรมที่แท้ (สัทธัมมัสสวนะ)
๓. นำมาคิดพิจารณาไตร่ตรองตามความเป็นจริงโดยถูกวิธี (โยนิโสมนสิการ)
๔. ประพฤติธรรมถูกหลัก เพื่อทำเหตุปัจจัยให้ถึงพร้อม (ธัมมานุวัตรปฏิบัติ)

ภาวะของนิพพาน

เมื่อ **อวิชชา ตัณหา อุปาทาน** ดับหายไป จึงเกิดเป็น **ปัญญา** เป็น **วิชา** ที่สว่างแจ้งขึ้น ทำให้มองเห็นโลก ชีวิต และสิ่งต่างๆ ทั้งหลายอย่างถูกต้องชัดเจนตรงตามที่เป็นจริง เป็นภาวะที่แจ่มใส สะอาด สว่าง สงบ ละเอียด ประณีต ลึกซึ้ง ผ่องใส เยือกเย็น อิ่มเอิบ เบิกบาน เบาใจ ฯลฯ

ภาวะของผู้บรรลุนิพพาน

ผู้บรรลุนิพพาน คือ ผู้เป็นสุขยิ่งที่พึงรู้ได้ด้วยตนเอง ถึงแม้ว่านิพพานเป็นสุข และผู้บรรลุนิพพานเป็นผู้มีความสุข แต่ผู้นิพพานไม่ยึดติดในความสุขไม่ว่าชนิดใดๆ รวมทั้งไม่ติดใจเพลิดเพลินนิพพานนั้น สำนวณ ๓ ภาวะที่เกิดขึ้นที่ตนเอง ดังนี้

๑. ภาวะทางปัญญา
มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง
๒. ภาวะทางจิตใจ
เป็นอิสระ ผ่องใส
๓. ภาวะทางความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต
เป็นผู้มีศีลโดยสมบูรณ์ และยังประโยชน์สุขเพื่อผู้อื่น

ถาม : คนธรรมดาอย่างเราๆ ท่านๆ สามารถ นิพพาน ได้ในชาตินี้ จริงหรือ?

ตอบ : **นิพพาน** แสดงภาวะทางจิตใจ หมายถึง เย็นใจ สดชื่น ชุ่มชื่นใจ ดับความร้อนใจ หายร้อนรน ไม่มีความกระวนกระวาย หรือแปลว่าเป็นเครื่องดับกิเลส คือทำให้ราคะ โทสะ โมหะ หดสิ้นไป ทว่าการทำให้ตนเองหมดทุกข์เพียงชั่วคราว เกิดเป็นความสุขสดชื่นชั่วคราว นั้นยังไม่ใช่ภาวะของนิพพาน

นิพพานมีหลายประเภทและระดับ หากภาวะนิพพานที่คนทั่วไปสามารถสัมผัสรับรู้ได้ เป็นเพียงระดับ **นิโรธ** ที่แปลว่า ‘การทำให้ไม่เกิดทุกข์ หรือไม่มีทุกข์ที่จะต้องดับ’ ซึ่ง ‘นิโรธ’ เป็นคำไวพจน์ที่มีความหมายใกล้เคียงกับ ‘นิพพาน’

บุคคลที่ยังมี รัก โลภ โกรธ หลง อยู่ในวิถีของโลก สามารถรับรู้รสของนิโรธใน ๒ ระดับ เป็นภาวะนิพพานชนิดชิมลองที่นี้และเดี๋ยวนี้ ได้แก่ นิโรธชนิดที่ดับนิวรณ์ได้ด้วยการข่มไว้ เปรียบกับการดับกิเลสแบบเอาหินทับหญ้า เรียกว่า ‘วิกขัมภนนิโรธ’ และนิโรธที่ดับกิเลสในขั้นวิปัสสนา เปรียบกับการดับกิเลสแบบจุดดวงไฟไล่ความมืด เรียกว่า ‘ตัพพนิโรธ’

“นิพพาน อันผู้บรรลุเห็นได้เอง ไม่ขึ้นกับกาล เรียกให้มากุได้ ควรน้อมเอาเข้ามาไว้ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน”

พุทธพจน์

© อ่านเพิ่มเติม ประเภทและระดับของนิพพาน. พุทธธรรมฯ หน้า ๓๘๕ - ๓๙๕.
และ ประเภทของนิโรธ ตามคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ภาค. หน้า ๔๐๑ - ๔๐๒.

คุณลักษณะของ **นิพพาน**

ไม่ดำ ไม่ขาว ไม่จำกัดขั้นขั้นวรรณะ

.....

ไม่มีอื่นอีก ไม่มีใครสร้าง ไม่เห็นด้วยตา

.....

เป็นอิสระ ประณีต บริสุทธิ์

.....

ความจริง ละเอียด

.....

ไร้กังวล สงบ

.....

ประโยชน์ อุดมจรรย์

.....

บรมสุข

.....

นิพพาน ประณีต สุข
(นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง)

มัชฌิมาปฏิปทา

ข้อปฏิบัติที่เป็นกลางตามกฎธรรมชาติ หรือ ทางสายกลาง

มัชฌิมาปฏิปทา อริยสัจข้อสุดท้าย คือ **มรรค** เป็นคำสอนในภาคปฏิบัติ นำความรู้ความเข้าใจแจ้งแล้ว มาประพฤติปฏิบัติเป็นกระบวนการธรรมในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดประโยชน์ และความสงบเย็น

หมวดที่ ๔ : มรรค

๕. ชีวิต ควรเป็นอยู่อย่างไร?

มรรคมืองค์ ๘

มรรคมืองค์ ๘ หมายถึง แนวทางปฏิบัติอันประเสริฐ ๘ ประการ

หากเปรียบเทียบมรรคมืองค์ ๘ เป็นถนนทางหลวงที่สมบูรณ์ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ เข้าเป็นหมวดศีล เปรียบได้ดังการจัดกองดินที่ก่อแน่นขึ้นด้วยหินกรวดทราย เป็นพื้นถนนสำหรับสัญจร สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เข้าเป็นหมวดสมาธิ เปรียบได้ดังที่ตัดขอบกัน คันถนน เส้นแนวโค้งเลี้ยว เป็นเครื่องกำกับแนวถนน และ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ เข้าเป็นหมวดปัญญา เปรียบได้ดังการจัดตั้งสัญญาณ เครื่องหมายป้ายจราจร โดยมี ไตรสิกขา เป็นกระบวนการในการพัฒนาองค์มรรคให้สมบูรณ์

ไตรสิกขา ประกอบด้วย

ศีล	ความประพฤติชอบทางกายและวาจา
	ข้อปฏิบัติตนขึ้นพื้นฐานเพื่อความเป็นปกติ
สมาธิ	ความตั้งมั่นแห่งจิต
ปัญญา	ความรู้ตัวทั่วพร้อม รู้อย่างชัดแจ้ง

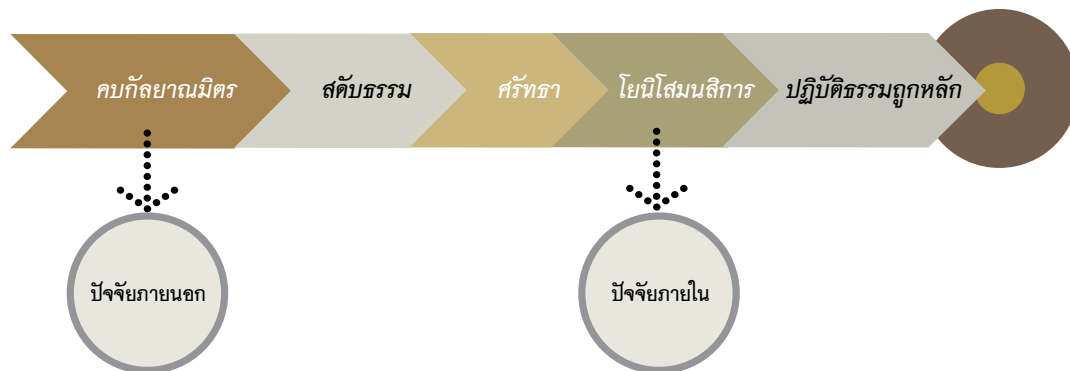
มรรคมืองค์ ๘

ไตรสิกขา

การที่บุคคลจะเข้าสู่ มรรค ได้นั้น
มีเหตุปัจจัยเบื้องต้น ที่สำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. **กัลยาณมิตร** คือ บุคคลผู้ทำหน้าที่นำผู้อื่นเข้าสู่ธรรม เป็นผู้
เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่สามารถสอนสั่ง แนะนำ ชี้แจง ชักจูง
บอกทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการ
ฝึกฝนอบรมตนที่ถูกต้อง โดยกัลยาณมิตรมีคุณลักษณะดังนี้ :
น่ารัก (ปิโย) น่าเคารพ (ครุ) ทรงภูมิปัญญา (ภาวนีโย) พุดเป็น
(วัตตา) พร้อมรับฟัง (วจนิกขโม) แกล้งเรื่องล้าลึกได้ (คัมภีรญจะ
กะถัง กัตตา) และไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย (โน จัฏฐาเน
นินโยชเย)

๒. **โยนิโสมนสิการ** คือ การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมี
ระเบียบ คติวิเคราะห์ เป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติที่ใช้ประโยชน์ได้
ทุกที่ทุกเวลา ปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยคิดพิจารณา
ไปในทางที่ไม่ก่อให้เกิดทุกข์ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเอง
และผู้อื่น เพื่อความเจริญงอกงามทางปัญญาและกุศลธรรม ซึ่ง
เป็นขั้นตอนสำคัญในการสร้างปัญญาให้บริสุทธิ์และเป็นอิสระ

โยนิโสมนสิการ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

โยนิโสมนสิการ ประเภทพัฒนาปัญญาบริสุทธิ์

รู้เข้าใจ มองเห็นตามความเป็นจริง

โยนิโสมนสิการ ประเภทสร้างเสริมคุณภาพจิต

มุ่งสร้างคุณธรรมและกุศลธรรม

“ภิกษุทั้งหลาย ทถาคตไม่เอียงเข้าหาที่สุกสองอย่างนั้น ไค้ตรัสรู้ชอบปฏิปัตอัน
มีในท่ามกลาง... กล่าวคือ มรรคมืองค์แปดอันประเสริฐนี้”
พุทธพจน์

๖. ชีวิตที่ดี เป็นอย่างไร?

บทความประกอบที่ ๑ : ชีวิตและคุณธรรมพื้นฐานของอารยชน

บทความประกอบที่ ๒ : ศิลปะเจตนาธรรมทางสังคม

บทความประกอบที่ ๓ : เรื่องเหนือสามัญวิสัย : ปาฏิหาริย์ - เทวดา

บทความประกอบที่ ๔ : ปัญหาเกี่ยวกับแรงจูงใจ

บทความประกอบที่ ๕ : ความสุข ๑: ฉบับแบบแผน

บทความประกอบที่ ๖ : ความสุข ๒: ฉบับประมวลความ

.....

เมื่อรู้เท่า รู้ทัน รู้แจ้งในความจริงตามธรรมชาติ ตามธรรมดานี้แล้ว จิตใจจึงหลุดพ้นเป็นอิสระ ไม่ถูกกิเลสและความทุกข์บีบคั้นครอบงำ ผู้ประพาศศึกษาจึงดำรงสภาวะแห่งพุทธจริยธรรมครองชีวิตอันประเสริฐถูกหลักพุทธธรรม ดำเนินชีวิตไปบนหนทางอันเป็นกุศล ดับซึ่งกองทุกข์โดยสิ้นเชิง เพื่อเป็นผู้พ้นทุกข์เหนือสุขทั้งปวง ●

อ่าน จาก ดัชนี
ทำ อย่างไร?

นอกจากการไล่เลียง
อ่านตามหัวข้อในสารบัญ
ที่จำแนกหมวดหมู่
ตามประเภทคำถาม

ชีวิต คืออะไร?

ชีวิต เป็นอย่างไร?

ชีวิต เป็นไปอย่างไร?

ชีวิต ควรให้เป็นไปอย่างไร?

ชีวิต ควรเป็นอยู่อย่างไร?

และ ชีวิตที่ดี เป็นอย่างไร?

ได้แล้ว ยังสามารถเลือก

ศึกษาเฉพาะบางเรื่อง

โดยอ่านจากการค้นหา

คำศัพท์ในหมวดดัชนี

ท้ายเล่ม ที่บรรจุดัชนี

มากกว่า ๓๐,๐๐๐ คำ

ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับ

การค้นหาคำและคำอธิบาย

ความหมายเว็บไซต์กูเกิ้ล

ธรรมะไม่ใช่แพชั่น

๑ คนไทยนิยมทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ปล่อยนกล่อยปลา มากกว่าฟังธรรม หรือปฏิบัติธรรม

๑ ชุตขาวของผู้ปฏิบัติธรรมกลายเป็นฉลากของคนดี

๑ ใครที่สามารถพูดธรรมะเก่งๆ เจ๋งๆ ได้ คนนั้นดูเท่ ฉลาด ลึกล้ำ น่าครัทธา

๑ ในความเป็นจริง ธรรมะไม่ใช่แพชั่น หากการปฏิบัติธรรมที่ไม่เข้าถึงการปฏิบัติที่แท้จริง จึงเป็นได้เพียงแพชั่นชุตขาว ที่ได้รับความสนใจชั่วครู่ชั่วคราว รอเวลาเอาท์ เมื่อมีสิ่งใหม่มาแทนที่

๑ ทั้ง ธรรมะ และ นิพพาน ต่างเป็นของจริง เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติให้เกิดขึ้นกับตนเอง เพราะนิพพานไม่มีขาย ถ้าอยากได้ต้องทำเอง

๑ คนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจความหมายของคำว่า ‘นิพพาน’ ได้กระจ่าง ประโยคที่ว่า ‘พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน’ ทำให้เข้าใจว่า ‘นิพพานคือการไม่กลับชาติมาเกิดอีก’

๑ นิพพานที่ถูกเข้าใจว่าเป็นคำพระ ศัพท์ธรรมะสูงส่ง ทำให้รู้สึก กลัว และ ไกล เป็นเหตุให้ความหมายที่แท้จริงผิดเพี้ยนไป

๑ พระพรหมคุณาภรณ์ กล่าวว่า นิพพานคือการดับความร้อนใจ ดับเรื่องไม่ดีไม่งามต่างๆ พอดับแล้วจึงเย็น เย็นนั่นแหละคือนิพพาน เปรียบกับการยกหม้อร้อนๆ ลงจากเตา พอหม้อเย็นลง ก็นิพพาน ปัญหาที่แก้ได้ ใจสบายแล้ว ก็นิพพาน ลูกที่ประพฤติดนเป็นคนดี พ่อแม่หมดห่วงหมดกังวล ก็นิพพาน นี่คือการหมายของนิพพานที่ชาวบ้านสมัยก่อนเข้าใจได้

๑ คำถามเกี่ยวกับนิพพานที่ยังคาใจ เช่น ปุถุชนคนธรรมดาสามารถนิพพานได้ในชีวิตนี้จริงหรือ? คำตอบคือ ได้

นิพพานไม่มีขาย

ใต้ต้นไม้

๑ นิพพานได้ ถ้าทำเหตุปัจจัยให้ถึงพร้อม ฝึกฝนบ่มตนดีพร้อม สามารถนิพพานได้ในชาตินี้ ในทางตรงกันข้าม เมื่อเหตุปัจจัยไม่พร้อม ก็ไม่อาจนิพพานได้ ไม่ว่าชาตินี้หรือชาติไหน

๑ การเข้าถึงนิพพานเปรียบเดียวกับการเดินทาง มีองค์ประกอบดังเช่น รู้จักเส้นทางดีไหม? มีแผนที่หรือไม่ว่าง? สุขภาพร่างกายแข็งแรงหรือเปล่า? เตรียมเสบียงไว้ไหม? หากทุกอย่างพร้อม ก็สามารถเดินทางไปถึงที่หมายได้

๑ สมัยพุทธกาล ขณะที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ นั้นไม่ได้หมายความว่า ทุกคนที่ได้ฟังธรรมแล้วจะสามารถเข้าถึงนิพพานได้ เพราะการถึงฝั่งพระนิพพานต้องขึ้นอยู่กับการทำเหตุปัจจัยของบุคคลนั้นด้วย

๑ เมื่อทำเหตุปัจจัยให้สมบูรณ์ นิพพานย่อมปรากฏ

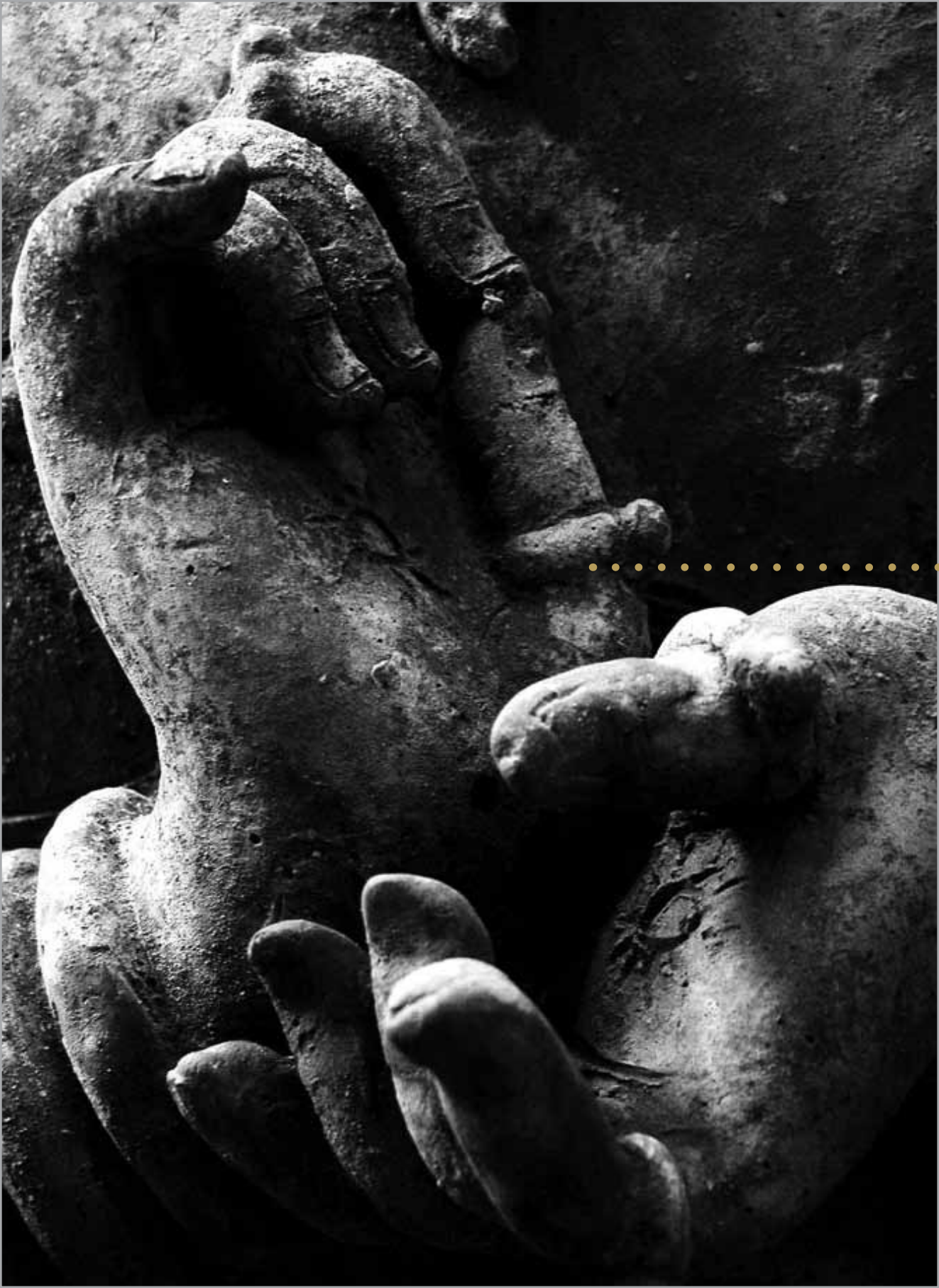
๑ นิพพานเป็นภาวะของการดับกิเลสดับทุกข์โดยสิ้นเชิง เป็นภาวะแสนสุขแสนวิเศษ สุขชนิดที่อธิบายไม่ถูก ซึ่งคนทั่วไปยังไม่เคยสัมผัส

๑ นิพพานไม่ได้มีไว้โอ้อวด หากผู้ที่เข้าใจนิพพานที่แท้แล้ว ความโอ้อวดหมดไป ความยึดมั่นถือมั่นคลายไป ใจสงบเย็นมากขึ้น กระทั่งกระทั่งน้อยลง จิตผ่องใส ใจเป็นอิสระ เป็นอยู่อย่างรู้แจ้งเห็นจริง มีความสุขอยู่ในตัว และพร้อมยังประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น

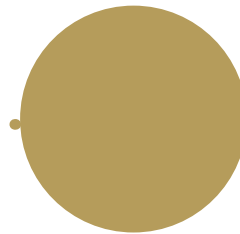
๑ ผู้ที่เข้าใจนิพพานไม่สมควรกว่า คนอื่นจะมองเห็นหรือไม่เห็นนิพพานของตน

๑ นิพพานที่ใครๆ อยากได้ เมื่อปฏิบัติตนตามพุทธธรรมอย่างถูกต้องเมื่อไหร่ ก็หมดทุกข์ ก็เย็น ก็นิพพานได้เมื่อนั้น ●

✿ อ่านเพิ่มเติม นิพพาน. พุทธธรรมฯ หน้า ๓๒๒ - ๔๑๙.

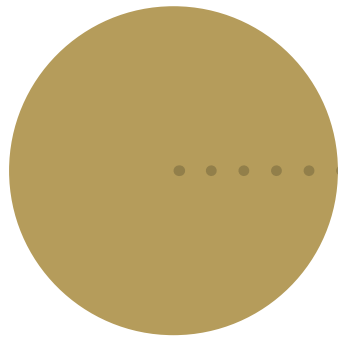

พระพุทธศาสนา

เป็นศาสนาแห่ง

ความสงบ

ลาย
ทาง
แห่ง
สุข
แท้

“

หนังสือเล่มนี้ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ
ทำให้อาตมาปลุกฝังวิสัยทัศน์ส่วนตัว
ว่าในชีวิตนี้ ควรจะทำอย่างนี้ให้ได้
สักเล่มหนึ่งก่อนตาย

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี

”

พุทธธรรม กับ ท่าน ว. วชิรเมธี เริ่มต้นทำความรู้จักกัน
เมื่อไหร่ อย่างไร?

อาตมารู้จักหนังสือ พุทธธรรม ดูเหมือนตอนอายุสัก ๑๗ - ๑๘ ปี ตอน
นั้นเป็นสามเณรน้อยเรียนบาลีอยู่ที่วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงราย มีหน้าที่เป็นสามเณรอุปัฏฐากของหลวงพ่อบอกทำความสะอาด
กุฏิทุกวันเสร็จแล้ว อาตมาจะไปจดๆ จ้องๆ อยู่ที่ตู้หนังสือหลวงพ่อบอก ใน
นั้นมี พุทธธรรม ฉบับเดิม ที่ยังมีราวร้อยกว่าหน้า ปกสีดำๆ สวยมาก
อาตมาขอยืมหลวงพ่อบอกมาอ่าน พอได้อ่านก็รู้สึกว่าเป็นหนังสือธรรมะ
ที่มีการอธิบายธรรมะอย่างเป็นระบบ นับแต่นั้นหนังสือเล่มนั้นกลายเป็น
หนังสือในดวงใจของอาตมา หลังจากนั้นไม่กี่ปี อาตมาได้มาเจอ
พุทธธรรม ฉบับขยายความ ก็เลยตะลึงอ่านจนจบ อ่านเองอีกหลายรอบ
เมื่อเจอใครที่สนใจในพุทธศาสนา ที่ว่าสนใจเป็นจริงเป็นจัง จะแนะนำ
หนังสือ พุทธธรรม ให้กับคนเหล่านั้นให้อ่านด้วยเสมอ ฉะนั้นต้องบอก
ว่า พุทธธรรม เป็นหนังสือในดวงใจของอาตมาตั้งแต่อายุ ๑๗ นั้นแหละ

ท่านมองเห็นหนังสือธรรมเล่มนี้ในแง่ไหนบ้าง?

พุทธธรรม เป็นหนังสือที่ให้ความอึดอึดทางปัญญา ทั้งในแง่ของวิธีคิดที่
มีการร้อยเรียงอย่างเป็นระบบ วิธีเขียนที่มีการใช้ภาษาที่ไพเราะ นุ่มนวล
อ่านแล้วให้ความสดชื่น รื่นเย็น ในแง่ของวิสัยทัศน์ในทางธรรม ทำให้เรา
อ่านแล้วเกิดความรู้สึกลอยลางทำงานอย่างนั้น ซึ่งจนถึงทุกวันนี้ความฝัน
นี้ก็ยังคงอยู่กับอาตมา คือปรารถนาว่าอยากจะทำงานมาสเตอร์พีซ
เช่นนี้แหละ ผাগไว้ในโลกของพระพุทธศาสนาสักเล่มหนึ่ง คือเรา
ได้เห็นวิธีคิดของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า เป็นระบบที่สุด ครบถ้วน
ที่สุด สมบูรณ์แบบที่สุด ในเล่มนี้ ท่วงทำนองในการเขียนก็ดี ภาษา
ที่ใช้ในวรรณกรรมชั้นนี้ก็ดี เรียกว่าเป็นวรรณกรรมเพชรน้ำหนึ่งทางด้าน
ภาษาศาสตร์เลยทีเดียว หนังสือเล่มนี้ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ ทำให้
อาตมาปลุกฝังวิสัยทัศน์ส่วนตัวว่า ในชีวิตนี้ควรจะทำอย่างนี้ให้ได้สักเล่ม
หนึ่งก่อนตาย

ท่านได้อ่าน พุทธธรรม จบไปแล้วกี่รอบ?

นับเป็นรอบ อาตมาไม่เคยนับ เอาเป็นว่า อาตมาอ่านอยู่เสมอ ไปจำ
พรรษาต่างประเทศก็เอาไปด้วย ไปทำงานที่อเมริกาก็เอาไปด้วย ไปอยู่ที่ไหน
ถ้าเกินหนึ่งเดือน อาตมาติดเล่มนี้ไปด้วยทุกครั้ง เพราะอะไร เพราะว่า
ใช้เป็นคู่มือในการสืบค้น ใช้เป็นเอกสารหลักในการอ้างอิง ขณะเดียวกัน
ก็ใช้เป็นตั้งสารานุกรมทางพุทธศาสนา ที่ไม่ว่าติดขัดในเรื่องไหนก็ตาม
หยิบจับขึ้นมาทบทวน ก็ได้รับความสว่างไสวทุกครั้งไป ฉะนั้นหนังสือเล่ม
นี้บอกได้เลยว่า เป็นวรรณกรรมระดับเพชรน้ำหนึ่งของพระพุทธศาสนา
ในเวทีโลก ในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธ อาตมาคิดว่าควรจะได้อ่านหนังสือ
เล่มนี้สักครั้งหนึ่งในชีวิต แล้วเราจะได้อะไร สิ่งที่เราเรียกว่าพระพุทธศาสนา
ตัวแท้นั้นมีบุคลิกภาพเป็นอย่างไร

หมายความว่า เราจะได้พบกับ ‘พระพุทธศาสนาตัวแท้’ ใน
หนังสือพุทธธรรม แล้ว ‘พระพุทธศาสนาตัวแท้’ เป็นอย่างไร?

ต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่า ทุกวันนี้พุทธศาสนาที่เข้ามาสู่สังคมไทยของ
เรานั้น เป็นพุทธศาสนาที่หลอมรวมเอาหลากหลายลัทธิเทววิทยาเข้าไปผสมปนเป
ขณะเดียวกันพุทธศาสนาที่พัฒนาขึ้นมาในสังคมอินเดียแต่โบราณ ก็
ผสมปนเปกับลัทธิเทววิทยาเดิม ชนิดที่เรียกกันว่า ถ้าไม่สังเกตสังเกตให้ดีนะ
บางทีจะแยกไม่ออกว่าอันไหนพุทธแท้ อันไหนคือลัทธิที่เกิดจากการผสม
ผสานทางวัฒนธรรม แต่น่าอัศจรรย์ตรงองค์ท่านผู้ประพันธ์สามารถแยก
เอาพุทธแท้ๆออกมาจากพุทธในเชิงวัฒนธรรมได้อย่างกลมกล่อม โดดเด่น
เห็นชัด ถ้าอ่านเล่มนี้อย่างพิถีพิถันเราจะสังเกตได้ว่า คำอธิบาย
เรื่องกรรมแทบไม่พูดถึงเรื่องของโลกหน้า หรือกฎแห่งกรรมในลักษณะ
ที่มีตัวมีตน ซึ่งกฎแห่งกรรมอย่างนั้นเป็นกฎแห่งกรรมของลัทธิศาสนา
เช่น ที่เรียกกันว่า ‘ลัทธิบุพเพกตวา’ คือลัทธิกรรมเก่า ที่ในเวลา
นี้มีบทบาทอยู่มากในสังคมไทย แต่ท่านเจ้าคุณอาจารย์สามารถแยก
ออกเลยว่า อันไหนเป็นลัทธิพราหมณ์ที่เข้ามาในนามของพุทธ แต่
ในสังคมของเราในเวลานี้ความสามารถในการแยกแทบไม่เหลือ ดังนั้น
พุทธศาสนาฉบับที่เผยแพร่อยู่ในเวลานี้ หลายเรื่องหลายแนวคิดไม่เพียง
แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาให้สังคม แต่กลับกลายเป็นปัญหาให้สังคมเสีย

ด้วยซ้ำ เช่น การอธิบายพุทธศาสนาในลักษณะกฎแห่งกรรมแบบที่มีตัวมีตน แบบที่มีอัตตานั้น อธิบายแบบตื้นๆ เหตุเดียวผลเดียวอย่างนี้ มันทำให้บางสิ่งบางอย่างมีปัญหาขึ้นมา เช่น คนบางคนรำรวยมั่งคั่ง อาจอธิบายแบบตื้นๆ ว่า ก็เพราะเขาทำบุญมาดี ซึ่งเป็นวิธีคิดกฎแห่งกรรมแบบบุพเพกตวาท เป็นเรื่องของชาติก่อน ทั้งๆ ที่เห็นอยู่แล้วว่า ชาตินี้เขาควรรับชั้นมา กลายเป็นว่า กฎแห่งกรรม กรรมเก่า หรือกรรมแต่ปางก่อน ไปสร้างความชอบธรรมให้กับจอมคอร์รัปชันบางคน หรือบางทีคนที่ยากจนชั้นแค้น เราก็อธิบายตื้นๆ ว่า ชาติก่อนไม่ได้ทำบุญจริงๆ ไม่ใช่ เขาขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร เป็นเรื่องของความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจ ในทางสังคม แต่พออธิบายกันตื้นๆ ด้วยลัทธิที่ผสมเข้ามาในพระพุทธศาสนา ไม่ใช่พุทธศาสนาแท้ ทำให้คนบางกลุ่มได้เปรียบ ในขณะที่คนบางกลุ่มก็เสียเปรียบ เป็นเรื่องน่าอัศจรรย์ที่ท่านเจ้าคุณอาจารย์แยกแยะลัทธิเดิมออกไป แล้วสามารถประมวลเอาเฉพาะแก่นแท้ของพระพุทธศาสนามาจัดระบบลงในเล่มนี้ อย่างชนิดที่เรียกกันว่ามิเอกภาพ มีความลงตัว และมีความสมบูรณ์ตั้งแต่ต้นจนจบ

พุทธธรรม ในฐานะหนังสือธรรมเล่มสำคัญในเวทีพุทธศาสนาโลก นิพนธ์โดยภิกษุสงฆ์ชาวไทย ท่านมีทัศนะเรื่องนี้อย่างไร?

ในองค์การพุทธศาสนาโลกนั้น พระสงฆ์ที่นิพนธ์หนังสือเอาไว้ในระดับที่เรียกกันว่าระดับเพชรน้ำเอกมีไม่กี่รูป ท่านเจ้าคุณอาจารย์ของเราต้องถือได้ว่าอยู่อันดับต้นๆ ของพระสงฆ์ในเวทีโลก เท่าที่เห็นก็มี พระญาณโพนิกะมหาเถระ ชาวเยอรมัน หรือ พระ ดร.วัลโปละ ราทุล ชาวศรีลังกา นอกนั้นอาจมาคิดว่ายังไม่เห็น ที่ถือกันว่าเป็นพระร่วมยุคร่วมสมัยที่สามารถนิพนธ์งานระดับเช่นนี้ได้ เพราะฉะนั้นก็ต้องบอกว่า นี่เป็นความสามารถระดับเอกอุขององค์ท่านผู้นิพนธ์เอง ที่สามารถทำงานที่ละเอียดในทุกแง่มุมได้ ที่พูดอย่างนี้เพราะหนังสือบางเล่มอาจจะเน้นบางเรื่อง เน้นบางประเด็น คือไม่ครอบคลุม แต่หนังสือเล่มนี้ความโดดเด่น คือเป็นการมองพุทธศาสนาในลักษณะที่เรียกกันว่าเป็นองค์รวม เราต้องยอมรับว่า เรามีพระไตรปิฎกเฉพาะที่ใช้เป็นหลักๆ ในเมืองไทยก็

๔๕ เล่ม ที่เป็นภาษาบาลีนะ ฉบับแปลบางเล่มก็ ๘๐ เล่ม บางเล่มก็ ๙๐ เล่ม ถ้านับคัมภีร์อธิบายพระไตรปิฎกที่เรียกว่า ‘คัมภีร์อรรถกถา’ คัมภีร์อธิบายศัพท์ ที่เรียกว่า ‘ลัทธิทวิเศษ’ และคัมภีร์ที่เขียนขึ้นมาพิเศษที่เรียกว่า ‘ปกรณ์พิเศษ’ และคัมภีร์ไวยากรณ์อีกเยอะแยะมากมาย ถ้าคุณเป็นคนที่ไม่สนใจอยากศึกษาพระพุทธศาสนา แล้วมาเจอองค์คัมภีร์ขนาดมหิมา เอาว่า ๓๐๐ เล่ม ที่รจนาขึ้นตั้งแต่ยุคหลังพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน คำถามคือ คุณจะเริ่มต้นจากตรงไหน อาตมาคิดว่าใช้เวลาทั้งชีวิตก็คงอ่านกันไม่หมด และจับแก่นของพระพุทธศาสนาไม่ได้ ท่ามกลางภูเขาของคัมภีร์ขนาดมหิมาขนาดนั้น คุณคงต้องเอาเวลาทั้งชีวิตมาหมดกับการสืบค้น แต่ในโลกของความเป็นจริง เรามีเวลาน้อยมาก อาตมาคิดว่า **ท่ามกลางเวลาที่เรามีอยู่อย่างจำกัด ถ้าเราหยิบพุทธธรรม ขึ้นมาอ่าน คุณสามารถมองเห็นภาพรวมของพระพุทธศาสนาได้ทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนจบ** ถ้าคุณอ่านเล่มนี้ คุณจะรู้ว่า จากเล่มนี้จะไปที่ไหน แล้วจะไปได้อย่างไร แล้วเล่มไหนน่าเชื่อถือ เล่มไหนไม่น่าเชื่อถือ เล่มไหนฟังได้ เล่มไหนฟังไม่ได้ ท่านได้ชี้แจงไว้ในเชิงอรรถทั้งหมดทั้งสิ้น

ท่ามกลางเวลาที่เรามีอยู่

อย่างจำกัด ถ้าเราจับ

พุทธธรรม ขึ้นมาอ่าน

คุณสามารถมองเห็นภาพ

รวมของพระพุทธศาสนา

ได้ทั้งหมดตั้งแต่ต้น

จนจบ

มอง พุทธธรรม ในแง่ของบุคคล ผู้นิพนธ์ปรากฏต่อท่านอย่างไร?

ถ้ามองในแง่บุคคล ท่านเจ้าคุณอาจารย์เป็นพระภิกษุไทยในสายเถรวาท ที่คงความเป็นเถรวาทเอาไว้ในวิถีชีวิต ในผลงานอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แบบ ท่านคือพุทธไทยในสายเถรวาทที่ยังคงมีตัวตนอยู่ในทุกวันนี้ ในขณะที่พุทธไทยสายเถรวาทอื่นๆ นั้น เริ่มประนีประนอมกับกาลเวลา เริ่มประนีประนอมกับสังคม เริ่มประนีประนอมวัตถุนิยม ทุนนิยม จนชักจะสูญเสียจุดยืนของตัวเอง แต่องค์ท่านเองนั้นคงความเป็นพุทธไทยสายเถรวาทอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ท่านไม่เพียงแต่เป็นพระที่น่ากราบ น่าไหว้ ท่านเป็นพระที่น่าเรียนรู้มากที่สุดรูปหนึ่ง ถ้าเราเข้าใจท่านและบทบาทของท่าน เราจะเข้าใจสิ่งที่เรียกกันว่า พุทธศาสนาสายเถรวาทแท้ที่จริงไม่ใช่พุทธศาสนาสายหนึ่ง ก็คือพุทธศาสนาเดิมนั่นเอง เพราะท่านไม่ได้ทำอะไรมากไปกว่าการนำเอาคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า

พุทธศาสนาจึงไม่ใช่
ศาสนาที่ไร้แก่นสาร
มองโลกในแง่ร้าย หรือ
มองโลกในแง่ดี แต่
พุทธศาสนาสอนให้เรา
มองโลกตามความเป็น
จริง เราเห็นสิ่งหนึ่ง
ไม่ใช่จิตหนึ่ง หรือ
วัตถุหนึ่ง

มานำเสนอแก่ชาวโลก ฉะนั้นการอ่านงานนิพนธ์ของท่านก็เหมือนกับการที่เราได้กลับไปฟังพระพุทธเจ้าพระองค์จริง นำเอาคนร่วมยุคร่วมสมัยกลับไปเฝ้าฟังคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า โดยพระพุทธเจ้าเอง โดยที่องค์ผู้นิพนธ์นั้นต่อเติมความคิดความเห็นน้อยที่สุด แล้วท่านทำอย่างชัดตรงด้วยนะ ตรงไหนเป็นความคิดเห็นของท่าน ท่านจะบอกเอาไว้ ตรงไหนที่เป็นของพระพุทธเจ้า ท่านจะนำมาวางอย่างตรงไปตรงมา หนังสือเล่มนี้จึงเป็นหลักไมล์ที่สามารถเจริญรอยตามได้ ในแง่ของความชัดตรงต่อพระธรรมวินัย

ในเวทีโลก นักวิชาการศาสนาของพุทธศาสนาว่าอย่างไร?

ในเวทีโลก ฝรั่งเศสสำคัญๆ เขามักจะวิจารณ์เอาไว้ว่า พุทธศาสนาเป็นทุทศนินิยม เป็นเพลลิซึม นักวิชาการตัวใหญ่ระดับโลกว่า พระพุทธเจ้านิรมองโลกเชิงลบ มองแล้วเศร้า มองแล้วหดหู่ มองแล้วห่อเหี่ยว แต่พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย เป็นการชี้ให้เห็นแง่มุมหนึ่ง ซึ่งเป็นแง่มุมที่สำคัญของพระพุทธศาสนา คือ พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความสุข เราเริ่มต้นด้วยความทุกข์ เหมือนอย่างที่พระองค์ตรัสเอาไว้ ‘ทุกขัง อริยสัจจัง’ แต่จุดจบของความทุกข์ ความทุกข์นำไปสู่ภาวะพระนิพพาน แล้วนิพพานคืออะไร? นิพพานคือ ‘นิพพานัง ปรมัง สุขัง’ นิพพานเป็นบรมสุข ฉะนั้นเราสอนเรื่องความทุกข์ เพื่อให้คนได้ค้นพบความสุข พุทธศาสนาก็ไม่ใช่ศาสนาที่เรียกกันว่า มองโลกในแง่ร้าย หรือมองโลกในแง่ดี แต่พุทธศาสนาสอนให้เรามองโลกตามความเป็นจริง เราเป็นสังขนิยม ไม่ใช่จิตนิยม หรือวัตถุนิยม ความจริงมีอยู่อย่างไร เราก็นำเสนอความจริงไปอย่างนั้น

ชีวิตนี้คืออะไร ชีวิต
นี้มันอย่างไร สิ่งที่ดี
ที่สุดที่ชีวิตนี้ควรจะ
ได้คืออะไร ถ้าเราตอบ
๓ คำถามนี้ได้ทั้งหมด
ความสุขแท้ก็รออยู่ตรงปลายทาง
แล้วมัน
วันแคว้งก็เกิด นิพพาน
แล้วไม่ต้องกลัวกลัว

สำหรับท่าน พุทธธรรม เปรียบได้กับสิ่งใด?

พุทธธรรม เป็นลายแทงแห่งความสุข เพราะว่าสิ่งที่มนุษย์แสวงหา คือความสุข ถ้าเราอ่านเล่มอื่น อาจจะพบบ้างไม่พบบ้าง แต่ถ้าอ่านเล่มนี้ อาตมาเชื่อว่า เราพบลายแทงแห่งความสุขที่ชัดเจนมาก เพราะเริ่มต้นท่านก็แนะนำให้เรารู้จักแล้วว่า ชีวิตคืออะไร ชีวิตคือขันธ์ ๕ ธรรมชาติของขันธ์ ๕ เป็นอะไร เป็นไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เออ แล้วชีวิตนี้มันเป็นอย่างไรรึล่ะ มันก็เป็นไปตามอิทัปปัตตยา ปฏิจจสมุปบาท เอ๊ะ ชีวิตนี้ควรจะเป็นอย่างไรดีหนอ ก็เป็นกรรม ถ้าอยากให้มันดี ก็ทำกรรมดี อยากให้มันชั่วก็ทำชั่วไปสิ จากนั้นท่านนำเสนอชีวิตที่พึงประสงค์ ไม่ใช่แค่ไปสยบอยู่กับกรรมนะ ชีวิตที่พึงประสงค์คือการปฏิบัติตามมรรค เมื่อปฏิบัติตามมรรคครบถ้วนสมบูรณ์ จะรู้ถึงสุขที่แท้ ก็คือภาวะพระนิพพาน ถ้าหากมองโครงสร้างโดยรวม พุทธธรรม สามารถบอกได้อย่างหนึ่งว่า เป็นลายแทงแห่งความสุข เพราะเมื่อเราเข้าใจว่าชีวิตนี้คืออะไร ชีวิตนี้เป็นอย่างไร สิ่งที่ดีที่สุดที่ชีวิตนี้ควรจะได้คืออะไร ถ้าเราตอบ ๓ คำถามนี้ได้ทั้งหมด ความสุขแท้ก็รออยู่ตรงปลายทางแล้วเป็นวันเวทย์ก็เกิด นิพพานแล้วไม่ต้องตีตัวกลับ ภาคผนวกที่เพิ่มเติมใน พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย ซึ่งว่าด้วยเรื่องความสุข ยิ่งเป็นการฉายภาพของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาแห่งความสุขให้ชัดเจนขึ้นอีกด้วย

อยากให้ท่านขยายความที่ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความสุข?

การที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความสุขไม่ใช่เรื่องลึกลับซับซ้อน ในอริยสัจ ๔ ท่านเริ่มต้นด้วยทุกข์ และท่านก็ถามหาสาเหตุของความทุกข์ เพื่อที่จะให้กำจัดทุกข์ กำจัดทุกข์เสร็จก็พบสุข ทุกข์ท่านสอนเอาไว้เพื่อให้เราเรียนรู้ที่จะไปสู่ความสุข ฉะนั้นการที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความสุขนั้น มีบันไดอยู่ตรงกลางแค่ ๒ ขั้นเท่านั้นเอง คือ สมุทัย และ นิโรธ ส่วน ทุกข์ กับ มรรค ๒ ตัวนี้เป็นอันเดียวกัน ในทางปฏิบัติ

ทุกข์กับมรรคเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะทุกข์อยู่ไหน การปฏิบัติธรรมก็อยู่ที่นั่น คือเป็นความสุขอยู่ในตัวมันแล้วละ หรือพูดได้อีกอย่างหนึ่งว่า ทุกข์นั้นแหละคือสุข เพราะดับทุกข์เสร็จ สุขก็โผล่อยู่ตรงนั้น สุขไม่ได้มาจากข้างนอกนะ เราปฏิบัติธรรมที่กายที่ใจของเรา พอบรรลุธรรม สุขก็เกิดขึ้นที่นี้เลย คือสุขอยู่ในทุกข์ ทุกข์อยู่ในสุข

พุทธศาสนิกชนคนไทยส่วนใหญ่รู้หรือไม่ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความสุข?

คิดว่ารู้ แต่คงรู้ไม่ลุ่มลึก คนไทยใช้พุทธศาสนาเหมือนไปหานักจิตวิทยา ไปรับยาแก้ปวด ไปรับยาบำบัดชั่วคราวครึ่งชั่วคราว โดยหารู้ไม่ว่า แท้ที่จริงนั้น คุณสมารถหายขาดได้จากความทุกข์ ฉะนั้นถ้าเราศึกษา พุทธธรรม ให้ลึกซึ้ง เราจะเลิกพึ่งบริการยาแก้ปวดประสาธ แต่จะหันมาผ่าตัดความทุกข์ด้วยตัวของเราเอง และทำได้ในชีวิตนี้ด้วย ไม่ต้องรอมบ่มาเพ็ญ ปัญญาบารมีเป็นหมื่นแสนล้านชาติภพ เพราะในบทที่ว่าภาวะพระนิพพาน ท่านจั่วหัวไว้เลยว่า ‘สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตนี้ หรือประโยชน์สูงสุดของชีวิตนี้’ ท่านเน้นย้ำด้วยการนำคำของพระพุทธองค์มาวางไว้เลย ว่าภาวะพระนิพพานเป็นสิ่งที่รู้ถึงได้ในชีวิตนี้ นี่เป็นอีกจุดเน้นหนึ่งที่น่าสนใจมากใน พุทธธรรม คือการเน้นย้ำว่า เราสามารถบรรลุพระนิพพานได้ในชีวิตนี้ กับอีกคำถามหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นจุดเน้นของ พุทธธรรม เหมือนกัน คำถามคลาสสิกของมนุษย์ ก็คือ เราเกิดมาทำไม มีหนังสือเล่มไหนบ้าง ที่ตอบคำถามนี้ชนิดที่ไม่หลบตาคนถาม เล่มนี้ตอบไว้อย่างชัดเจนและโต้แย้งไม่ได้ เป็นเพราะท่านเอาคำของพระพุทธเจ้ามาตอบเอง นี่คือการโดดเด่น

พูดได้อย่างหนึ่งว่า หนึ่งใน พุทธธรรม ตอบคำถามสำคัญที่สุดของมนุษยชาติ คือคำถามที่ว่า เราเกิดมาทำไม สอง พุทธธรรม นำเสนอความจริงซึ่งหลงลืมไปแล้วว่า นิพพานสามารถบรรลุได้ในชีวิตนี้ และสาม พุทธธรรม เปิดเผยโฉมหน้าอันแท้จริงของพระพุทธศาสนา

พุทธธรรม คือองค์รวม
ของความมั่นคงพระพุทธ-
ศาสนา ที่สมบูรณ์แบบ
ที่ลึกลับ ก็มีอยู่ในทุกสมัย
ของเรา

ที่ว่า พุทธศาสนา คือศาสนาแห่งความสุข ถ้าให้สรุปสั้นๆ อาตมาคิดว่า พุทธธรรม คือองค์รวมของความเป็นพระพุทธศาสนา ที่สมบูรณ์แบบที่สุด ที่มีอยู่ในยุคสมัยของเรา

ท่านมีคำแนะนำในการอ่าน พุทธธรรม แก่บุคคลทั่วไปอย่างไร? อ่านเพื่อแสวงหาคำตอบของชีวิตว่า เราเกิดมาทำไม อ่านเพื่อหาคำอธิบายว่า ความทุกข์เกิดขึ้นได้อย่างไร แล้วเราจะดับทุกข์ได้อย่างไร แล้วก็อ่านเพื่อที่จะค้นให้พบว่า พระพุทธศาสนาแท้จริงมีหน้าตาเป็นอย่างไร สุดท้ายคือ อ่านเพื่อสร้างสรรค์พัฒนาสติปัญญาของตนเอง ให้เข้าใจโลก ให้เข้าใจชีวิต ให้เข้าใจทุกข์ตามความเป็นจริง

พุทธธรรม ควรนำมาไปต่อยอดปฏิบัติอย่างไร เพื่อให้เกิดประโยชน์กับสังคมไทยมากที่สุด?

อาตมาคิดว่า พุทธธรรม เป็นรากฐานขององค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นระบบ ซึ่งเราสามารถใช้อ่าน ใช้ค้น ใช้อ้างอิงได้อย่างเป็นมาตรฐาน แต่ถ้าใช้แค่นี้ถือว่าใช้ พุทธธรรม ยังไม่คุ้ม เราต้องก้าวไปให้ไกลกว่านั้นด้วยการประยุกต์ พุทธธรรม เนื้อหาที่มีอยู่ ให้สามารถนำมาอธิบายความเป็นไปในโลกยุคปัจจุบัน จนสามารถสร้างองค์รวมความรู้ใหม่ไปแก้ปัญหาให้กับชาวโลกได้ด้วย เมื่อไหร่ที่ทำได้อย่างนั้น จึงจะถือว่าเราใช้ พุทธธรรม ได้คุ้มที่สุด

ถ้าเราเอาแต่ยกย่องชื่นชม พุทธธรรม แล้วเก็บขึ้นหิ้ง อาตมาว่า นี่ไม่คุ้มกับการลงแรงขององค์ผู้วิพนธ์ เราต้องก้าวไปให้ไกลกว่านั้น ด้วยการตั้งโจทย์ว่า ทำอย่างไร พุทธธรรม จึงจะกลายเป็น พุทธศาสนาร่วมสมัย ที่ดับทุกข์ดับโศกให้คนในยุคโลกาภิวัตน์ได้สำเร็จ ถ้าทำได้อย่างนี้นี่แหละ คือคุณค่าที่แท้จริงของ พุทธธรรม ●

กัลยาณมิตร

๑ ธรรมชาติและสัญญาญาณกำหนดให้มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่มีใครเลยที่สามารถอยู่ตัวคนเดียวในโลกได้โดยไม่มีเพื่อน

๑ วิธีชีวิตของคนสมัยใหม่ถูกปลูกฝังสั่งสมให้ไม่คุ้นชินกับสภาวะของความนิ่งเงียบ ด้านหน้า หรือในมือของเขา จึงมีเครื่องมือพร้อมสื่อสารอยู่ตลอดเวลา

๑ เว็บไซต์เฟซบุ๊ก (www.facebook.com) เครือข่ายสังคมออนไลน์หมายเลข ๑ ที่มียอดสมาชิกทั่วโลก ๔๐๐ ล้านคน ในจำนวนนั้นเป็นแอคเคาท์ของคนไทยมากกว่า ๑๔ ล้านคน (สถิติล่าสุด ค.ศ. ๒๐๑๒) ติดอันดับชาติที่มีผู้ใช้เฟซบุ๊กมากเป็นอันดับที่ ๑๖ ของโลก

๑ โซเชียลมีเดียเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนไทยมากขึ้นทุกขณะ นั่นทำให้สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบปฏิสัมพันธ์ไปสู่การเป็นสังคมออนไลน์ชนิดเข้มข้น ที่ผู้คนเลือกพบเจอกันในจอมากกว่าการสัมผัสตัวตนในชีวิตจริง

๑ เมื่อปฏิเสธความแรงของสื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้ จะมีวิธีเล่นเฟซบุ๊กอย่างไรให้ทำอะไรเล่นอย่างไรให้สังคมออนไลน์เป็นชุมชนของกัลยาณมิตร มากกว่าชุมชนของปาปมิตร (มิตรที่ไม่ดี) แล้วพระพุทธศาสนาเคยสอนเรื่องนี้ไว้หรือไม่?

๑ พระพุทธเจ้าตรัสสอนหลักธรรมการพิจารณากัลยาณมิตร โดยแจกแจงคุณสมบัติของมิตรที่ดีไว้ ๗ ข้อ ดังนี้ :- น่ารัก | น่าเคารพ | รอบรู้ | พุดเป็น | พร้อมรับฟัง | รู้ลึก รู้จริง | ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

๑ ถ้าเพื่อนที่คบมีลักษณะเช่น -- ชนิดอุปการะ ชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุข ชนิดแนะนำประโยชน์ และชนิดมีใจรัก -- ให้ถือเป็น 'มิตรแท้' ในทางตรงกันข้าม หากเป็นเพื่อน -- ชนิดปอกลอก ชนิดดีแต่พุด ชนิดหัวประจบ และชนิดชวนฉิบหาย -- ให้ถือเป็น 'มิตรเทียม'

ในยุคเฟซบุ๊ก

ได้ต้นไม้

๑ ประเพณีของมิตรบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ อาจพิจารณาได้จากสเตตัส หัวข้อที่พูดคุย หากชักนำไปในทางเสื่อม ก่อให้เกิดความหลง ส่งเสริมให้ยึดติด เพลิดเพลินในสิ่งไร้สาระ ชวนให้ขี้เกียจ ฟุ้งซ่าน เพื่อเจ้อ ยั่วให้โกรธ เกลียตชัง แบ่งพรรคแบ่งฝ่าย ก็มีประโยชน์น้อยในการคบหา

๑ โปรดระวัง! อาการเล่นไม่เป็น เทคโนโลยีจะเล่นให้เสียทรัพย์ เสียเวลา เสียงาน เสียสมอง เสียนิสัย และบางครั้งอาจเสียชื่อเสียงด้วย

๑ หากคิดจะเล่น ควรเล่นให้เป็น เล่นให้ฉลาด เล่นให้พอดี เล่นให้มีประโยชน์ ใช้เครื่องมืออันทรงพลังนี้เพื่อกระชับความสัมพันธ์ของคนทั้งโลก ใช้เพื่อกระจายข่าวดี ใช้เพื่อพูดคุยความจริงและสิ่งกุศล ใช้เพื่อชักนำไปในทางดีงาม และใช้เพื่อสร้างชุมชนกัลยาณมิตร

๑ พระพุทธเจ้าตรัสว่า 'คบคนเช่นใด ก็เป็นคนเช่นนั้น' เพราะเราต่างเป็นสิ่งแวดล้อมของกันและกัน การคบกัลยาณมิตรให้ถูกคนจึงสำคัญ

๑ คุณภาพสำคัญกว่าปริมาณเป็นจริงเสมอ หลักพันหลักหมื่นของจำนวนเพื่อนบนหน้าจอ อาจไม่สำคัญเท่ากับกัลยาณมิตรเพียงไม่กี่คน

๑ เป็นเรื่องที่ไม่ค่อยมีใครรู้ว่า ชาวพุทธมีกัลยาณมิตรสูงสุดอยู่หนึ่ง เป็นมิตรที่เป็นที่พึงผู้ทรงประกอบด้วยคุณสมบัติของกัลยาณมิตรอย่างเลิศ กัลยาณมิตรท่านนั้นก็คือ **พระพุทธเจ้า** นั่นเอง ●

ก่อกิจ หรือ

๑ หนึ่งในความทุกข์ของคนทำงานที่ต้องประสบ คือไม่มีความสุขในงานที่ทำ ไม่มีความสุขในที่ทำงาน ไม่ชอบใจไม่ถูกใจเพื่อนร่วมงาน หรือทำงานมากแต่รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ฯลฯ

๑ วิธีการทำงานในโลกสมัยใหม่ บังคับให้เราใช้เวลาไปกับคนร่วมสำนักงานมากกว่าคนในครอบครัว

๑ หากสำนักงานเป็นสถานที่แห่งความสุข ไม่มีบรรยากาศของความเมตตากฎาแบ่งพรรคแบ่งพวก จับกลุ่มนินทา แข่งขัน ทิ่มแทง เสแสร้ง แหย่ผลงาน มองกันเป็นศัตรู คบกันเพื่อผลประโยชน์ สิ่งเหล่านี้เพิ่มพูนความเครียด เกิดเป็นทุกข์สะสม

๑ การเริ่มต้นทำงานด้วยความ ‘อยากได้’ มากกว่า ‘อยากให้’ มองงานเป็นเงื่อนไขของชื่อเสียง อำนาจ เงินทอง ซึ่งเป็นการตั้งเป้าหมายและแรงจูงใจในการทำงานที่ไม่ถูกต้อง

๑ การทำงานเพื่อชีวิตเป็นสุขสามารถกำหนดได้ด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการสร้างทัศนคติที่ดีต่องาน คนทำงาน และที่ทำงาน

๑ เปลี่ยน ‘การทำงานเพื่อเงิน’ เป็น ‘การทำงานเพื่องาน’ หรือเปลี่ยนการทำงานด้วยแรงขับของ *ตัณหา* เป็นการทำงานด้วยพลังของ *ฉันทะ*

๑ ให้ค่าของเงินเป็นเพียงอุปกรณ์ หรือปัจจัยอุดหนุนชีวิต ไม่ใช่จุดหมาย

๑ เมื่อทำงานด้วยทัศนคติที่ดี จิตผ่องใส ใจเปิดกว้าง เปลี่ยนสายตามองเพื่อนร่วมงาน ฉันทมิตร ร่วมไม้ร่วมมือทำงานให้ลุล่วง ความช่วยเหลือเกื้อกูลเกิดขึ้น บรรยากาศในที่ทำงานกลายเป็นสวรรค์น้อยๆ ทันใด

สร้างวิหาร???

ใต้ต้นไม้

๑ สำนักงานเป็นสุข คนทำงานมีความสุข ผลตอบแทนเลี้ยงชีพชอบ แล้วยังต้องมองให้สูงขึ้นไปอีกขั้น นั่นคือมองงานเป็นการสร้างความสุขมวลรวม ก้าวพ้นจากระดับปัจเจกสู่ระดับอุดมคติ เติมเต็มความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ผ่านการทำงาน

๑ ตัวอย่างการทำงานในขั้นอุดมคติ อาทิ ในหลวงของเราที่ทรงตรากตรำพระวรกายทรงงานหนักมาตลอดพระชนม์ชีพ โดยไม่ได้รับเงินเดือนจากใครที่ไหนเลย หากทำไปเพื่อความอยู่ดีมีสุขของปวงประชาเป็นสำคัญ

๑ การทำงานของคนบ้านอย่าง สตีฟ จอบส์ แห่งค่ายแอปเปิ้ล ทั้งที่ป่วยหนัก และรู้ว่าอีกไม่นานต้องจากโลกนี้ไป หากในช่วงที่มีชีวิตอยู่ เขามุ่งมั่นพัฒนาดีจิตอลเทคโนโลยีอย่างทุ่มเท ก็เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในโลกอนาคต

๑ เรื่องที่ยกเปรียบเทียบ :- คนงาน ๓ คน กำลังก่อสร้างบางสิ่ง เมื่อถามว่าพวกเขา กำลังทำอะไร? คนงานคนแรกตอบว่า ‘กำลังทำงานหาเงิน’ คนที่สองตอบว่า ‘กำลังก่ออิฐ’ ส่วนคนสุดท้ายตอบว่า ‘กำลังสร้างวิหาร’... คนหนึ่งทำเพื่อตน คนหนึ่งทำเพื่อทำ และอีกคนหนึ่งทำเพื่อธรรม

๑ ต่อจากนี้ เราจะทำงานเพื่อเงิน หรือทำงานเพื่องาน จะทำงานเพื่อความทุกข์ หรือทำงานเพื่อความสุข กันดี? ●

อ่านเพิ่มเติม หลักการทั่วไปเกี่ยวกับสัมมาอาชีวะ. หน้า ๗๓๓ - ๗๓๘.
และ ปัญหาเกี่ยวกับแรงจูงใจ. พุทธธรรมฯ หน้า ๙๗๑ - ๙๙๓.

6-14 (

 1-14 70/23

 15/10 4 ม.ค. 29

 เมื่อพุทธกาลนั้น มนสิการโดยไม่แยกกายอย่างนี้ วิทยุอย่างใดอย่างหนึ่งในวิทยุ 6 อย่าง ย่อมเกิดขึ้น คือ

 เขาย่อมเกิดวิทยุ (อีกถือ) เขาเป็นจริงเป็นแท้ว่า เรามีอัครา... เราไม่มีอัครา... เรากำหนดครูอัคราคด้วยอัครา,

 ...เรากำหนดครูสภาวะที่มีใช้อัคราคด้วยอัครา... เรากำหนดครูอัคราคด้วยสภาวะที่มีใช้อัครา, หรือมีละโน้นก็จะมิ

 วิทยุทั้งนี้ว่า อัคราคของเราดีแหละที่เป็นตัวบ่งการ เป็นผู้สววย ประสบวิบากแห่งกรรมที่ดีและชั่ว ณ ที่โน่นๆ

6-12⁴ พ.ศ. 10/68, 70, 72/86-93; ในการนำข้อ ทานสอนในวิธีใหม่ที่ว่า สิ่งที่มีประโยชน์ไม่เพียง ความสำเร็จ
แล้วมีผลไปเป็นธรรมดา แต่ที่ทพพจนินท์นักสืบสอนว่า ถ้าทำกิจด้วยความสำเร็จไม่ประมาท
ก็จะไม่มีความผิดพลาด แม้แต่ความสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ยังมีความผิดพลาดของแบบนั้นใน
ชีวิตจริง จะต้องเข้าใจทุกข้อ และปฏิบัติไม่ผิดพลาด ผลการงานนี้ จึงมีผลต่อชีวิตว่า ความไม่ประ
มาทในการปฏิบัติงานพัฒนาชนซึ่งเป็นกิจส่วนตัว จะต้องดำเนินรักษาต่อไป สืบกันกับความ
ไม่ประมาทในการนำข้อนี้ เป็นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม.

ขอเพิ่มราคา 1 ร้อยบาท

ข้อ
หรือ
1-14
= ๒๓ ๗๘/๑๔

เนื่องจากได้ทราบจาก คุณสุรเดช พรทวีทัศน์ ซึ่งเป็นเพื่อนกันตั้งแต่สมัยเป็นนักเรียนมัธยม โรงเรียนวัดสุทธิวราราม ว่าท่านเจ้าคุณอาจารย์มีความประสงค์ที่จะปรับปรุงเนื้อหา พุทธธรรม เพื่อดำเนินการจัดพิมพ์ใหม่ เพราะของเดิมที่เป็นดิจิทัลไฟล์นั้นไม่มี ทำให้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนอะไรได้เลย ในการพิมพ์แต่ละครั้งยังต้องครูรูปแบบเดิมไว้ ผมจึงรับอาสาดำเนินการ ตอนที่รับอาสาทำมา สงสัยอยู่เหมือนกันว่า เรื่องพิมพ์หนังสือลงคอมพิวเตอร์ ทางกรุงเทพฯ น่าจะมีคนอาสาทำมากมาย ไม่น่ามีความยุ่งยากซับซ้อนแต่อย่างใด พอได้ลงมือทำจริงๆ ถึงเข้าใจว่าเหตุใดจึงทำกันไม่สำเร็จ สิ่งที่เป็นอุปสรรคมีหลายประการ

ในระหว่างที่เรียบเรียงอยู่นั้น ผมได้มีโอกาสอ่านหัวข้อต่างๆ โดยย่อ จุดที่สนใจเป็นพิเศษ คือเรื่อง 'ปัญญาะ' ซึ่งประกอบด้วย ตัณหา มานะ ทิฐิ เป็นเรื่องเกี่ยวกับกิเลส เครื่องเน้นซ้ำ และความสั่นโศก ยิ่งเมื่อได้มีโอกาสพบท่านเจ้าคุณอาจารย์ ผู้เปรียบเสมือนพุทธธรรมที่มีชีวิต ทำให้เข้าใจเรื่องดังกล่าวมากขึ้น ท่านแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มี ความถ่อมตนและสั่นโศกอย่างชัดเจนยิ่ง การได้มีส่วนร่วมงานจัดทำข้อมูล พุทธธรรม ถือเป็นความภาคภูมิใจสูงสุด เป็นมงคลชีวิตอย่างยิ่ง ผมโชคดีที่ได้ทำงานรับใช้ท่านเจ้าคุณอาจารย์ ได้ซึมซับสิ่งดีงามต่างๆ ที่ท่านแสดงไว้ เพียงระลึกถึงก็ช่วยให้เราดำเนินชีวิตตาม พุทธธรรม ได้โดยไม่ยาก

สำหรับผม พุทธธรรม เป็นมรดกที่มีค่ามากที่สุดสำหรับมนุษย์ในยุคนี้ เราโชคดีมากที่เกิดมาในยุคที่มีหนังสืออย่าง พุทธธรรม และในยุคที่มีท่านเจ้าคุณอาจารย์ครับ ●

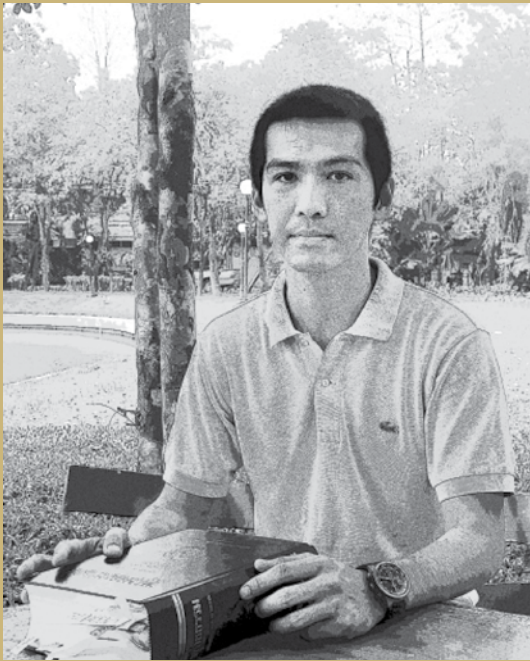
✓
ธรรมะ ก็คือความจริง ของธรรมคา

ความจริงของชีวิต ความจริงของธรรมชาติ

ในชีวิตก็มีทั้งจิตใจ จิตใจนี้เป็นตัวประจักษ์

ของตัวเราแต่ละคน เวลาเราศึกษาธรรมชาติ

ตัวธรรมะในจิตใจ มันก็ศึกษาได้ทีตัวเอง
←

ทางลัด ของชีวิต

พระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์มากขึ้น
สำหรับผม คือเป็นมนุษย์นะ
ไม่ใช่เป็นเทพเจ้า เทวดา
แต่ว่าท่านเป็นอัจฉริยะ เป็นผู้รู้แจ้ง
ที่ฝึกฝนตนเองจนกระทั่งสามารถ
เห็นความจริงของโลก
แล้วมันก็ไม่มีอะไรสำคัญกว่านั้นอีกแล้ว

๓ - สิทธิศักดิ์ ทยานวัฒน์

ผู้บริหารหนุ่มไฟแรงแห่ง บริษัท บุญถาวรเชรามิค จำกัด วัย ๓๖ ปี เพียบพร้อมทั้งฐานะ หน้าที่การงาน ขณะที่หน้าที่ทางโลกกำลังก้าวหน้า แต่พื้นที่ที่มีเวลาและจังหวะชีวิตมาถึง สิทธิศักดิ์เลือกใช้ไปเพื่อปฏิบัติเรียนรู้โลกทางธรรม การบวชเรียนในวัยขึ้นเลข ๓ นั้น เขาบอกว่าโชคดี และโชคดียิ่งกว่าที่ได้บวชเรียนที่วัดญาณเวศกวัน พุทธสถานที่ปราศจากการปิดทอง กระบอกละเอียด และเครื่องรางของขลัง บรรยากาสลับปายะเอื้อให้เขาได้ศึกษาอ่านรู้พุทธธรรม คัมภีร์สำหรับพระบวชใหม่อย่างเต็มที่ คัมภีร์ที่เขายกเปรียบเทียบเป็นดังเส้นทางลัดในการทำความเข้าใจชีวิต ทางลัดสายนี้ใช้เวลาศึกษาเพียง ๒ เดือนครึ่ง นับเป็นช่วงเวลาสั้นๆ หากสำคัญยิ่ง เพราะมันทำให้เขาไม่ต้องเสียเวลาหลงทาง (ชีวิต) อีกต่อไปแล้ว

ทำไมถึงเลือกบวชที่วัดญาณเวศกวัน แล้วบวชเรียนนานแค่ไหน?

จริงๆ บวชวัดไหนก็ได้ แต่ขอให้เป็นการบวชแล้วได้อะไร ถ้าได้เรียนกรรมฐานบ้างก็น่าจะดี น่าจะเป็นประโยชน์กับชีวิต พอดีคุณพ่อคุณแม่มีกัลยาณมิตรที่มวัดญาณเวศกวันเป็นประจำ ท่านแนะนำว่าให้มาบวชกับท่านเจ้าคุณฯ ผมจำได้ว่า วันที่มาดูวัดกับคุณแม่ ได้พบพูดคุยกับพระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ (รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน) ถึงเรื่องที่จะบวช วันที่มาเป็นวันเกิดผมพอดี ก็นำสังฆทานมาถวาย ที่วัดญาณฯ มีธรรมเนียมอย่างหนึ่ง ถวายสังฆทานเสร็จ ท่านจะเทศน์อย่างน้อยสัก ๕ นาที ท่านพระครูปลัดฯ เทศน์ให้ฟังนิดหน่อยเหมือนเป็นการให้พรไปด้วย ผมยังจำได้ว่า ท่านเทศน์เรื่องอายุ วรรณะ สุขะ พละ ความศรัทธาเริ่มเกิด วันเกิดเราไม่เคยมีใครมาเทศน์ ไม่เคยมีใครมาให้พรขนาดนี้ เกิดมามีแต่แอบปีเบียร์เคยเป่าเทียน มันเกิดความปีติ เกิดความซาบซึ้ง เกิดความศรัทธาในวัด บวกกับความร่มรื่น สถาปัตยกรรม การวางอาคารวางต้นไม้ค่อนข้างแตกต่างจากธรรมเนียมปฏิบัติเราเองโดยพื้นฐานค้าขายวัสดุตกแต่ง อยู่กับสถาปัตยกรรม ก็เข้าใจว่าที่นี่ต้องการสื่ออะไร แล้วจุดยืนอยู่ตรงไหน ชอบสถานที่ด้วยก็ทิวความศรัทธามากขึ้น เพราะมาจากบ้านก็อยากบวชอยู่แล้ว หลังจากนั้นไม่ถึง ๒ เดือนท่านโทรฯ มาว่า มีบวชรุ่นเมษายน ปี ๔๙ นะ ยิ่งท่านเจ้าคุณอาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ให้ด้วย ยิ่งซาบซึ้งปีติยินดีขึ้นไปอีก ความรู้สึกเหมือนจะได้รับปริญญาบัตรกับในหลวงอะไรอย่างนี้ครับ (ยิ้ม)

ถ้าไม่ได้บวช จะรู้สึกชีวิตขาดอะไรไปไหม?

ชีวิตคนเรา สังคม จะปัจจุบัน หรืออดีต หรืออะไรก็ตาม ก็เป็นกระแส ก็เป็นกระแสไม่รู้ ที่มันพัดไปเรื่อยๆ กระแสทุนนิยม กระแสนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กระแสปัจเจกชน กระแสตะวันตกตะวันออก อะไรเต็มไปหมดที่ปนกันอยู่ คนเรานี้อยู่ในกระแสต่างๆ อยู่ในสังคมไม่รู้หรอกว่า กระแสพาเราไปไหนๆ บ้างเราไม่รู้ตัวจริงๆ แล้วเราไม่รู้ด้วยว่ามันเป็นไปยังไง ถ้าผมไม่ได้มาบวช หรือว่าไม่เคยได้อ่าน พุทธธรรม ผมจะไม่เคยรู้เลยว่า ผมไม่รู้อะไรเลย! เพราะผมคิดว่าผมรู้แล้ว ผมว่าผมเรียนมาเยอะแล้ว เอนทรานซ์เข้าไปทำคะแนนก็

สูง ปริญญาโทก็เรียนมาแล้ว แต่จริงๆ เราไม่รู้อะไรเลยในฝั่งที่มันเกี่ยวกับตัวเอง เกี่ยวกับชีวิตนี้ เราไม่รู้อะไรเลยจริงๆ เหมือนที่เขาเปรียบเปรยว่า อยู่ในห้องมืด ถ้าไม่มีคนจุดไฟแช็ก มันไม่เห็นหรอก ก็มืดอยู่อย่างนั้น แล้วไม่รู้ว่ามีคนจุดไฟ ถ้าผมไม่ได้บวช ผมคงยังมีตอยู่ แต่ตัวเองคิดว่าสว่าง (หัวเราะ)

มาบวชเรียนจึงได้รู้จัก พุทธธรรม?

ใช่ครับ พอมาบวชก็มีเรียน ได้เรียนธรรมะ ๑ ธรรมะ ๒ เรียนพระวินัย เรียนพุทธประวัติ พระครูธรรมธรครุฑ คุณวโร ที่สอนธรรม ๑ ท่านสอนโดยใช้ **พุทธธรรม** เป็นหนังสืออ้างอิง ผมมาค้นพบว่า **พุทธธรรม** เป็นผลงานที่สำคัญมากๆ ในสังคมพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ถ้าเป็นพระก็ต้องถือว่าเป็นคัมภีร์ ท่านเจ้าคุณอาจารย์ขึ้นมามีว่า ‘ชีวิตคืออะไร?’ ‘ชีวิตเป็นอย่างไร?’ แล้วคำว่า ‘ชีวิตเป็นไปอย่างไร?’ มันมาคลึก มันมากระแทก เพราะพื้นฐานผมเป็นวิศวกร เรียนกลศาสตร์ เรียนฟิสิกส์ เรียนวิทยาศาสตร์มาตลอดชีวิต มองเรื่องต่างๆ เป็นศาสตร์เป็นสิ่งที่จับต้องได้ เรียนชีวะมา อ้อเข้าใจ ต้นไม้มันโตขึ้นอย่างนี้ๆ รถมันวิ่งได้เพราะน้ำมันไปสันดาปเป็นพลังงาน เราคิดว่าเราเข้าใจโลกนี้พอสมควร ตอนเด็กๆ เราก็เรียนธรรมะมาไม่ใช่เหรอ อริยสัจ ๔ นะ ไตรสิกขานะ อิทธิบาท ๔ นะ จำได้ท่องได้หมด พออ่านบทแรก เออเฮ้ย! ชีวิตมันคืออะไร ผมกลับตอบไม่ได้ ก็มาถึงบางอ้อว่า จริงๆ เราไม่รู้สมัยพระพุทธเจ้ามีฤๅษีมีนักบวชเยอะแยะ เขามีชุดปัญหาเดียวกันว่า เกิดมาทำไม แล้วชีวิตคืออะไร แล้วก็แสวงหาคำตอบ ก่อนที่จะมีพระพุทธเจ้ายังไม่รู้ด้วยซ้ำไปว่า ชีวิตคือทุกข์ แล้วชีวิตเราละเลยทุกข์คืออะไร เราจะทำอย่างไรให้ทุกข์ของได้เยอะขึ้น เราจะทำอย่างไรให้เรียนจบ สอบได้คะแนนเยอะขึ้นทำไมแฟนทิ้งเราไป ทำไมแม่ไม่สบาย ทำไมวันนี้รถเราชน นี่คือชุดปัญหาของคนในสังคมปัจจุบัน ชีวิตมันเร็ว เห็นเป็นลันๆ แก่ปัญหาหายวันไปอย่างนั้น พอเราเริ่มตั้งโจทย์ถูก เราก็ได้เข็มทิศแล้วว่า เกิดมาทำไม

คุณมีวิธีอ่านหรือศึกษา พุทธธรรม อย่างไร?

ตอนที่บวชพระอาจารย์จะให้อ่านเป็นบางบท เพื่อมาอ้างอิงเวลาเรียน มีพระรูปที่บวชมาหลายพรรษาบอกว่า “ดูเอาบทแรกให้จบก่อน” คือมันยาก

ขนาดนั้นเลยเหรอ ส่วนตัวเป็นคนชอบลืงทำท่าย เจอคำนำเข้าไป ๑๐ หน้า ด้วยภาษาของท่านเจ้าคุณอาจารย์ ความครอบคลุม ละเอียด และชัดเจน แค่นำก็ได้แล้วครับ ยิ่งมาเจอคำถามแรก ‘ชีวิตคืออะไร?’ ทำให้ผมยิ่งเกิดความตั้งใจอย่างแรงกล้า ถ้าภาษาทางธรรมเรียกว่า ‘อธิษฐาน’ ตั้งใจมันว่าจะอ่านให้จบภายในช่วงที่อยู่ในวัด (หัวเราะ) ผมเลือกศึกษาทั้ง ๒ ทาง คือเรียนรู้ศึกษาพระธรรมและภาวนา ซึ่งก็เกื้อกัน เพราะต้องใช้สมาธิในการอ่าน ถ้าไม่มีสมาธิจะอ่านไม่เข้าใจ อ่านไม่เข้าหัว โชคดีที่เราอ่านตอนบวช เข้านั่งสมาธิ เดินจงกรม ปายเรียน เย็นสวดมนต์ กลับมา อ่านๆ และด้วยศรัทธาต่อท่านเจ้าคุณอาจารย์ที่เป็นพระนักปราชญ์ พระปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อยู่ตรงหน้า เป็นเหมือนสรณะ เป็นที่พึ่งให้ผมได้ ความศรัทธาเป็นกำลังที่ทำให้เราอยากจะศึกษามากขึ้น ช่วงเวลาที่บวช ๒ เดือนครึ่ง ผมก็อ่าน **พุทธธรรม** จบ

คิดว่าได้ ‘อะไร’ จากการศึกษาหนังสือธรรมเล่มนี้มากที่สุด?

พุทธธรรม ทำให้ผมเกิดความศรัทธาในพระพุทธเจ้า แล้วผมเชื่อมั่นมันจริงด้วย อยู่ดีๆ จะพูดอย่างนี้ไม่ได้ อยู่ดีๆ จะมาบอกว่า ชั้น ๕ อย่างนั้นอย่างนี้ไม่ได้ ถ้าพระพุทธเจ้าไม่รู้ไม่เห็นไม่ตรัสรู้อย่างนี้นะ ท่านเอามาเล่าให้ฟังไม่ได้ เพราะไม่มีใครคิดออกมาว่า ชีวิตเราประกอบด้วยชั้น ๕ ได้แน่นอน ไม่มีใครคิดออก ไม่มีทาง เอาอัจฉริยะของโลกมา เอาไอน์สไตน์ เอาไครมา คิดไม่ได้หรอก มันต้องเห็นอย่างเดียว นี่คืออัจฉริยะ แต่ไม่ใช่อัจฉริยะในแบบที่เราเคยเจอมา แล้วท่านทำได้อย่างไรละ ผมมารู้ตอนหลังว่ามันต้องพิจารณา ไม่ได้ใช้คิดนะครับ อันนี้เป็นเรื่องใหญ่ระหว่าง ‘คิด’ กับ ‘พิจารณา’ ที่ตัดกันระหว่าง ‘ปรัชญา’ กับ ‘พุทธศาสนา’ พุทธศาสนาพระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ใช้คิด ท่านใช้พิจารณา ท่านใช้ดูสังเกต มันก็เลยถึงบางอ้อใน ๒ มุม คือ หนึ่ง เรามันโง่เง่าเต่าตุ่น กับสอง ศรัทธาในพระพุทธเจ้า ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ว่าคือของจริง มันเกิดขึ้นตอนนั้น ทำให้ทัศนคติผมกับพุทธศาสนาเปลี่ยนไป คือผมไม่ได้กราบพระ หรือไม่ได้สวดมนต์ เพราะผมเชื่อว่าเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้ แต่ผมศรัทธา เพราะว่าพระพุทธเจ้าคือคนแบบเรานี่แหละ พระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์มากขึ้นสำหรับผม คือเป็นมนุษย์นะ ไม่ใช่เป็นเทพเจ้า เทวดา

แต่ว่าท่านเป็นอัจฉริยะ เป็นผู้รู้แจ้งที่ฝึกฝนตนเองจนกระทั่งสามารถเห็นความจริงของโลก แล้วมันก็ไม่มียอะไรมากกว่านั้นอีกแล้ว ท่านมีเมตตา มาสอนให้สัตว์โลกทั้งหลายนี้ แล้วเราก็โชคดี โชคดีจริงๆ ที่เกิดมาได้เข้าใจ แม้แต่เพียงเสี้ยวหนึ่งของธรรมะ

ในทัศนะของคุณ คนที่ใช้ชีวิตปกติดีอยู่แล้ว หาซื้อและเสพความสุขได้ง่ายๆ ในสังคมบริโภคนิยม พุทธธรรม จะมีประโยชน์ต่อพวกเขาเหล่านั้นอย่างไร?

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ‘อปปมาทธรรม’ เป็นธรรมที่คลุมธรรมทั้งหมด ก็คือว่า ไม่ประมาท ผมตอบแทนคนทั่วไปไม่ได้ แต่ผมแชร์ความรู้สึกได้ว่า เมื่อตอนที่ผมยังไม่ได้บวชเรียน ไม่ได้ศึกษาเรื่องศาสนาเนี่ย ผมไม่รู้เรื่องอะไร ก็ใช้ชีวิตไปตามกระแส คิดว่าตนเองชีวิตก็ได้ดีซะแล้ว มีกิน มีใช้ มีการศึกษา ฐานะ การงาน ไม่เป็นภาระของสังคม ส่งเสริมสังคมด้วยซ้ำไป ทำหน้าที่ของตนเองได้ค่อนข้างดี แต่นึกย้อนกลับไป อ้อ ตัวเองนอกจากไม่รู้แล้ว พอผมไม่รู้ก็ประมาท ประมาทในการใช้ชีวิต เหมือนคุณขับรถเร็ว ขับรถคุยโทรศัพท์ คิดว่าไม่น่าจะมีปัญหาอะไร เพราะมันไม่เคยชนลัทธิ นั่นคือความประมาท ก็เหมือนกัน การศึกษา พุทธธรรม จะช่วยทำให้คุณเห็นชีวิต เห็นกฎของธรรมชาติบางอย่าง ที่ช่วยทำให้คุณรู้จักตนเองมากขึ้น ประมาทในการใช้ชีวิตน้อยลง ผมว่าวันหนึ่ง พุทธธรรม จะมีประโยชน์กับเขาแน่นอน เพราะว่าคนเราอย่างรักก็กลัวหนีไม่พ้นทุกข์ แล้วคุณจะรับมือกับสภาวะเหล่านั้นอย่างไร ถ้าคุณมีหลักมีแนว ก็จะมีรับมือได้ดียิ่งขึ้น

มีคำแนะนำอะไรให้กับคนที่ไม่ยังรู้จัก พุทธธรรม

ลองเทียบกับความสนใจ ทุกคนมีความสนใจที่ไม่เหมือนกัน บางคนชอบต้นไม้ ศึกษาด้านไม้ ปลูกต้นไม้ บางคนชอบดนตรี รู้ทุกอย่างเกี่ยวกับดนตรี บางคนชอบกล้อง รู้หมดเลยว่าต้องตั้งอย่างไรถ่ายให้มันสวย ให้มันชัดตื้นชัดลึก คุณชอบในสิ่งนั้นๆ เพราะว่าสาเหตุอะไรบ้าง ต้องมองดูว่า แล้วคุณสนใจตัวเองไหม เพราะ พุทธธรรม ไม่มีเรื่องอะไรอื่นเลย นอกจากเรื่องชีวิตของเราเอง

ผมเลิกสนใจอะไรหลายๆ เรื่องไปนานแล้ว เพราะว่าผมอ่านพุทธธรรม

ถ้าสนใจแล้วแปลงให้เป็นสิ่งที่คุณสนใจได้นี่ คุณก็จะประสบความสำเร็จในการอ่าน พุทธธรรม สำหรับผม ผมเริ่มด้วยศรัทธา ซึ่งสำคัญเพราะศรัทธาทำให้มีกำลังใจ แต่ถ้าคุณเริ่มด้วยความสนใจ มีฉันทะที่จะรู้จักตัวเองมากขึ้น รู้จักว่าชีวิตเราคืออะไร เป็นไปอย่างไร ทำไมมันถึงเป็นอย่างนี้ ทำไมตอนนี้เราเป็นอย่างนี้ ทำไมตอนนั้นเราเป็นอย่างนั้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการศึกษา แต่ฉันทะก็กำลังน้อย จึงต้องไปเติมวิริยะ คือความเพียร ถ้าสนใจก็ต้องเอาจริง เพราะว่าเรื่องตัวเองมันเป็นเรื่องยากสลับซับซ้อนที่สุด แล้วต้องมีจิตตะด้วย สำคัญมาก การเป็นฆราวาสแล้วมานั่งอ่านเล่มนี้ ต้องมีสถานที่และเวลาที่เหมาะสม เพราะต้องใช้สมาธิในการอ่านมาก จะอ่านแบบฟุ้งเกิดปัญญ่อ่านแบบอ่านหนังสือประสาธน์ อ่านนี้วกกลมไม่ได้ ถ้าคุณนอนเล่นแล้วคุณอ่านอาจจะประสบความสำเร็จน้อย เพราะ พุทธธรรม เหมือนเท็กซ์บุ๊ก เหมือนคัมภีร์ มากกว่าเหมือนฟ็อกเก็ตบุ๊ก แล้วอย่าไปกลัวกับความหนาของหนังสือจนเกินไป เพราะความกลัวเป็นอุปสรรคสำหรับการเรียนรู้ทุกอย่าง คือกลัวว่ามันจะยาก ผมจะแนะนำว่าไม่ต้องกลัวมากกว่า เพราะยากแน่ๆ (หัวเราะ)

ทุกวันนี้ยังเปิดอ่าน พุทธธรรม อยู่บ้างไหม?

นานๆ ทีครับ มีบางบทขยายความที่ผมชอบ หรือบางเรื่องอย่างเช่น ชันธุ ๕ ไตรลักษณ์ ผมก็มาเปิดอ่านอยู่เรื่อยๆ มีบางบทที่ผมเอาไปใช้งาน ไปคุยกับลูกน้อง หรือเรื่อง ‘ปัจจุสมุปบาท’ เรื่องที่ละเอียดลึกซึ้งมากก็ต้องกลับมาอ่านทวนไป... ผมเลิกสนใจอะไรหลายๆ เรื่องไปนานแล้ว เพราะว่าผมอ่านพุทธธรรม บางเรื่องไม่ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตเท่าไร บางอย่างเป็นภาระ รู้ไว้ก็เป็นภาระ บางเรื่องไร้สาระ บางเรื่องมีสาระก็เป็นภาระ ยิ่งรู้เยอะยิ่งดีแต่จริงๆ นี่ รู้จริงในเรื่องที่ควรรู้ดีกว่ารู้เยอะครับ ●

เกิดดับฯฯฯ

เท่านั้นเอง

ได้ต้นไม้

๐ กฎธรรมชาติข้อหนึ่งคือ สิ่งต่างๆ ล้วน เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป... ไม่คงที่ ไม่คงทน ไม่คงตัว... อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา ภาษาธรรมเรียกว่า ‘ไตรลักษณ์’

๐ กฎข้อนี้ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่เห็นแก่หน้าใคร หรือสิ่งใด เป็นหลักที่จริงแท้แน่นอน แม้ ณเดชนียินอยู่ ไซ้ว่าแดดจะไม่ออกตรงนั้น หรือเป็นญาญ่าแล้วจะไม่มีวันแก่ ทุกชีวิตต่างดำเนิน อยู่ภายใต้กฎแห่งความเปลี่ยนแปลงนี้ด้วยกันทั้งสิ้น

๐ ภาวะของธรรมชาติเป็นภาวะของความไม่เที่ยง เกิดดับฯฯฯฯ ติดต่อกันอย่างรวดเร็ว เปลี่ยนแปลงทีละนิดจนไม่เห็นช่องว่าง ความต่อเนื่องอย่างรวดเร็วนี้เอง ทำให้เราเห็นสิ่งนั้นคงที่ ถาวร

๐ พระพรหมคุณาภรณ์ อุปมาไว้เกี่ยวกับการแกว่งก้านรูปที่ติดไฟอย่างรวดเร็ว มองด้วย ตาเปล่าเห็นดวงไฟเป็นวงกลม แต่ในความเป็นจริงไม่มีไฟดวงกลม หากมีเพียงรูปติดไฟก้านเดียว

๐ ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาอย่างไม่ให้รู้ตัว ความรู้สึกประเดี๋ยวสุข ประเดี๋ยวทุกข์ จังหวะขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงไปของเหตุและปัจจัย

๐ ความเที่ยงแท้แน่นอนนั้นไม่มี อนาคตจึงเป็นสิ่งที่เกินคาดเดา เช่น พรุ่งนี้เราอาจแยก ทางกับคนรัก พรุ่งนี้เราอาจตรวจพบก้อนเนื้อร้าย พรุ่งนี้เราอาจประสบอุบัติเหตุ พรุ่งนี้เราอาจ ถูกลอบเตอรืรางวัลที่ ๑ หรือแม้แต่พรุ่งนี้ก็ไม่อาจมีอีกแล้ว

๐ การทำความเข้าใจกฎแห่งไตรลักษณ์เสียเนิ่นๆ เป็นสิ่งพึงกระทำ และปรับประยุกต์ ใช้ประโยชน์จากกฎข้อนี้ เพื่อความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

๐ วิธีฝึกจิตใจให้เข้าใจถึงสภาวะแห่งไตรลักษณ์ คือการฝึกวิปัสสนา ฝึกเฝ้าสังเกตสภาวะ ของร่างกาย จากรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่เข้ามากระทบ เฝ้าสังเกตอาการที่เกิดขึ้น และที่ ดับไป ซ้ำแล้วซ้ำเล่า

๐ บ่มฝึกเพื่อให้รู้เท่าทันจิตใจตนเอง ด้วยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ หนึ่ง) พัฒนาพฤติกรรมและความสัมพันธ์ (ศีลภาวนา) สอง) พัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพและสมรรถภาพ (จิตตภาวนา) และ สาม) พัฒนาปัญญาให้รู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนถึงขั้นละ กิเลสได้ในที่สุด (ปัญญาภาวนา)

๐ เมื่อเข้าใจสภาวะความเป็นจริงที่ว่า ไม่มีอะไรที่ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่มีอะไรที่มั่งคงถาวร มีเพียงสภาวะของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ดังนั้น ไม่ว่าเหตุการณ์ดีหรือร้ายที่เกิดขึ้น จึงเป็น เรื่องปกติธรรมดา จิตใจที่ฝึกมาดีแล้ว ย่อมไม่กระเทือนต่อสิ่งที่มากระทบ

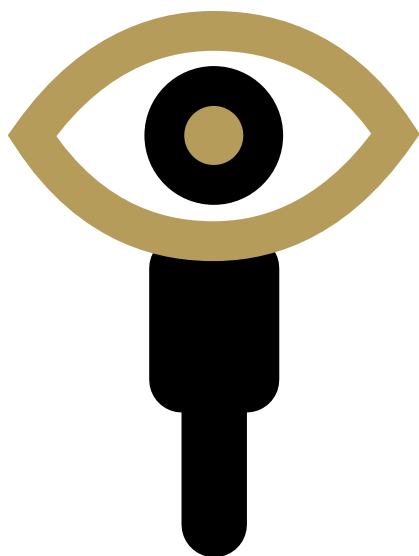
๐ จงจำไว้ว่า ‘ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมชาติ’

๐ สภาพธรรมชาติที่แท้ของสิ่งทั้งหลายในโลกมีเพียง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป... เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป... เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป... เท่านั้นเอง ●

อ่านเพิ่มเติม ไตรลักษณ์. พุทธธรรมฯ หน้า ๖๒ - ๑๕๑.

ต้น

โลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วดังเช่นปัจจุบัน คำสอนสั่งของ
พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งพุทธกาล จะยังคงใช้ได้อยู่อีกหรือ??

หากสิ่งที่ยึดลึ้มมาลึ้มพุทธเจ้าตรัสรู้นั้นเป็นความจริงแท้ วันเวลาที่เคลื่อนไปก็ไม่
อาจทำให้ความจริงแท้นั้นแปรเปลี่ยนได้ ความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา ยุคนี้
พ.ศ. นี้ ตำแหน่งแห่งที่ตั้งของพุทธธรรมในโลกสมัยใหม่ คงไม่ได้จำกัดอยู่ในหน้า
กระดาษ หรือตั้งเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์บนหิ้งเท่านั้น หากต้องเป็นธรรมะที่มีชีวิต
เพื่อให้หมู่ชนพึงน้อมเข้ามาสู่ตน

การอ่านหนังสือ พุทธธรรม จึงไม่ต่างจากการลอดตามองดูกล้องกระจกหลาย
เหลี่ยมมุม ที่เห็นกันไปคนละมุม ตามประสบการณ์ชีวิตของแต่ละบุคคล บ้าง
พอมีภูมิรู้ภูมิธรรม ก็สามารถอ่านและเอาประโยชน์จากธรรมะได้ทันที บ้างต้อง
อ่านซ้ำ ทำความเข้าใจมากหน่อย แต่ละคนเข้าถึงพระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัส
ต่างระดับเฉพาะตน หากเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์แห่งพุทธธรรมที่ว่า ข้อธรรมตั้งอยู่
เฉยๆ เป็นกลางๆ หากวกเข้ามาเทียบเคียงกับทุกสถานการณ์ของแต่ละชีวิตได้
เสมอ อีกทั้งยังช่วยชี้ทางแก้ไขให้ทุกรายไป

ขณะที่ตัวธรรมะไม่ได้โฆษณาว่า จริงนะ เชื่อนะ เชื่อสิ หากความจริงอันประเสริฐ
กลับเป็นธรรมะโฆษณาที่เสียงดังฟังชัดเป็นที่สุด ล่องทางสว่างให้กับผู้ที่พร้อมเข้า
มาศึกษา ลองพิจารณาไปตามข้อธรรมนั้นๆ พร้อมลงมือปฏิบัติในระหว่างตัว
อักษร นำความเข้าใจในหลักธรรมไปปรับประยุกต์สู่กระบวนการศึกษาธรรมใน
ชีวิตประจำวันได้อย่างสมประโยชน์ ทันทิที่แก่นแท้ของพระธรรมในธรรมชาติ
เปิดเผยตัวตน ให้ผู้ที่รับเอาไปได้รู้แจ้งเห็นจริง ต่อจากนี้อะไรๆ ก็ไม่สามารถ
ทำให้บุคคลผู้ฝึกมาดีแล้ว กลับเป็นทุกข์ได้อีก พระพุทธศาสนาที่แท้จักดำรงสืบไป
ตราบเท่าที่พุทธศาสนิกชนเข้าถึง ‘สาร’ ที่พระพุทธเจ้าต้องการ ‘สื่อ’ นั่นคือ
‘พุทธธรรม’ ตัวแทนที่บอกว่า พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ และท่านก็ได้
อยู่ไกลห่างจากเราเลย ●

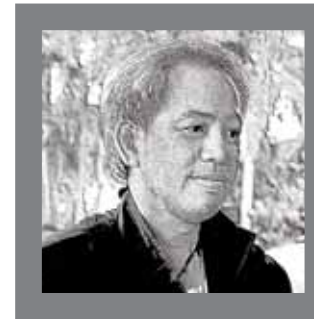
ธรรมะ คืออาวุธ

สมนึก ดุริยศักดิ์ : มอเตอร์ไซค์รับจ้าง

ผมอ่าน พุทธธรรม ครบ แต่ไม่ได้ละเอียดนักนะครับ ผมได้สังสรรค์ของชีวิต สังสรรค์ของธรรมะ แล้วก็สังสรรค์ของคน มีสูงสุดก็มีต่ำสุดนะครับ เรื่องความไม่แน่นอน ยกตัวอย่าง ผมจบปริญญาโท แต่เผชิญชีวิต เจอกับมรสุมร้ายตัวหนึ่ง ถูกสั่งพักราชการ เงินเดือนที่ผมเคยได้รับเดือนละ ๓๗,๐๐๐ บาท มีค่าวิชาชีพอีก ๓,๕๐๐ บาท อันตรธานหายไป เป็น ๐ ชีวิตหันเหไป เครียดครับ แน่นอนครับ เกิดทุกข์อยู่ในใจ แต่ถ้าคุณเอาทุกขนั้นไว้ คุณก็เอาตัวไม่รอด ธรรมะช่วยให้ยับยั้งชั่งใจ ทำให้เราเข้าใจได้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นคือวิบากกรรมของเรา เมื่อเข้าใจก็วางใจได้ นิ่งได้ แล้วกล้าเผชิญกับมันครับ ผมทำงานทำครับ แต่อายุมากแล้ว ๕๐ กว่าแล้ว ทำอะไรไม่ได้มาก เลยไปเช่าเสือวินมาวิ่งรถมอเตอร์ไซค์

ในหมู่วิณัยมีบุคคลหลายประเภท ต้องยอมรับว่าคนชิววินเป็นอีกสังคมหนึ่ง วุฒิภาวะบางคนอาจจะสูง หรือบางคนอาจไม่มีเลย ผมใช้สิ่งที่ท่านสอนไปใช้เลือกคบหากัลยาณมิตร คนไหนควรใกล้ชิดสัมผัส คนไหนควรถอยห่าง คนไหนที่ไม่ควรแตะต้อง หลังจากได้ศึกษาธรรมะ ผมสุขุมขึ้น กล้าหาญขึ้น เด็ดเดี่ยวในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ สมมติว่าถ้าผมนอนหลับไปแล้ว พรุ่งนี้ตื่นขึ้นมาเป็น ๐ อีกนี้ ชีวิตรับได้ไหม รับผิดชอบได้ครับ

ผมคิดว่า ธรรมะคืออาวุธ แต่ในการต่อสู้ หรือใช้อาวุธอย่างไร ขึ้นอยู่ที่ตัวเราด้วย ถ้าอ่านอย่างเดียว ไม่ปฏิบัติ ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร มีดาบดี ใช้ไม่เป็น ก็มีค่าเท่ากัน ●

ก้าวเดินบนวิถีแห่ง ปัญญา

ไตรไตรย์ ทัมม-ธัมม : เจ้าของกิจการ

ผมมองว่า พุทธธรรม คือวิถีแห่งปัญญา ให้แนวทางการเกิดปัญญาด้วยตัวเราเอง ไม่ใช่อ่านแล้วจะได้ปัญญาเลยนะ แต่เรากำลังเดินบนทางนี้ เหมือนกับเวลาเราเดินป่า ต้องมีเข็มทิศ ไม่อย่างนั้นหลงแน่นอน เราจึงแน่ใจได้อย่างหนึ่งว่า พุทธธรรม พาเราไปถึงปัญญาแน่

ผมอ่าน พุทธธรรม ด้วยการกำหนดประโยชน์ใช้วิธีเลือกอ่าน ไม่ได้อ่านหน้าแรกยันหน้าสุดท้ายนะ เพราะ พุทธธรรม ไม่ใช่หนังสืออ่านรวดเดียว ด้วยความเคารพเลยนะครับ ผมอ่านตั้งแต่สารบัญ ผมว่าท่านเจ้าคุณฯ เป็นกวีตั้งแต่สารบัญ มันงดงามตั้งแต่ตรงนั้นแล้วนะ เหมือนผมอ่านพระไตรปิฎก หยิบมาเล่มหนึ่งตั้งใจจะอ่านสักครึ่งเล่ม ไปได้แค่สูตรสองสูตรก็มันแล้ว อู้หู! ปัญญาของพระพุทธเจ้าทั้งตู้นี้เหอ! พุทธธรรม ก็เหมือนกัน ปัญญาเรามีไม่พอ เราก็เลือกอ่านแบบนี้

คนที่อ่านงานหนังสือของท่านเจ้าคุณฯ บางคนบอกว่า อ่านแล้ววอกว้าง ถ้าเขาค่อยๆ อ่าน เขาจะรู้ว่า ความหมายในเนื้อตรงนั้น ท่านเจ้าคุณฯ จะพูดให้เต็มความเลย รู้เท่าไรบอกหมดแบบอาจารย์ที่ตินะครับ ซึ่งอธิบายความจริงๆ ๒ ย่อหน้าก็จบแล้ว ทำไมต้องต่อย่อหน้าที่ ๓ มีสรุปอีกที่ย่อหน้าที่ ๔ ผมขอใช้คำว่า ท่านเจ้าคุณฯ กำลังหย่อนเมตตา เปรียบเหมือนบ่อน้ำบาดาล เราว่าเราอยู่ล่างแล้วนะ ไม่แน่ว่ายังมีคนอยู่ล่างกว่าเราอีก (หัวเราะ) เพราะฉะนั้น ใครถึงตรงไหนก็สามารถจับเชือกได้ตรงนั้น แล้วปีนขึ้นมา พัฒนาขึ้นมา ใครถึงปากบ่อได้ วัดกันตรงที่ว่า เรามีชีวิตที่เปลี่ยนไปอย่างไร ดีไม่ดีเรารู้ได้ด้วยตัวเองครับ

ผมสามารถพูดอย่างสนิทใจว่า ผมได้อาศัยได้เกาะความรู้ของท่านเจ้าคุณฯ ไป น่าจะเป็นทำนองเดียวกับที่บอกว่า ได้เกาะจิวขึ้นสวรรค์ครับ ●

ระลึกถึงคุณของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ได้มากกว่า พระพุทธรูปดงาม

ฐิติพงษ์ เหลืองอรุณเลิศ : ดีไซน์เนอร์

พุทธธรรม ทำให้ผมระลึกถึงคุณของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ได้มากกว่า พระพุทธรูปดงามที่ตั้งอยู่เสียอีก ผมโชคดีที่ รู้จัก พุทธธรรม ก่อนได้มาบวชครับ หนังสือเล่มนี้สำคัญมากในแง่หนึ่งคือ เป็นสิ่งที่ท่าน เจ้าคุณอาจารย์ได้เรียบเรียงจากคำสอนของ พระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง ทำให้เรามีความเลื่อมใส และมั่นใจว่า เราได้เรียนรู้คำสอนจากพระโอษฐ์ เป็นเหมือนสิ่งอ้างอิงให้พุทธศาสนิกชนเชื่อม ต่อกับคำสอนที่ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขโดยความ คิดเห็นของคนรุ่นหลัง พุทธธรรม ถูกเขียน ขึ้นอย่างประณีต อ่านง่าย และเข้าใจง่ายมาก อ่านเล่มนี้แล้ว เมื่อมีความสนใจที่จะอ่านเพิ่ม

เติม ก็นำเลขอ้างอิงจาก พุทธธรรม ไปเปิด อ่านเป็นเรื่องๆ ไป เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการ ต่อขยายฉันทะไปสู่การอ่านพระไตรปิฎกได้ ด้วยครับ

ผมมองว่าการศึกษาพุทธศาสนาประกอบด้วย ปริยัติและปฏิบัติ ถ้าอ่านอย่างเดียวไม่ทำให้ เราเข้าใจ พุทธธรรม ได้สมบูรณ์ อ่านแล้วต้อง นำไปปฏิบัติด้วย ปฏิบัติแล้วกลับมาอ่าน ทำซ้ำ ไปซ้ำมาอย่างนี้จะได้ผลมากที่สุดครับ ส่วนวิธี อ่าน ผมค่อยๆ อ่าน เริ่มอ่านตรงที่สนใจมากๆ แล้วปฏิบัติไปด้วยพร้อมกัน ใช้เวลาอ่านประมาณ ๑ ปี ก็ไม่รู้สึกว่าช้าหรือเร็วเกินไปครับ ●

เหวี่ยงน้อยลง เพราะธรรมะ

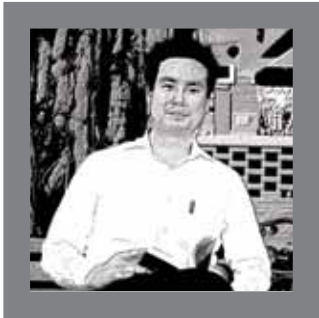
ชีวลัย เตมียสกลิต : อาจารย์มหาวิทยาลัย

เพื่อนให้หนังสือ พุทธธรรม มาในช่วง ที่เริ่มสนใจธรรมะ เริ่มเปิดอ่านก็เริ่มยอมรับ ว่า สิ่งที่ยืนยันในนี้ พอมองโลกอย่างเป็น จริง แล้วมันเป็นจริงนะ คิดตามตัวหนังสือที่ บรรยาย คิดตามแล้วใช่ แต่ในแง่ของการปฏิบัติ ค่อนข้างยากที่จะทำให้อารมณ์และความรู้สึก ให้ใช่ตลอด บางทีความรู้สึกค่อนข้างแปรปรวน ปั่นป่วน หรือถ้าวันไหนมีเวลาว่าง จะกินเวลา ให้ตัวเอง เช่นวันนี้จะถือศีล ๘ ก็หยิบหนังสือ มาอ่าน ว่างค่อยใช้เตือนตัวเอง จากที่ไม่ยอมรับ อะไรเลย เริ่มมีโพสตรงนี้ ว่าเราทำได้แล้ว นะ อ่านต่อไป เป็นสเต็ปๆ ไป

ถ้าเอาธรรมะไปใช้เลย น่าจะเป็นเรื่องของ อารมณ์ เพราะเป็นคนเรื่องอารมณ์เยอะ ใช้

อารมณ์ เวลาหลุดนี้อารมณ์จะมาก่อน แล้ว บางทีรู้ตัวกับบอกว่า เอาอีกแล้ว หลุดอีกแล้ว หรืออย่างในที่ทำงาน เราต้องเจอคนมากมาย หลายตา จะเอฟเฟกต์ไปตามลักษณะนิสัยของ คนที่เราคอนแทคด้วย บางคนอยากเหวี่ยงใส่ ตั้งแต่ต้น บางคนตีประเสริฐอย่างกับพระเจ้า สำหรับคนที่ไม่ดี เราก็ปล่อยวางมากขึ้น อย่า เก็บมาให้ตัวเองอารมณ์เสียไปทั้งวันคะ

หลังจากศึกษาธรรมะ เปลี่ยนแปลงตัวเองเยอะ นะคะ เช่น ตอนนี้อยู่ตัวว่าเราคิดต่างจากเมื่อก่อน ที่ไม่ค่อยยังคิดเท่าไร แม้ว่ายังไม่ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ แต่เห็นว่าตัวเองเหวี่ยงน้อยลงแล้วคะ ●

อ่านจนกว่า จะไม่ต้อง เกิดอีก

จิรัญชัย วงษ์สวัสดิ์สุร : พนักงานขาย

ผมเป็นพนักงานขาย ถ้าเกิดผมไม่มี
ความรู้ มันทำให้จิตตกได้นะครับ การขายเนื้อ
ไก่ได้มากนี้เท่ากับมีสัตว์ต้องตายเพราะเรามาก
แล้วอย่างนี้คุณคร่ำหมองหรือเปล่าละ แต่
หนังสือเล่มนี้บอกเอาไว้ ศิลปะจะขาดได้ต้องมี
ปัจจัย ๕ ข้อ กรรมตัวนี้ถึงจะเกิดขึ้น อย่างแรก
สัตว์นั้นต้องมีชีวิต สอง เราต้องรู้ว่ามันมีชีวิต
สาม เรามีความพยายามในการฆ่ามัน สี่ สัตว์
นั้นตายไปจากความพยายามของเรา ห้า ผม
จำไม่ได้... (ยิ้ม) แล้วเรามีเจตนาให้เขาตายหรือ
เปล่า เราบอกไม่คิด แคขายของ จิตแทนที่จะ
คร่ำหมอง ก็ไม่เป็นไร หรือเรื่องความสุข ใน
หนังสือ พุทธธรรม แบ่งความสุขเอาไว้หลาย
ระดับ โดยเอาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามา
ขยายความให้เข้าใจมากขึ้น ผมเคยคิดว่าการ
ที่เราได้เงิน มีโน่นมีนี่แล้วมีความสุข นี่มันเป็น
ความสุขขั้นแรกเท่านั้นเอง เป็นความสุขขั้น

สมปรารถนา ต้องพึงตัวกลาง ก็ทำให้ผมฉกคิด
ขึ้นมา เออจริงนะ
ผมโชคดีที่อายุยังน้อยแล้วเจอเล่มนี้ ได้เปรียบ
ครับ เพราะรู้แล้วว่า อะไรของแท้ อะไรของ
ปลอม ความสุขแท้ ความสุขปลอม เหมือนคน
พยายามทำบุญ แต่ถ้าไม่รู้อะไรแท้ อะไรปลอม
การทำบุญทั้งหมดที่นำไปก็สูญเปล่า เล่มนี้
ทำให้เราารู้เอง เชื่อจริงๆ เลยนะ ไม่ได้บอกให้
คุณเชื่อ แต่คุณจะเชื่อเองเลย คือมันใช่เลย!
อ่าน พุทธธรรม ๓ รอบแล้วครับ แต่คำตอบ
ที่ได้ไม่เคยซ้ำเลย ปัญหาผมอาจจะต่อยก็ได้
พอเราฉลาดขึ้น ก็ลึกซึ้งลงไปอีก เรียกว่า
แตกฉานไปเรื่อยๆ... ถ้ายังต้องมีเกิดอีก ผมก็
ขออ่าน พุทธธรรม อีก อ่านจนกว่าจะไม่ต้อง
เกิดอีกครับ ●

ถ้าอยากรู้พุทธศาสนา อ่าน พุทธธรรม เถอะค่ะ

ร่มรัฐ วัชรคุณ : ดีไซน์ เมอร์แซนดอส

เริ่มสนใจศาสนาได้ ๓ - ๔ ปีแล้วค่ะ ตามความเชื่อที่บอกว่า อันนี้ทำแล้วดี แต่
ศึกษาและปฏิบัติธรรมด้วย มีโอกาสมาศึกษา จะเชื่อเพราะเหตุมันคืออะไร ผลมันคืออะไร
คอร์สธรรมะใต้โบสถ์ที่วัดญาณเวศกวัน พระ หรือมองในแง่ปฏิบัตินะค่ะ เราเรียนธรรมะ
อาจารย์ท่านแนะนำว่า เวลาท่านสอน ท่านเอา กับอาจารย์ท่านต่างๆ ซึ่งอาจมีคำบาลี เช่น
มาจาก พุทธธรรม เลยไปขอหนังสือมาศึกษา สันนิษฐาน อริยสัจ ๔ เรายังไม่เข้าใจความหมาย
ค่ะ ตอนนั้นความรู้เกี่ยวกับศาสนายังไม่มี พอ ที่แท้จริง พอมาอ่าน พุทธธรรม ก็ทำให้เข้าใจ
อ่านแล้วก็เข้าใจมากขึ้น เหมือนถ้าเราสงสัยว่า เนื้อหาได้ตีมากขึ้น สำหรับคนที่ปฏิบัติธรรม
ศาสนาคืออะไร? พุทธธรรม สามารถตอบได้ อยู่แล้ว เราไม่ได้อยู่ใกล้กับครูบาอาจารย์ตลอดเวลา
ด้วยเหตุด้วยผล พุทธศาสนาไม่ได้สอนให้เชื่อ ฉะนั้น พุทธธรรม เหมือนเป็นพื้นฐาน
แต่จริงๆ ทุกอย่างพิสูจน์ได้ด้วยการกระทำ ความรู้ เป็นแหล่งความรู้ค่ะ
เป็นเหตุเป็นผลยิ่งกว่าวิทยาศาสตร์ พุทธธรรม
พูดเรื่องความจริง นี่คือความจริงที่ต้องอยู่กับ หลังจากศึกษาธรรมะเปลี่ยนแปลงมากค่ะ ปรับ
มัน แต่ตอนนี้เราโดนหลอกด้วยคอนเท็กซ์อย่าง มุมมองให้ยอมรับความจริงของชีวิตได้ง่ายขึ้น
อื่นก่อน เห็นการทำงานของมัน ซึ่งอาจดูว่าเรายังใช้
ท่านเจ้าคุณฯ ท่านสรุปความรู้จากพระไตรปิฎก ชีวิตปกติเหมือนเดิม ยังทุกข์เหมือนเดิม แต่ไม่
เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านฝากไว้ ความรู้ทั้งหมด ได้ยึดติดกับความทุกข์มาก คือไม่ไปเอาเรื่องกับ
แปลเป็นภาษาปัจจุบัน สรุปเป็นหมวดหมู่ให้ ความทุกข์เหมือนเมื่อก่อน... หนังสือเล่มนี้สอน
อ่านเข้าใจง่าย เข้าใจถึงความเชื่อมโยงและ ให้มันคงในหลักเหตุผล และเข้าใจพุทธศาสนา
ความหมาย พอเข้าใจด้วยเหตุผล เราจะตัดสินใจ ได้ดียิ่งขึ้น พระพุทธเจ้าก็ยังพูดเองว่า อย่าเชื่อที่
อะไรด้วยเหตุผลของเราเอง จะไม่ตัดสินใจ เราสอน ให้ไปทำ ให้พิสูจน์ ถ้าอยากรู้พุทธศาสนา
อ่าน พุทธธรรม เถอะค่ะ ●

คิดเห็น

“หนังสือ พุทธธรรม สำหรับผมโดยส่วนตัวนั้น ผมคงใช้เป็นหนังสืออ้างอิงสำหรับตอบคำถาม ที่อาจมีขึ้นในใจ ถ้าคุณเกิดคำถาม คุณจะ ศึกษาเพื่อแก้ปัญหาด้วยตนเอง หรือจะอ่าน หนังสือเพื่อหาแนวทางก่อน แล้วค่อยแก้ไข ก็ได้ทั้งสองทาง” (นายโจโจ้)

“ใครยังไม่เคยอ่าน ลองหาเวลาอ่านดู ครับ พุทธธรรม เป็นหนังสือที่ทำให้ผม บอกตัวเองว่า เป็นโชคดีครั้งใหญ่ในชีวิต ของผม ที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้จบครับ... บางทีคุณอาจมองข้ามโอกาสที่จะโชคดี โดยไม่ต้องส่งไปชิงรางวัล” (นิรนาม)

“ผมเห็นด้วยว่า หนังสือ พุทธธรรม ค่อนข้างอ่านยาก สำหรับคนไม่คุ้นเคย เพราะในหนังสือเต็มไปด้วยศัพท์บาลี หากพบว่า พุทธธรรม ยากไปสำหรับคุณ ลองหาเล่มอื่น ที่เขียนวิชาการน้อยกว่านี้ อ่านไปก่อนครับ พอพื้นฐานเริ่ม แน่นแล้วกลับมาอ่าน พุทธธรรม อีกครั้ง จะอ่านง่ายกว่า เดิม แล้วจะพบว่า พุทธธรรม ให้อะไรหลายๆ อย่าง ที่เดียวครับ” (Mising Sun)

“อ่านเที่ยวแรก ผมสรุปว่า พุทธธรรม ฉบับใหญ่ เป็นหนังสือ ธรรมะที่ทำให้ผมเข้าใจพุทธศาสนา เจ้มชัดมากที่สุด เท่าที่เคยอ่านมา” (นิรนาม)

ความคิดเห็นต่อ พุทธธรรม ในเว็บไซต์ต่างๆ

”

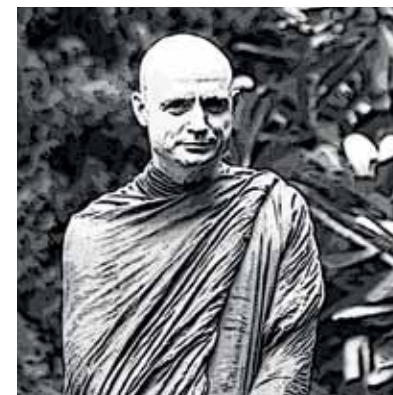
พระพุทธองค์

ยังทรง

พระชนม์อยู่

พระท่านว่า

เพื่อนจบจนวันตาย*

สำหรับ พุทธธรรม จนกระทั่งทุกวันนี้ก็อ่านแล้วอ่านอีก หนังสือเล่มนี้ไม่ใช่หนังสือที่อ่านครั้งเดียวจบ เพราะว่ารับไม่ไหว ต้องค่อยๆ ย่อย ค่อยๆ พิจารณา คิดว่าชีวิตนี้ คงจะมีหนังสือเล่มนี้เป็นเพื่อนตลอดจนกระทั่งวันตาย

พุทธธรรม อธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างละเอียด ถี่ถ้วนและชัดเจนทุกเรื่อง ใครมีความสงสัยในเรื่องใด ก็ตาม อยู่ห่างจากครูบาอาจารย์ ไม่รู้จะถามใคร มาดูใน ดัชนีใน พุทธธรรม ก็ต้องพบ ต้องมีการอธิบายเรื่อง นั้นอย่างเป็นที่พอใจอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปัญจขันธ์ ไตรลักษณ์ เรื่องกิเลสอาสวะ เรื่องคุณธรรมต่างๆ เรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา สมบูรณ์บริบูรณ์ทีเดียว ●

ชยสาโร ภิกขุ

* ตีพิมพ์ใน นิตยสาร ค คน. ฉบับเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑.

หนังสือธรรม ที่รอบคอบ ลุ่มลึก และเป็นระบบมากที่สุด*

หนังสือเล่มนี้นำเสนอคำสอนทางพุทธศาสนาได้อย่างรอบด้าน ลุ่มลึก และเป็นระบบมากที่สุดเท่าที่เคยมีในภาษาไทย (และคงจะไม่มีเล่มใดมาเทียบเคียงได้ไปอีกนาน) ครอบคลุมทั้งหลักความจริงตามธรรมชาติ ที่เรียกว่า “สัจธรรม” และข้อปฏิบัติเพื่อชีวิต ที่เรียกว่า “จริยธรรม” จึงไม่เพียงช่วยให้เข้าใจแนวคิดทางพุทธศาสนาอย่างละเอียดลออเท่านั้น หากยังสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อความเจริญงอกงามทั้งในส่วนตัวและส่วนรวมได้เป็นอย่างดี กล่าวได้ว่าสิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญของชีวิตของคนยุคนี้ แทบไม่มีประเด็นใดเลย ที่ไม่ถูกกล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้อย่างพินิจพิเคราะห์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความสุขและความทุกข์ ใครที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว ไม่เพียงจะรู้จักพุทธศาสนาดีขึ้นกว่าเดิมเท่านั้น แต่ยังจะเข้าใจชีวิตจิตใจของตนเองเพิ่มขึ้น และอาจเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาตน เพื่อเป็นอิสระจากความทุกข์

จุดเด่นประการหนึ่งของ *พุทธธรรม* ก็คือ การใช้ภาษาร่วมสมัย ที่คนใกล้ชิดเข้าใจได้ แม้สาระของหนังสือเล่มนี้จะ “หนัก” (เช่นเดียวกับน้ำหนักของหนังสือ) แต่คนที่ไม่มีพื้นฐานทางพุทธศาสนา

มาก่อนเลย ก็สามารถอ่านหนังสือเล่มนี้อย่างเข้าใจได้ตลอดทั้งเล่ม (หากเริ่มอ่านตั้งแต่บทแรก) อันที่จริง ถ้าได้เห็นแค่สารบัญ ก็ารู้สึกว่าหนังสือเล่มนี้น่าอ่าน เพราะดำเนินเรื่องด้วยการตั้งคำถามสำคัญเกี่ยวกับชีวิต ๕ ประการคือ *ชีวิตคืออะไร? ชีวิตเป็นไปอย่างไร? ชีวิตควรให้เป็นไปอย่างไร? และชีวิตควรเป็นอยู่อย่างไร? ใครที่จริงจังกับชีวิต* แม้ไม่นับถือพุทธศาสนาก็ควรอ่านหนังสือเล่มนี้ แต่สำหรับคนที่ไม่คิดว่าจะมีเวลาและความอดทนสำหรับหนังสือหนากว่า ๑,๐๐๐ หน้า ก็สามารถอ่านเฉพาะตอนที่สนใจได้ เช่น เรื่องความสุข ตัณหาและฉันทะ อิทธิปาฏิหาริย์และเทวดา

หนังสืออย่างนี้น้อยครั้งนักที่จะเกิดขึ้นในภาษาไทย เป็นงานชิ้นเลิศทั้งในวงการพุทธศาสนาและวงวิชาการของไทย เปี่ยมด้วยอรรถรส คือนอกจากเนื้อหาจะเข้มข้น จรรโลงสติปัญญาแล้ว ภาษาที่ใช้ก็กระชับและสละสลวย นับเป็นแบบอย่างที่ดีของงานเขียนทางวิชาการ ●

พระไพศาล วิสาโล

* ตีพิมพ์ใน *อ่านเถิดชาวไทย*, แพร่สำนักพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๕๕.

พวงมาลัยสวดยหฺรที่ ร้อยรวมดอกไม้อ หลากชนิด

หนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย* เป็นหนังสือที่ทำทากุศลธรรมฉันทะของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี เพราะมีความหนาถึงหนึ่งพันสามร้อยหกสิบหน้า เมื่อได้เปิดอ่านก็ได้สัมผัสถึงความเพียร ความวิริยะอุตสาหะของท่านเจ้าคุณอาจารย์ ผู้รวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพุทธธรรมจากแหล่งที่มาต่างๆ หลากหลาย เปรียบได้กับพวงมาลัยสวดยหฺรที่ร้อยรวมดอกไม้หลากชนิดไว้ในที่เดียวกันอย่างกลมเกลียวและกลมกลืน การอ้างอิงคัมภีร์จากแหล่งต่างๆ นั้น เป็นการกระตุ้นให้เกิดการขวนขวาย แสวงหาความรู้เพิ่มเติมโดยอาศัย *พุทธธรรม* เป็นประทีปนำทาง นับเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับหลักกาลามสูตรของพระพุทธองค์ ที่ไม่ทรงให้ด่วนเชื่อไปตามเพียงเพราะเหตุใดเหตุหนึ่ง การเข้าไปสืบค้นถึงต้นเรื่องย่อมเป็นการสนับสนุนเหตุปัจจัยของสัมมาทิฐิ ได้แก่ ปรีโธโส และโยนิโสมนสิการอย่างแท้จริง

ทุกครั้งที่ได้หยิบ *พุทธธรรม* ขึ้นมาอ่าน จึงมิใช่เพียงแค่หยิบหนังสือขึ้นมาอ่าน เพราะ *พุทธธรรม* มิใช่เพียงแค่หนังสือเล่ม

หนาและหนักเท่านั้น แต่เป็นการสังเคราะห์สังขารการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาของนักบวช ผู้อุทิศร่างกายและจิตใจให้กับพระพุทธศาสนาอย่างทุ่มทากววยชีวิต ด้วยการแปรทุกข์เป็นธรรม ด้วยอาศัยร่างกายที่ต้องเผชิญทุกขเวทนาอยู่เป็นเนืองนิตย์สร้างผลงานทางพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ โดยไม่นำพาต่อข้อจำกัดทางกายขันธ

พร้อมกันนี้ขอกราบทววยความเคารพ บูชา ศรัทธา นับถือ ต่อท่านเจ้าคุณฯ ด้วยคำปวารณาว่า ถ้าเป็นไปได้ด้วยการจัดสรรองค์ประกอบทุกประการอย่างลงตัว ขอให้มีการอ่านประกอบการบันทึกเสียงหนังสือ *พุทธธรรม* ทุกตัวอักษร เผยแผ่ผ่านสื่อเสียงที่สามารถฟังได้ในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ กระผมขอปวารณาตัวเป็นผู้อ่านหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย* ไม่ว่าจะเป็นตลอดทั้งเล่ม หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งก็ได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ขอให้เป็นไปตามความประสงค์ตามเจตนารมณ์ของท่านเจ้าคุณอาจารย์ เป็นประการสำคัญ ●

สมณะจันทเสฏฐโ

ผู้เชื่อเชิญให้มาชม ความงดงามแห่งคำสอน ของพระบรมศาสดา

อาตมภาพได้อ่านหนังสือ *พุทธธรรม* เป็นครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๔๗ ซึ่งก่อนหน้านั้นได้มีข้อสงสัยกับตนเองมากมาย เช่น เทวดามีจริงไหม เรื่องนรกสวรรค์เป็นนิทานหลอกเด็กหรือเปล่า บางครั้งก็เข้าใจว่า พระพุทธเจ้าสอนผิด หรือสอนขัดแย้งกันเอง เป็นเหตุให้ไม่เห็นคุณค่า ไม่ศรัทธา ไม่อยากศึกษาคำสอนนั้น แต่พอได้อ่านหนังสือ *พุทธธรรม* แล้ว ข้อสงสัยเหล่านั้นได้หมดไป ทำให้รู้ว่าที่แท้เราไม่เข้าใจหลักคำสอนของพระบรมศาสดาอย่างแท้จริงต่างหาก จึงทำให้อาตมภาพสนใจและอยากอ่านหนังสือ *พุทธธรรม* ตลอดทั้งเล่มต่อไป

ตอนอ่านใหม่ๆ มีปัญหาเกี่ยวกับการอ่านพระสูตรบางพระสูตรที่ยกมาอ้างในหนังสือ *พุทธธรรม* ไม่เข้าใจ แต่ใช้วิธีข้ามไปอ่านคำอธิบายอื่นก่อน แล้วจึงกลับมาอ่านพระสูตรนั้นใหม่ บางครั้งก็จะอ่านโดยยังไม่เปิดคัมภีร์ในเชิงอรรถ หรือบางทีอยากรู้เรื่องใด ก็ไปดูสารบัญ หรือดัชนีนั้นเป็นการเฉพาะ แต่พออ่านหลายรอบเข้า จึงค่อยไปเชื่อมโยงกับคัมภีร์อื่น ก็ยิ่งชัดเจนขึ้นไปอีก ยิ่งอ่านยิ่งซาบซึ้ง เห็นคุณค่าและมั่นใจว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถแก้ปัญหาของโลกและชีวิตได้จริง

การอ่านหนังสือ *พุทธธรรม* นี้เองทำให้อ่านพระไตรปิฎกได้เข้าใจง่ายขึ้น *พุทธธรรม* จึงเป็นเหมือนมัคคุเทศก์ หรือตัวช่วยให้อ่านพระไตรปิฎกรวมถึงคัมภีร์อื่นๆ ได้เข้าใจง่ายขึ้น อาตมภาพจึงได้ประโยชน์จาก *พุทธธรรม* อย่างมากมาย ทั้งต่อตนเองและงานเผยแผ่ อย่างไรก็ตาม *พุทธธรรม* อาจเหมาะสมกับผู้มีพื้นฐานทางศาสนามาก่อนแล้ว หรือเหมาะกับนักวิชาการ แต่นั่นเป็นจุดเสี่ยงร่ำร้องให้แก่ผู้สานงานต่อ ที่จะให้มีหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับชาวบ้าน ฉบับประยุกต์* ในโอกาสต่อไป ถ้าถึงตอนนั้นทุกคนจะได้รับประโยชน์จากคำสอนของพระบรมศาสดาอย่างแท้จริง

พุทธธรรม จึงเปรียบเสมือนผู้เชื่อเชิญให้มาชมความงดงามแห่งคำสอนของพระบรมศาสดา และเป็นผู้นำเข้าเฝ้าพระองค์อย่างที่คุณนิพนธ์ได้มุ่งหมาย ขึ้นอยู่ว่าจะมีสักกี่คนที่ปรารถนาชมหรือเข้าเฝ้า เมื่อถึงตอนนั้น โลกและชีวิตคงงดงามเฉกเช่นคำสอนของพระบรมศาสดา นั้นแล ●

พระมหาสุพล รตนปญฺญ
วัดม่วงสามสิบ อุดรราชธานี

พุทธธรรม ตั้งกัลยาณมิตร

ผมได้มีโอกาสศึกษาผลงานของท่านเจ้าคุณอาจารย์ครั้งแรกเมื่อ ๑๒ ปีที่แล้ว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผมบวชเป็นพระอยู่ที่เชียงใหม่ ศึกษาพระพุทธรูปตามแนวทางหนังสือของท่านพุทธทาสภิกขุ และชุดหนังสือเรียนนักธรรมชั้นตรี

ตอนนั้นมีพระฝรั่งรูปหนึ่งได้มอบหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับขยายความ* แก่ผม ทันทีที่ผมได้เห็นหนังสือเป็นครั้งแรก ผมนึกในใจว่า คงจะอ่านไม่ไหวเป็นแน่แท้ นอกจากหนังสือเล่มนี้จะดูหนาเหลือเกินแล้ว พอเปิดๆ พลิกๆ ดู ก็เห็นว่าภาษาไทยดูจะยากเสียอีกด้วย เนื่องจากขณะนั้นผมเพิ่งเริ่มเรียนภาษาไทยอย่างเอาจริงเอาจัง แต่ก็ยังไม่ถึง ๓ ปี ทำให้ผมรู้สึกว้า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาไทยยังอ่อนแอมาก พอเริ่มอ่าน *พุทธธรรม* แล้ว แม้จะเห็นว่าภาษาไทยยากจริงๆ แต่ผมก็ชอบมากทันที ตั้งแต่เริ่มอ่านหน้าแรก เล่มนี้ไม่เพียงแต่มีประโยชน์มหาศาลสำหรับการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับสิกขาเท่านั้น หากยังช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องวิธีการสร้างความสุขในชีวิตของตนได้อีกด้วย ทั้งยังรู้สึกประทับใจในความเป็นระบบของหนังสือเล่มนี้ และการใช้ภาษาไทยอย่างสละสลวยของผู้เขียนด้วย ด้วยเหตุนี้ ผมจึงตั้งใจอ่าน *พุทธธรรม* เป็นอย่างมาก อย่างน้อยวันละ ๓ - ๔ ชั่วโมง โดยช่วงแรกๆ กว่าที่จะจบแต่ละหน้าได้นั้น ต้องใช้เวลานานมากพอสมควร ในการค้นหาและศึกษาความหมายของคำศัพท์และสำนวนไทยในพจนานุกรมต่างๆ นอกจากนี้ ยังต้องใช้เวลามากในการทำความเข้าใจและย่อยชีวิตทัศน์และโลกทัศน์ที่ผู้เขียนบรรยายในหนังสือเล่มนี้

สำหรับผม *พุทธธรรม* ทำท่ายุ้ยอ่านมาก ในการที่จะชวนทบทวนกระบวนการให้คุณค่าและความหมายต่อสิ่งต่างๆ โดยผู้อ่านต้องพิจารณาใหม่ว่า อะไรเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตของตน อะไรเป็นความสุขที่แท้จริง โลกของเรา/ของตนคืออะไร ในขณะที่เดียวกันนั้น ผมก็ประทับใจมากที่ *พุทธธรรม* ชี้ให้เห็นว่า พระธรรมไม่ได้เพียงมุ่งไปที่จิตใจของบุคคลเท่านั้น หากแต่ว่า “ท่าทีของพุทธธรรมต่อชีวิตในทางสังคมยืนยันว่า พุทธธรรมมองเห็นชีวิตด้านในของบุคคล โดยสัมพันธ์กับคุณค่าด้านนอก คือทางสังคมด้วย และถือว่าคุณค่าทั้งสองด้านนี้เชื่อมโยงเนื่องถึงกัน ไม่แยกจากกัน และสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”

อีกอย่างหนึ่ง การศึกษา *พุทธธรรม* พร้อมกับการใช้หนังสือ *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* และ *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* ทำให้ผมทึ่งมาก เพราะว่าหนังสือทั้ง ๓ เล่มนี้ของท่านเจ้าคุณอาจารย์ พระพรหมคุณาภรณ์ ทำให้ผมเห็นลักษณะมหัศจรรย์ในคำสอนของพระพุทธศาสนาลักษณะหนึ่ง ที่ไม่เคยได้สังเกตมาก่อนหน้านี้เลย ลักษณะมหัศจรรย์ที่ว่าคือ ความเป็นระบบของพระธรรมของพระพุทธเจ้า หรือตามที่ท่านเจ้าคุณอาจารย์เองเคยอธิบายไว้ว่า “ถ้าเราจับจุดถูกแล้วมันอยู่ในระบบความสัมพันธ์ จึงโยงถึงกันหมดทุกอย่าง จับที่นี้ก็ถึงที่อื่นทั้งหมดด้วย ดังนั้นถ้าจับหลักการนี้ได้ ไม่ว่าใครจะพูด

ดร.มาร์ติน เซเกอร์
ศาสตราจารย์อาวุโส
ภาควิชาภาษาและ
วัฒนธรรมไทย
เคเบรพพาเป็นภิกษุ
ในประเทศไทย ระหว่าง
พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๓
ต่อมาได้รับปริญญาโท
และเอกในสาขาวิชาไทย
ศึกษาจากมหาวิทยาลัย
ฮัมบูร์ก งานวิจัยส่วนใหญ่
ของเขามุ่งเน้นไปที่ชีวิต
และผลงานของพระ
นักปราชญ์ของไทย
อาทิเช่น พุทธทาสภิกขุ
พระพรหมคุณาภรณ์
อีกทั้งยังทำวิจัยเกี่ยวกับ
พระสงฆ์พัฒนาใน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
และภิกษุในสังคมไทย
เป็นต้น

ธรรมข้อไหนมา ก็จับโยงได้หมดว่า ธรรมนี้อยู่ที่จุดนั้น อยู่ในระดับนี้ สัมพันธ์ส่งผลต่อไปยังข้อโน้น มองเห็นธรรมนั้นในภาพรวมของระบบใหญ่ ความหมายในการปฏิบัติก็ชัดเจนลงไป”^๑

อย่างไรก็ตาม การอ่าน พุทธธรรม ในรอบแรกนั้น ผมใช้เวลาทั้งหมดประมาณ ๘ เดือน ทำให้วิธีการมองโลกและมองตัวเองในโลกของผมเปลี่ยนไปค่อนข้างมาก ฉะนั้น พุทธธรรม จึงกลายเป็นกัลยาณมิตรของผมไป เป็นเพื่อนที่เตือนผมตลอดเวลาไม่ให้ขาดการทบทวนสิ่งสำคัญในชีวิต เป็นเพื่อนที่ผมปรึกษาได้ทุกเวลา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปัญหาความเข้าใจคำสอนของพระพุทธองค์ หรือปัญหาชีวิต เป็นเพื่อนที่วางใจได้

การอ่าน พุทธธรรม ไม่เพียงแต่สร้างความสุขให้แก่ผมเท่านั้น หากยังเป็นแหล่งแรงจูงใจให้กับผม ตลอดระยะเวลา ๑๐ กว่าปีที่ผมได้ศึกษา พุทธธรรม ทั้งในการศึกษาพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตามหลักคำสอน ผมเข้าใจว่า ท่านเจ้าคุณอาจารย์ประสงค์ให้คนนำ พุทธธรรม มาใช้เป็นปรโตโมสะ (เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้น หรือชักจูงจากภายนอก) หรือเป็นกัลยาณมิตร โดยใช้โยนิโสมนสิการของตน เพื่อพัฒนาตัวเอง และสังคมให้สร้างความสุขยิ่งขึ้นไป ทั้งนี้ ณ ตอนนี ผมก็ยังใช้หนังสือ พุทธธรรม ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มหาวิทยาลัยลิตส์ ประเทศอังกฤษ เพราะฉะนั้น ผมถือว่าตัวเองโชคดีมากๆ จริงๆ ที่เจอหนังสือเล่มนี้ ●

ดร.มาร์ติน เซเกอร์
มหาวิทยาลัยลิตส์, สหราชอาณาจักร

๑ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔. หน้า ๘๐๗-๘๐๘.

๒ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (Dictionary of Buddhism), พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔. หน้า ๘๐.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). จาริกบุญ - จาริกธรรม, กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, ๒๕๔๐. หน้า ๓๐๙.

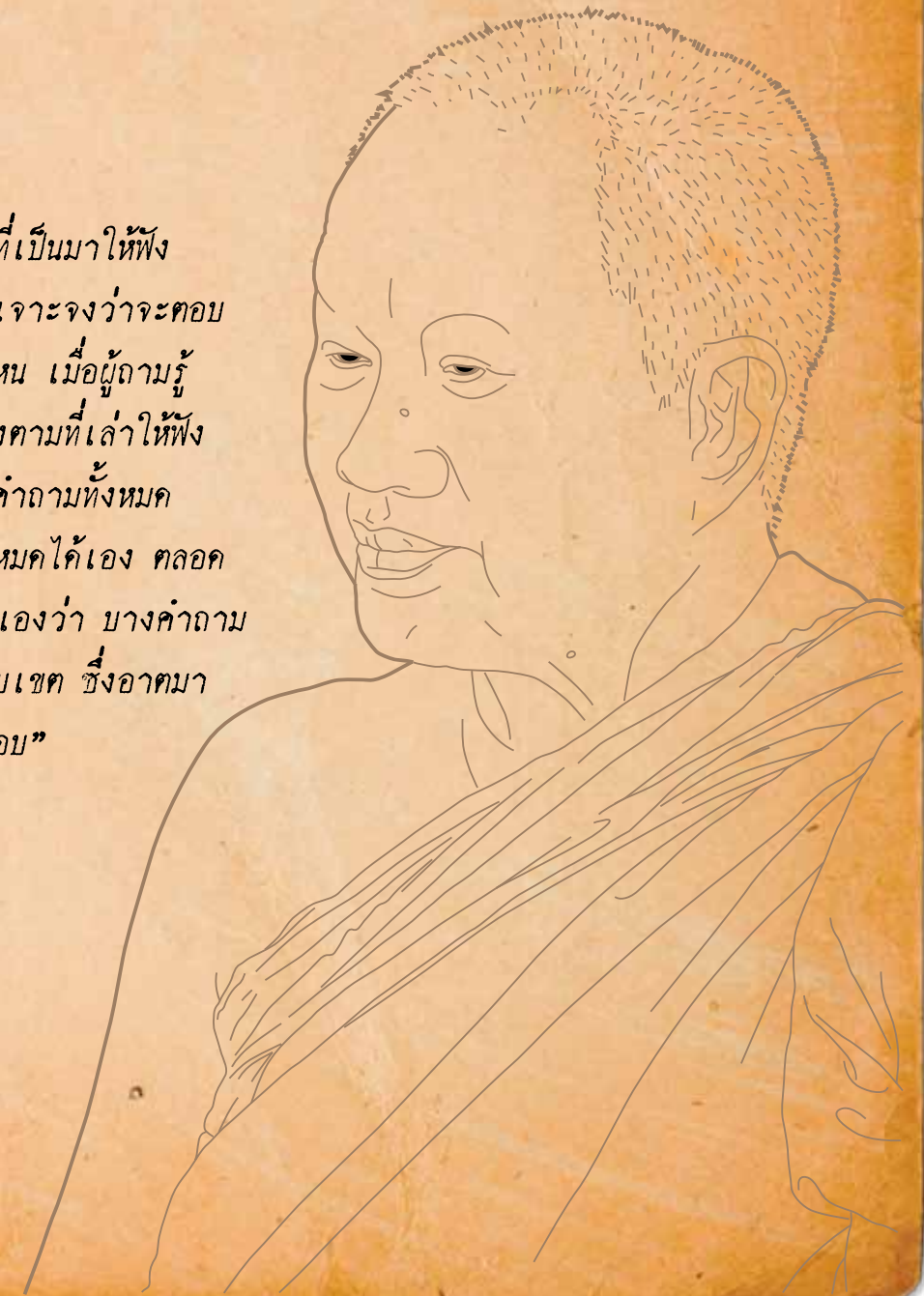
๑๐ คำถามวิเศษ

- ๑ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณอาจารย์ คาคหวังให้หนังสือ พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย ยังประโยชน์ต่อสาธารณชนได้อย่างไรมากที่สุด?
- ๒ พุทธธรรม ที่เผยแพร่มาแล้วหลายขนาดหลายวาระ การอ่าน พุทธธรรม ฉบับเล่มเล็ก หรือฉบับแรกๆ จะพลาดหลักธรรมข้อใดไปบ้างหรือไม่? และสมควรชวนชวนหา พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย ที่ได้รับการเพิ่มเติม เนื้อหาล่าสุดนี้ มาศึกษาหรือไม่?
- ๓ ประชาชนทั่วไปที่ไม่สามารถอ่านหนังสือ พุทธธรรม ได้ตั้งแต่ต้นจนจบ จะเลือกใช้ประโยชน์จากหนังสือธรรมเล่มนี้ในชีวิตประจำวันอย่างไร?
- ๔ หากมีคนจำนวนมากที่ยังไม่มีโอกาสอ่าน พุทธธรรม เนื่องจากเกร็งเกรง กับความหนาของหนังสือ ท่านเจ้าคุณอาจารย์มีคำแนะนำให้คนเหล่านั้น อย่างไร?
- ๕ การศึกษา พุทธธรรม ผู้อ่านควรปฏิบัติตนอย่างไร เพื่อให้ได้ครบทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ?
- ๖ มีหนังสือเล่มใดที่เป็นแรงบันดาลใจ หรือแรงคลใจในการพัฒนาหนังสือ พุทธธรรม บ้าง?
- ๗ ในกายภาคหน้า หนังสือ พุทธธรรม ควรได้รับการปรับปรุงแบบให้สมยุค สมสมัย จะดีหรือไม่?
- ๘ ปัจจุบันการนำเสนอหนังสือมีหลากหลายรูปแบบ อาทิ อิเล็กทรอนิกส์บุ๊ค (E-book) หนังสือเสียง หนังสือการ์ตูน ฯลฯ ในฐานะผู้นิพนธ์ ท่านเจ้าคุณอาจารย์มีความประสงค์ให้นำ พุทธธรรม ไปพัฒนาในรูปแบบใด?
- ๙ และมีข้อจำกัด หรือไม่ประสงค์ให้นำไปพัฒนาในรูปแบบใด?
- ๑๐ มีส่วนใดในหนังสือธรรมเล่มนี้ ที่ท่านเจ้าคุณอาจารย์ตั้งใจว่า ควรนำไปขยายผล หากมีคณะใดคณะหนึ่งขอรับอาสางานธรรมนี้?

บทสัมภาษณ์พิเศษ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

“เล่าเรื่องที่เป็นมาให้ฟัง
โดยไม่ต้องเจาะจงว่าจะตอบ
คำถามข้อไหน เมื่อผู้ถามรู้
เข้าใจเรื่องตามที่เล่าให้ฟัง
แล้ว ก็ตอบคำถามทั้งหมด
หรือแทบทั้งหมดได้เอง ตลอด
จนมองเห็นเองว่า บางคำถาม
ไม่อยู่ในขอบเขต ซึ่งอาตมา
นึกคิดที่จะตอบ”

เล่าไปๆ ถ้าว่านไหว คงตอบคำถามตัวเอง

พระพุทธรูป ได้รับคำถาม ๑๐ ข้อ เกี่ยวกับหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย* นำมาให้ดู พออ่านแล้วก็เห็นว่า ในสภาพชีวิตขณะนี้ ตอบไม่ไหว ทางที่จะทำได้ คือ ตอบเพียง ๒-๓ ข้อ ที่ง่ายหน่อย

ที่จริง ถึงแม้ตอบเพียง ๑ - ๒ ข้อ แต่อาจพูดกว้างออกไปให้คลุมที่ถามทั้งหมด ก็พอเป็นไปได้ แต่วิธีหนึ่งที่ง่ายคือ เล่าเรื่องที่เข้ามาให้ฟัง โดยไม่ต้องเจาะจงว่า จะตอบคำถามข้อไหน เมื่อผู้ถามรู้เข้าใจเรื่องตามที่เล่าให้ฟังแล้ว ก็ตอบคำถามทั้งหมด หรือแทบทั้งหมดได้เอง ตลอดจนมองเห็นเองว่า บางคำถามไม่อยู่ในขอบเขต ซึ่งอาตมานึกคิดที่จะตอบ

งานนี้ คือตรวจจัดข้อมูล

แค่จะพิมพ์หนังสือเก่าขึ้นมาใหม่

ขอทำความเข้าใจก่อนว่า การทำหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย* ที่เพิ่งพิมพ์เสร็จใหม่ไม่นานนี้นั้น ได้บอกไว้ชัดเจนแล้วใน “นิทานพจน์” (ถ้อยแถลงความเป็นมา) ของหนังสือ *พุทธธรรม* นั้น ว่าเป็นงาน “ตรวจจัด” คือ ตรวจและจัดข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้พร้อมที่จะพิมพ์เป็นเล่มหนังสือ

พูดง่ายๆ ว่า การทำหนังสือ *พุทธธรรม* ครั้งนี้ เป็นงานเพื่อวัตถุประสงค์ในการตีพิมพ์เล่มหนังสือ ไม่ใช่เป็นงานเขียนหรือเรียบเรียงหนังสือ เพราะหนังสือมีอยู่แล้ว แต่มีข้อติดขัดในการที่จะตีพิมพ์ใหม่ เท่านั้นเอง

แม้แต่ชื่อหนังสือที่มีสักร้อยว่า ...*ฉบับปรับปรุงขยาย* ก็ไม่ใช่คำเพิ่มขึ้นใหม่ แต่เป็นคำที่มีอยู่ก่อนแล้ว คือ หนังสือนี้มีชื่อมา ๓๐ ปีแล้วว่า *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* แต่มาถึงคราวนี้ ได้เห็นแล้วว่า ชื่อเก่านั้นยาวเกินไป เรียกยาก จำยาก จึงตัดให้สั้นลง จาก ...*ฉบับปรับปรุงและขยายความ* เหลือเพียงว่า ...*ฉบับปรับปรุงขยาย* เรื่องชื่อนี้จึงมีใช้แปลกใหม่ (ใหม่แค่เปลี่ยนให้สั้น)

เรื่องที่ว่างานนี้เป็นเพียงการจัดเตรียมข้อมูลเพื่อการตีพิมพ์นั้น ขอเล่าทวนความสั้นๆ ว่า *พุทธธรรม ฉบับเดิม* ปี ๒๕๑๔ นั้น หนาเพียง ๒๐๐ หน้าเศษ ต่อมา อีก ๑๐ ปี เมื่อเขียนเพิ่มเติมขยายความ พิมพ์ออกมาเป็น *พุทธธรรม*

ฉบับปรับปรุงและขยายความ หนา ๑ พันหน้าเศษ ในปี ๒๕๒๕ คือเมื่อ ๓๐ ปีก่อนโน้นแล้ว ต่อจากนั้น ก็ติดต้นอยู่กับปัญหาการพิมพ์

ที่ว่านี้หมายความว่า ความคิดที่จะเพิ่มเติมนั้นมีอยู่ตลอดมาตั้งแต่หนังสือเสร็จออกมาจากโรงพิมพ์ แต่ทำอะไรไม่ได้ เพราะในสมัยนั้น หนังสือที่เคยพิมพ์แล้ว ถ้าจะพิมพ์ครั้งใหม่ ก็ต้องเรียงพิมพ์ข้อมูลใหม่ และตรวจหรือพิสูจน์ตัวหนังสือใหม่ทั้งเล่ม ถ้าเป็นหนังสือเล็กๆ ก็พอไหว แต่พอ *พุทธธรรม* หนาเป็นพันหน้า ก็ไม่ไหว วิธีที่ทำได้ก็คือถ่ายภาพเรียงทุกหน้าจากหนังสือเก่าเอามาพิมพ์ซ้ำ นี่คือการพิมพ์หนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* ในเวลา ๓๐ ปีที่ผ่านมา เป็นอันว่า การที่จะเขียนแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมอะไร ก็ทำไม่ได้

ระหว่างนั้น ในช่วงท้ายปี ๒๕๒๙ ต่อปี ๒๕๓๐ ระบบการพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์ได้เริ่มขึ้น ซึ่งเป็นความก้าวหน้าครั้งใหญ่ ทำให้สามารถเก็บข้อมูลหนังสือไว้ได้ ไม่ต้องทำใหม่แล้วๆ อีกๆ และข้อมูลนั้นสามารถแก้ไขเพิ่มเติม ตลอดจนจัดรูปแบบได้ตามปรารถนา

สำหรับ *พุทธธรรม* ซึ่งเป็นหนังสือขนาดใหญ่ การที่จะมีข้อมูลคอมพิวเตอร์อย่างที่ว่านั้น มีขั้นตอนงานหนักที่จะต้องผ่าน ๒ ขั้นตอน คือ

๑. ขึ้นพิมพ์ข้อมูลที่มากมาลงในคอมพิวเตอร์ และ
๒. ขึ้นตรวจจัดข้อมูลที่ลงไปอยู่ในคอมพิวเตอร์แล้วนั้น

เสร็จ ๒ ขั้นนี้แล้ว ก็เป็นอันว่าสามารถตีพิมพ์หนังสือเก่าขึ้นมาใหม่ได้ ต่อจากนั้น พร้อมหรือสะดวกเมื่อไร ก็จะแก้ไขปรับปรุงหรือเพิ่มเติมข้อมูลนั้นได้ตามปรารถนา ถือเป็นงานอีกขั้นหนึ่งในระยะยาว

สำหรับ *พุทธธรรม* เรื่องที่รอกันมา ๓๐ ปี ก็คือทำอะไรจะตีพิมพ์หนังสือเล่มเก่านั้นแหละขึ้นมาในครั้งใหม่ให้เรียบร้อยชัดเจน โดยไม่ต้องถ่ายแบบจากหนังสือเก่าที่เลือนรางลงไปเรื่อยๆ

ที่จริง งาน ๒ ขั้นตอนที่พิมพ์หนังสือเก่าขึ้นมาใหม่นี้ เมื่อเข้ายุคคอมพิวเตอร์แล้ว ถ้าอาตมาพร้อม ก็ทำเองได้ตลอดทั้งหมด แต่อาตมาเองนี้แค่พิมพ์ติดก็ไม่เป็น และที่ไม่มีช่องเลย คืองานหนังสือเล่มเล็กเล่มน้อยทยอยเข้ามาชนิดทำไม่ทัน เวลาที่ผ่านไปอย่างรวดเร็ว ทำได้แค่รอว่าจะมีข้อมูลที่มีผู้พิมพ์เอามาให้ แล้วหาเวลาจัดตรวจต่อไป

เมื่อก่อนเกินกว่า ๑๕ ปีแล้ว ผู้มีน้ำใจบางท่านได้ทำงานชิ้นที่ ๑ คือพิมพ์ข้อมูลหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* จากเล่มที่ตีพิมพ์แบบเก่า ลงในคอมพิวเตอร์ระบบ Apple Macintosh จนจบ หลังจากตรวจตัวหนังสือ (พิสูจน์อักษร) กันอีกนาน ก็ส่งข้อมูลนั้นมาให้ แล้วผู้หวังดีท่านนั้น ท่านนี้ก็ร่วมมือกันจัดการแปลงตลอดจนชำระข้อมูลแบบ MAC ที่ได้นั้น เป็นข้อมูลคียบแบบ PC สามัญจนเสร็จ

นี่คือถึงขั้น ๒ ที่อาตมาจะต้อง “ตรวจจัด” คือตรวจความถูกต้องของข้อมูลนั้น และจัดให้เป็นรูปร่างเรียบร้อยที่จะใช้ตีพิมพ์เป็นเล่มหนังสือต่อไป แต่อย่างที่ว่าแล้ว งานพิมพ์และจัดตัวหนังสือนั้นอาตมาเป็นแค่ผู้เริ่มหัด ในขณะที่ต้องเร่งทำงานหนังสือเล่มย่อยมากมายที่ทยอยมาไม่ขาดสาย ข้อมูลคอมพิวเตอร์ของหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* จึงนอนรอค้างอยู่เฉยๆ หลายปี ทำอะไรไม่ได้ และไม่ได้ทำอะไร

สำหรับอาตมา ในแง่หนึ่ง งานทำหนังสือ *พุทธธรรม* ที่พิมพ์เสร็จไปแล้ว เป็นเรื่องอดีตที่จบไปแล้ว เมื่อยังไม่สามารถจัดการกับข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่มารอนั้น การพิมพ์ใหม่ก็ทำได้ด้วยการถ่ายภาพจากหนังสือเล่มเก่า ซึ่งในเวลา ๓๐ ปีนั้น ก็ใช้วิธีนี้กันมาเกือบ ๓๐ ครั้งแล้ว ส่วนเรื่องที่เกิดขึ้นเมื่อ ๒๐ กว่าปีก่อนว่า จะเพิ่มเติม ก็ไปเขียนแทรกไว้ในหนังสืออื่นตามโอกาสบ้าง ปล่อยไปเลยตามเลยบ้าง ไม่ได้เอาใจใส่อะไรมากรวดกับการที่จะตรวจจัดข้อมูลเก่า และที่จะเขียนเพิ่มเติมอะไรใหม่ (จะพูดว่า ไม่ได้หวังอะไรในเรื่องนี้แล้ว ก็ได้)

ได้ข้อมูลมา กว่าจะตรวจจัดเสร็จ ส่งโรงพิมพ์ได้ก็เกือบไม่รอด

อยู่มา ถึงปี ๒๕๔๘ มีเรื่องคืบหน้า คือ คุณสุรเดช พรทวีทัศน์ ได้ตั้งคณะทำงานหนึ่งขึ้นมาเพื่อจัดตั้ง Website ที่จะเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะว่าจะรวมหนังสือและเสียงของอาตมาไว้และเผยแพร่ที่เว็บไซต์นั้น

คุณสุรเดชบอกท่านเองว่า หนังสือที่จะเผยแพร่ออกไปนั้น จะต้องมี *พุทธธรรม* เป็นหลัก หรือเป็นเล่มนำ จึงจำเป็นต้องมีข้อมูลหนังสือ *พุทธธรรม* นั้น ที่เป็นฉบับคอมพิวเตอร์ครบจบเรียบร้อย แต่เมื่อยังไม่มี จะทำอย่างไร

ได้ยินข่าวเป็นระยะๆ ซึ่งแสดงว่า คุณสุรเดช พรทวีทัศน์ เอาจริงเอาจังกับเรื่องนี้ ถึงกับไปพุดจากกับนักพิมพ์คอมพิวเตอร์ของสำนักพิมพ์มีชื่อเสียง ที่ทำหนังสือธรรมเล่มใหญ่ๆ มาจนชำนาญ เมื่อตกลงขั้นต้นกันแล้ว บางทีก็พามาพบเพื่อทำความเข้าใจงาน ปรากฏว่าเมื่อผู้ชำนาญงานนั้นๆ มองเห็นความซับซ้อนและลักษณะเฉพาะของงานนี้ โดยเฉพาะงานทำดัชนีความคิดแล้ว ก็บอกเลิก ไม่รับงานนี้ ในที่สุดเรื่องก็เงียบ เหมือนว่าคุณสุรเดชคงจำเป็นต้องเลิกเกี่ยวกับงานนี้

ที่จริง คุณสุรเดชไม่ได้เลิก แต่หลังจากเรื่องเงียบกันไปช่วงหนึ่ง โดยไม่คาดหมาย มาทราบอีกที่ว่า งานไปเดินหน้าที่เมืองเชียงใหม่แล้ว คือ คุณหมอนรงค์ เลหาวิรภาพ เพื่อนของคุณสุรเดชที่เมืองเชียงใหม่ นั้น มีฉันทะและวิริยะรับทำงานนี้ โดยพิมพ์ข้อมูลหนังสือ *พุทธธรรม* ทั้งเล่มนั้นใหม่ ลงในคอมพิวเตอร์แบบ PC โดยตรง

ขอเล่าแทรกว่า โดยไม่รู้กัน ตอนใกล้ พ.ศ. ๒๕๕๐ สำนักคอมพิวเตอร์มหาวิทยาลัยมหิดล จะออกพระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์รุ่นใหม่ เรียกว่า BUDSIR VI เมื่อได้ทราบปัญหาความคิซคซของข้อมูลหนังสือ *พุทธธรรม* ก็เลยช่วยพิมพ์ข้อมูล *พุทธธรรม* ลงไปรวมไว้ใน BUDSIR VI ด้วย และทำเป็นเล่มหนังสือมาถวายไว้ ๑ เล่ม ข้อมูลชุดนี้ก็ทำได้ทีเดียว แต่เป็นงานที่มุ่งทำสำหรับโปรแกรมค้นคว้าของคอมพิวเตอร์

คุณหมอนรงค์ ที่เมืองเชียงใหม่ ทำงานเป็นอิสระชนิดที่ลงทุนลงแรงมาก มิใช่เพียงพิมพ์ข้อมูลหนังสือให้ครบเท่านั้น แต่ก้าวไปในงานตรวจจัดข้อมูลเท่าที่จะทำได้ด้วย และที่พิเศษคือ ทำงานดัชนี ๑๘๒ หน้า (ได้บีบอัดแคบลงเป็น ๑๔๐ หน้า) ที่รวมดัชนีความคิดใส่ลงไปได้สำเร็จด้วย

เมื่องานเตรียมข้อมูลเสร็จพร้อมแล้ว คุณหมอนรงค์ก็นัดกับคุณสุรเดชและคุณนริศ นำข้อมูลพุทธธรรมเสร็จจบเล่มมาถวายเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๓ ซึ่งเป็นเวลาที่ถึงจุดสูงสุดพอดี เพราะว่า ด้านหนึ่ง ข้อมูลหนังสือนั้นก็ได้จัดทำมาจ่อความสำเร็จสิ้น ถึงขั้นขึ้นเป็นรูปเล่มหนังสือแล้ว เหมือนเร่งว่าจะต้องให้เล่มหนังสือนั้นเสร็จเป็นจริงออกมา จะมีวักข้าอยู่ไม่ได้ และอีกด้านหนึ่ง ตัวอาตมาเอง ปัญหาโรคพาธ โดยเฉพาะโรคทางเดินหายใจ ก็ได้ทรุดลงมาเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงตอนนั้น ต้องหยุดงานพูดสอนอธิบายบรรยายธรรม

ทั้งหมด แม้แต่การพูดคุยธรรมะกับพระใหม่ และได้ออกจากวัดญาณเวศกวันไป พักจำพรรษาอยู่ในชนบทแล้ว งานหนังสือเล่มเล็กเล่มน้อยก็พลอยลดลงไป นี่ คือเกิดโอกาสขึ้นแก่กิจจำเป็นที่มาถึง

หลังจากทำหนังสือเล่มย่อมๆ ที่ค้างอยู่ ๒-๓ เล่มเสร็จ เวลาผ่านมากครั้งพิเศษ พอจะขึ้น พ.ศ. ๒๕๕๔ ขณะไปพักอาพาธอยู่ที่สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม เขาตงยาง ก็ถึงวาระเริ่มงานตรวจจัดข้อมูลหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง และขยายความ*

งานตรวจจัดข้อมูลนี้ พูดได้ว่าใช้เวลา ๑ ปีพอดี พอขึ้น พ.ศ. ๒๕๕๕ แล้ว เกือบตลอดเดือนมกราคม ก็เป็นช่วงเวลาที่ต้นแบบหนังสือเข้าโรงพิมพ์ จนเสร็จออกมาเป็นหนังสือเก่าที่พิมพ์ครั้งใหม่ ในรูปร่างที่เปลี่ยนไปเล็กน้อย และมีชื่อที่สั้นลงว่า *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*

ขอทวนความและย้ำให้มั่นแน่นอีกทีว่า งานทำหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย* นี้ คือการตรวจจัดข้อมูลที่จะพิมพ์หนังสือเก่าขึ้นมาเป็นครั้งใหม่ ตัวงานแท้ๆ คือแค่นี้ ซึ่งนับว่าหนักหนาмаกแล้ว

ตลอดระยะเวลา ๑ ปีที่ทำงานนี้ ความมุ่งหวังของอาตมาจับอยู่แค่ความคิดว่า จะต้องให้การพิมพ์หนังสือ *พุทธธรรม* เล่มเก่าขึ้นมาใหม่จากข้อมูลคอมพิวเตอร์เสร็จไปเสียที โดยเฉพาะที่กระชั้นชิดติดตัวก็คือ จะต้องตรวจจัดข้อมูลเก่าของหนังสือ *พุทธธรรม* ที่คุณหมอนรงค์จัดเตรียมมาถวายนั้นให้จบ ให้พิมพ์เป็นเล่มออกมาได้ก่อน ความสำเร็จเสร็จงานอยู่ตรงนี้ แค่นี้ ซึ่งมีไข่ง่าย เพราะต้องแข่งกับโรคที่ในช่วงเวลานั้น ก็โถมเข้ามาอย่างหนักโดยตลอด

จากนั้น เมื่อมีข้อมูลต้นทุนพร้อมอย่างนี้แล้ว หากมีโอกาสมือใด (ถ้ายังมีชีวิตอยู่) จะเพิ่มจะเติมหรือจะปรับปรุงอย่างไร ก็เป็นเรื่องข้างหน้าที่จะว่าหรือไม่ได้ว่ากันต่อไป

จะว่าไป ก็เหมือนได้จังหวะพอดี พอตรวจจัดข้อมูล *พุทธธรรม* เสร็จส่งเข้าโรงพิมพ์ การอาพาธทรุดลงไปอีก เข้านอนในโรงพยาบาลอีก แล้วเปลี่ยนหรือลงๆ เป็นไปได้ว่า ถ้าตรวจจัดข้อมูลซ้ำอีกนิดเดียว ก็อาจจะไม่ทันเสร็จ และถึงบัดนี้ การพิมพ์ *พุทธธรรม* ก็จะเป็นอนาคค

รวมแล้ว ก็ต้องอนุโมทนาคุณสุรเดช และคุณหมอนรงค์ ผ่านคุณนริศ ที่ได้ทำการอันเป็นการบีบบังคับด้วยกุศลเจตนาให้ต้องทำงานนี้จนเสร็จ (งานชิ้นใหญ่ชิ้นย่อมก็เสร็จมาโดยทำเพราะถูกบีบบังคับด้วยกุศลเจตนาแทบทั้งนั้น รวมทั้งหนังสือ *พุทธธรรม* นี้ ตั้งแต่ฉบับเดิมเป็นต้นมา ต่างแต่ว่าครั้งนี้ มาเสร็จเมื่อกาลใกล้มอด)

แล้วก็ต้องขออนุโมทนาทางมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ อันมีคุณหมอนัญญา พงษ์พานิช เป็นตัวจักรใหญ่ ที่มีน้ำใจให้ความสำคัญมาจัดการสื่อสารเพื่อขยายประโยชน์ออกไปในปีครบ ๒๖ ศตวรรษ แห่งการบรรลุนิพพาน และการประกาศพระธรรมจักร

มากขึ้น ๓๐๐-๔๐๐ หน้า

คือส่วนแทรก ส่วนแถม

ที่นี้ หนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย* ที่พิมพ์เสร็จใหม่นี้ เมื่อเทียบปริมาณเนื้อหนังสือตามอัตราความจุของ *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* เล่มเดิม ปรากฏว่ามีปริมาณเนื้อหามากกว่าเก่าประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ หน้า จึงต้องตอบคำถามว่า ถ้าไม่ได้เขียนขยายเพิ่มเติมแล้ว เนื้อความที่มากขึ้นไม่น้อยนี้ คืออะไร มาจากไหน อย่างไร

ถ้าตอบสั้นๆ ก็บอกว่า ข้อมูลเนื้อความที่มากขึ้นเหล่านั้น เป็นเรื่องแทรกและส่วนแถมในระหว่าง หมายความว่า ระหว่างที่ตรวจจัดข้อมูลไปนั้น พบเห็นตรงไหนควรทำให้ชัดเจนมากขึ้น ควรแก้ไขถ้อยคำสำนวนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น มีเรื่องราวเสริมความที่ควรแทรกใส่ไว้เพื่อให้ได้สาระครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นต้น ก็แทรก ก็แถมไว้ คือ ตรวจจัดไป ก็แทรกไปแถมไป จนจบข้อมูลที่ได้รับมา พอหมดข้อมูลที่คุณหมอนรงค์จัดทำมาให้แล้ว ก็ยุติ เป็นอันเสร็จ ไม่ทำต่อไปอีก

เรื่องแทรกและส่วนแถมนั้น หลายแห่งไม่ใช่แค่ข้อความสั้นๆ หรือเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่เขียนขึ้นเฉพาะหน้า แต่มีอยู่ในแหล่งข้อมูลเก่าที่เคียงคู่มากับหนังสือ *พุทธธรรม* ในยุคที่เป็นเล่มนิ่งตายตัวนั่นเอง หมายความว่า เมื่อเขียนปรับขยายเพิ่มเติมในเล่มหนังสือนั้นไม่ได้ ก็ไปเขียนขยายหรือเพิ่มแถมไว้ที่อื่น สุดแต่มีโอกาสดูออกตัวอย่างให้เห็นชัดขึ้น เมื่อหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยาย-ความ* ออกมาไม่นาน คือในช่วง ๒๐ กว่าปีมาแล้ว ก็มีผู้ศรัทธาที่ขอพิมพ์แยก

เฉพาะบางบทบางตอนเป็นเล่มย่อย ไม่พิมพ์ทั้งเล่มใหญ่ จึงทำให้ได้พิมพ์ข้อมูลใหม่ที่ไม่มากนัก ซึ่งพอทำไหว

บทที่มีผู้ขอพิมพ์แยกเป็นเล่มย่อยในต่างโอกาสต่างวาระ มีหลายบท เช่น บทที่ ๓ บทที่ ๕ บทที่ ๖ บทที่ ๑๓ บทที่ ๑๘ บทที่ ๒๑ บทที่ ๒๒ (ที่แยกออกมาพิมพ์เพียงบางส่วน ไม่เต็มบท ก็มี เช่น ทางสายกลาง สัมมาสติ)

เมื่อทำหนังสือที่แยกออกมาเป็นเล่มเล็กๆ อย่างนั้น ก็เลยเป็นโอกาสให้เขียนแทรกเพิ่มขยายความได้ตามที่คิดไว้และรออยู่ แต่มีใ้จะเพิ่มขยายได้ทุกเล่มทุกเรื่อง บางบทที่ขอพิมพ์เร่งด่วน หรือตรงกับระยะที่มีงานอื่นยุ่งอยู่ ก็ต้องปล่อยให้พิมพ์แค่ตามเนื้อหาเดิมในเล่มใหญ่ บางบทมีโอกาสดำเนินได้เฉพาะส่วนหน้า เพื่อเปลี่ยนจากสภาพที่เป็นบทหนึ่งอันต่อกับบทก่อนในหนังสือเล่มใหญ่อันเดียวกัน กลายเป็นหนังสือเล็กที่จบครบในตัวเอง ซึ่งควรมีความน่าเชื่อถือให้เป็นอิสระ

บทที่แยกออกมาแล้ว ได้เขียนส่วนแทรกและเรื่องแถมเข้าไปมาก (เป็นหัวข้อใหญ่ๆ ที่เดียว) มีตัวอย่างคือบทที่ ๕ เรื่องกรรม ซึ่งแยกออกมาพิมพ์เป็นเล่มย่อยเมื่อ ๒๔ ปีมาแล้ว (พ.ศ. ๒๕๓๑)

เมื่อได้ข้อมูล *พุทธธรรม* เล่มเก่ามาตรวจจัดเพื่อตีพิมพ์ใหม่คราวนี้ ก็ทำให้ได้โอกาสนำเอาข้อมูลจากหนังสือเล่มย่อยเฉพาะบทเหล่านี้ใส่รวมเข้าด้วย (หนังสือเก่าเล่มย่อยๆ เฉพาะบทเหล่านี้ ไม่มีข้อมูลอยู่ในฉบับที่คุุณหมอนรงคัจัดเตรียมมา จึงต้องหาจากที่อื่นบ้าง พิมพ์คัดลอกใส่เข้าไปบ้าง)

ผู้อ่าน *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย* ที่พิมพ์ใหม่คราวนี้ เมื่อเห็นเนื้อความบางตอนซึ่งไม่มีในหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* ก็อาจจะเข้าใจผิดว่าเป็นส่วนที่เขียนเพิ่มเติมขึ้นใหม่ แต่ที่แท้นั้น ก็เป็นข้อมูลเก่าเมื่อ ๒๐ กว่าปีก่อนโน้น แต่เคยอยู่ข้างนอก เพิ่งได้โอกาสเข้ามารวมกัน นี่ก็เก่านั้นเอง

ที่คิดไว้ ๒๐ กว่าปีก่อนโน้นว่าจะเพิ่ม

แต่ยังหกรอก ส่วนใหญ่คงเดิม ก็ต้องค้างต่อไป

อีกแหล่งใหญ่หนึ่ง ซึ่งกว้างกว่าที่ว่าเมื่อกี้ ก็เป็นเรื่องเก่าเมื่อ ๒๐ ปีมาแล้ว คือ อย่างที่พูดแล้วเมื่อกี้ว่า พอหนังสือเข้าโรงพิมพ์ ความคิดที่จะเพิ่มตรงนั้นตรงนี้ก็มิทันที่ แต่การพิมพ์ก็คือปิดรายการ ทำให้เพิ่มเติมอะไรไม่ได้

(นี่หมายความว่า พอเขียนอะไรเสร็จไป ประเด็นที่มีความคิดจะเพิ่มเรื่องนั้นจะเต็มแ่งนี้ ตลอดเวลา เมื่อต้นฉบับยังไม่ถูกการพิมพ์ปิด ก็จะเพิ่มไปเรื่อย)

เมื่อ *พุทธธรรม* เป็นเล่มออกมาใหม่ๆ ในระยะ ๒๐ กว่าปีมาแล้วนั้น ได้พูดบ่อยๆ ว่าอยากจะเขียนขยายและเพิ่มอีก ๓-๔ บท แต่ก็ไม่มีโอกาสจะเขียน (ถึงเขียนก็พิมพ์ใส่เข้าไปไม่ได้ จึงไม่มีจุดกำหนดหรือบังคับให้เขียน) พูดอยู่สัก ๑๐ ปี เมื่อไปวุ่นกับงานอื่น ตอนหลังๆ ก็เลยจางไป จนบัดนี้ไม่แน่ใจว่านี่ก็ออกได้ครบหรือไม่ แต่ที่ระลึกแม่นอยู่ บทที่คิดเวลานั้นว่าจะเพิ่มขยายใน *พุทธธรรม* คือ

๑. เรื่องโยนิโสมนสิการ
๒. เรื่องการศึกษา
๓. เรื่องความสุข

โยนิโสมนสิการเป็นเรื่องที่มีใช้แต่สำคัญมาก แต่เป็นเรื่องที่ต้องรู้เข้าใจและใช้ให้มากด้วย ในหนังสือ *พุทธธรรม* เก่ามีอยู่แล้วเป็นบทที่ ๑๘ และได้แยกออกมาพิมพ์เฉพาะบทเป็นเล่มย่อยต่างหากแล้วด้วย ตามความประสงค์ของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี อีกทั้งในเล่มย่อยนั้น ก็ได้เขียนส่วนนำเรื่องเพิ่มเข้าไปยาวพอสมควร

แต่ที่อยากจะเขียนเพิ่มเติมขยายออกไปก็คือ ตัวอย่างที่ ๑๐ อย่าง ซึ่งที่เขียนไว้ ได้อธิบายเพียงแค่แสดงหลัก โดยใช้ตัวอย่างจากถ้อยคำและเนื้อความในคัมภีร์ สิ่งที่ตั้งอยู่ อยากจะทำ คือ การอธิบายโดยใช้ข้อสาธกและตัวอย่างในชีวิตประจำวันและสภาพการณ์ของยุคสมัยที่ถึงกันกับปัจจุบัน

ดังที่กล่าวแล้วว่า การทำหนังสือ *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย* ออกมานี้ มีจุดหมายในขอบเขตอันชัดเจนว่า มุ่งที่จะพิมพ์หนังสือเล่มเก่าขึ้นมาใหม่ให้สำเร็จเท่านั้น ส่วนที่เพิ่มก็แค่แทรกแถมไปในระหว่างที่ตรวจจัดข้อมูล การเขียนอธิบายเรื่องโยนิโสมนสิการอย่างที่ว่านั้น เป็นงานเต็มเรื่อง ไม่ใช่แค่แทรกหรือแถม จึงเลยขอบเขตของงานตรวจจัดข้อมูลครั้งนี้ และจึงยังคงเป็นงานที่รอค้างต่อไป แต่เมื่อเวลาผ่านมาถึงขณะนี้ ก็คงเลิกพูดได้ว่าจะมีโอกาสดำเนินเพิ่มขึ้นอีกอย่างไรก็ดี ได้มีท่านอาจารย์ผู้ใหญ่ที่เน้นความสำคัญของโยนิโสมนสิการ ท่านศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ (ขออนุญาตออกนาม ท่านคงไม่ว่าอะไร) ได้

เขียนเรื่องนี้ออกมาเป็นหนังสือคงจะ ๒ เล่ม หรืออย่างน้อย ๒ เล่ม ท่านเริ่มเรื่องนี้มานานแล้ว

อีกแห่งหนึ่ง ที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดร.อาภา จันทรสกุล ก็นำให้ลิตทำงานวิจัยเรื่องโยนิโสมนสิการมาหลายรุ่น จนกระทั่งท่านเกษียณอายุราชการ

เรื่องความสุข ที่จริงก็เป็นบทหนึ่งซึ่งมีอยู่แล้วในพุทธธรรมเล่มเก่านั้นแหละ แต่ก็อยากจะเขียนเพิ่มอีกบทหนึ่ง

หนังสือ *พุทธธรรม* ให้ความสำคัญแก่เรื่องความสุข เหมือนยกขึ้นมาเน้นหรือทำให้เด่นขึ้น ที่เป็นอย่างนี้ นึกย้อนหลังไป คงเป็นเพราะได้เห็นว่าเป็นหมู่ชาวพุทธมากทีเดียว พูดสอนกันนักในเรื่องทุกข์ และที่มากนั้นก็มักกลายเป็นพร่าแล้วบางทีก็มองข้ามเรื่องความสุข ด้วยทำที่ที่เหมือนกับจะทำให้เห็นว่า สุขเป็นของไม่ดี ทั้งที่ความสุขเป็นเรื่องใหญ่ที่พระพุทธศาสนาให้ไว้มาก

ในหนังสือ *พุทธธรรม* ยกเรื่องความสุขขึ้นมาพูดเป็นบทใหญ่บทหนึ่ง อย่างน้อยก็จะให้มอง ดู รู้ เข้าใจ ให้ครบทั้งทุกข์ และสุข และทั้งสุขและทุกข์นั้น ก็มองดู รู้ให้ครบทุกแง่ด้าน เฉพาะอย่างยิ่ง ทำที่ และการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อทุกข์ ต่อสุขนั้น ให้ตรงตามหลักพุทธที่ว่า “ทุกข์ ปริณญะยัง” ทุกข์นั้นพึงปริณญา คือรู้เท่าทันทั่วรอบ อย่างที่พูดให้ง่ายว่า “ทุกข์สำหรับเห็น แต่สุขสำหรับเป็น” คือทุกข์นั้น ต้องมองเห็นแง่มุมจับจุดจับปมให้ชัด จะได้แก้ไขได้จริงและจบสิ้น ส่วนสุขเป็นเรื่องที่จะต้องพัฒนาชีวิตของตนให้ก้าวหน้าในความสุขที่ประณีตซึ่งสูงขึ้น

ทั้งที่เขียนเรื่องความสุขนั้นไว้เป็นบทหนึ่งแล้ว แต่พอหนังสือเข้าโรงพิมพ์ หรือพิมพ์ออกมาไม่นาน ก็คิดว่าบทที่เขียนแล้วนั้นยากไปหน่อย ไปมุ่งไปเน้นที่ตัวบทและหลักฐาน น่าจะเขียนเพิ่มอีกบทหนึ่ง ที่พูดให้เข้าใจได้ง่ายแบบจับเอาความหมาย แต่ก็อย่างที่ว่าแล้ว หนังสือตายตัวนิ่งแล้ว ก็ต้องรอไป จนในที่สุดก็มองเห็นว่าไม่มีโอกาสเขียนใส่ดังที่หวัง ก็จึงหาโอกาสพูดไว้ เอาแค่เป็นงานพูด แล้วก็ให้มีโอกาสพูดเนื่องในวันอายุครบ ๘๐ ปีของคุณหมอสาคร ธนมิตรต์ เมื่อ ๒ ปีมานี้เอง (๒๔ ก.พ. ๒๕๕๓ - ที่จริง เป็นระยะเวลาที่เลิกงานพูดแล้ว) แล้วฝ่ายญาติโยมขอพิมพ์ ก็จัดปรับทำเป็นเล่มหนังสือไว้

คราวนี้ ก็เหมือนโอกาสมาบรรจบรับกัน ก็เลยนำเรื่องนี้มาจัดปรับอีกนิดหน่อย แม้ยังเป็นเชิงล้านวนพูด ก็ทำเป็นบทหนึ่งของ *พุทธธรรม* เป็นบทสุดท้าย หนังสือ *พุทธธรรม* ก็มาจบด้วยความสุข และความสุขก็เลยมี ๒ บท

บทเก่าของเดิม เดิมชื่อแยกออกไปเป็น “บทที่ ๒๒ ... ความสุข ๑: ฉบับแบบแผน” ส่วนบทใหม่ (ไม่ใช่เขียนใหม่) ที่นำมารวม เรียกว่า “บทที่ ๒๓ ... ความสุข ๒: ฉบับประมวลความ”

ด้วยการศึกษา คนพัฒนาเป็นภาวิต

ศึกษาครบไตรสิกขา จากภาวิตที่มากับเต็มคน

ที่นี้ก็มีมาถึงเรื่องการศึกษา พูดตามคำพระ นี่ก็คือสิกขา ที่มาในชุดไตรสิกขานั้นเอง เป็นเรื่องใหญ่มาก คือเป็นทั้งหมดของพระพุทธศาสนาในภาคปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้คนมีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค คือ เราต้องการให้คนดำเนินชีวิตในวิถีของอารยชนที่เรียกว่า อริยมรรค เขาก็ต้องมีการศึกษาที่ฝึกพัฒนาตัวเขาให้รู้จักดำเนินชีวิต หรือมีวิถีชีวิตได้อย่างนั้น

สิ่งที่ต้องการคือวิถีชีวิตอย่างอารยชน ที่เรียกว่า อริยมรรค เมื่อพูดเป็นเรื่องราวในระบบ เรื่องการศึกษาจนถึงไตรสิกขา จึงอยู่ในตอนของมรรค และในพุทธธรรมเล่มใหญ่ของเก่านั้น ก็ได้เขียนเรื่องการศึกษา สิกขา ไตรสิกขานี้ไว้เป็นหัวข้อย่อยหนึ่งในบทนำของมัชฌิมาปฏิปทา คือ บทนำของมรรคนั้นเอง

แต่ตั้งที่ว่าแล้ว ไตรสิกขาเป็นเรื่องใหญ่มาก ถ้าไม่มีสิกขา คนก็ไม่เข้ามรรค ไม่รู้จักเดินไปในมรรค เมื่อ *พุทธธรรม* พิมพ์ออกมาในปี ๒๕๒๕ แล้ว ก็จึงคิดว่า จะเขียนเรื่องการศึกษาแห่งไตรสิกขานี้ไว้เป็นบทใหญ่อีกบทหนึ่ง แต่ที่อย่างที่ว่าแล้ว เมื่อเวลาผ่านไป ก็เห็นได้ว่าโอกาสจะไม่มี

อย่างไรก็ดี เรื่องการศึกษานี้ ไม่ต้องรอไว้ต่อเมื่อมีโอกาสเขียนใส่เพิ่มใน *พุทธธรรม* เพราะเป็นงานของชีวิตงานของสังคมที่สนใจและดำเนินกันอยู่ตลอดเวลา อย่างน้อย หน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่างๆ ก็นิมนต์ไปพูดและมาฟังในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาอยู่เรื่อยๆ และพูดแล้ว ก็มักพิมพ์เป็นเล่มหนังสือ เรื่องการศึกษาและไตรสิกขาที่จึงมีอยู่ในหนังสือเล่มย่อยๆ มากหลายเล่มในระยะเวลา ๓๐ ปีที่ผ่านมา

แม้ในด้านของหนังสือ *พุทธธรรม* เอง ก็ไม่ถึงกับหมดโอกาสเสียทีเดียว ย้อนหลังไป ๑๑ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๔๔ คุณณัฐพร พรหมสุทธิ ได้ขอพิมพ์ *พุทธธรรม ฉบับเดิม* ซึ่งเป็นหนังสือขนาดเล็ก หรือย่อมา ในมงคลวารอายุ ๗๖ ปี ของคุณแม่ คือ คุณประยูร พรหมสุทธิ นับเป็นครั้งที่ ๑๐

พุทธธรรม ฉบับเดิม นั้น ก็ไม่มีข้อมูลในคอมพิวเตอร์ ทางสำนักพิมพ์ธรรมสภาที่รับผิดชอบงานนี้ ก็พิมพ์ข้อมูลขึ้นมา แล้วคุณณัฐพรนำมาให้ตรวจ นั้นก็งานตรวจจัดข้อมูลเช่นเดียวกัน แต่เป็นเล่มเล็ก และคราวนั้น เมื่อได้โอกาส ก็เลยเขียนบทว่าด้วยการศึกษาขึ้นมา เป็น “บทเพิ่มเติม” ทำเล่ม มี ๓๓ หน้า ถ้านำมารวมในเล่มใหญ่นี้ ก็คงได้สัก ๑๒-๑๓ หน้า (แต่ก็ไม่ได้เอามารวมไว้) เป็นการเชื่อมโยงหลัก มรรคมีองค์ ๘ กับสิกขา ๓ จนถึงภาวนา ๔ จบลงด้วย *ภาวนิต ๔*

ขอเล่าเรื่องที่เป็นหลักใหญ่อย่างหนึ่งในทางการศึกษา แม้จะยังไม่ถึงหรือยังไม่ได้อีกโอกาสที่จะเขียนเรื่องการศึกษาเป็นบทหนึ่งโดยเฉพาะในหนังสือ *พุทธธรรม* อย่างที่คิดไว้ ก็จะได้พูดถึงสาระสำคัญบางอย่างไว้

ในช่วงวัยตอนท้ายของการเป็นสามเณร ใน พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๔ อาตมาเรียนอยู่ที่มหาจุฬาฯ กำลังจะจบปริญญาตรี ซึ่งมีวิชาการศึกษาอยู่ในหลักสูตรพุทธศาสตร์ด้วย

เวลานั้น วงการศึกษากำลังขึ้นขมนิยมการศึกษาแบบ progressive education ซึ่งมีจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เป็นตัวชู (ที่จริง เป็นช่วงสุดท้ายที่การศึกษาแบบนี้โดดเด่น หลังจากรุ่งเรืองในอเมริกามาครึ่งศตวรรษเศษ) ท่านอาจารย์ที่มาบรรยายวิชานี้ อยู่ในสายของวิทยาลัยวิชาการศึกษา (ประสานมิตร) ซึ่งปัจจุบันนี้ คือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ท่านก็บรรยายเรื่องนี้ ทำให้ได้ยินชื่อของ John Dewey อยู่เสมอ (ในวงการศึกษาสายนี้ได้ยินเรียกโดยออกเสียงอย่างที่เขาเอามาเอ่ยกันเชิงล้อว่า “จอห์น ดุย”)

ในขบวนการ progressive education นั้น เน้นแนวคิดการศึกษาแบบมีเด็กเป็นศูนย์กลาง (child-centered education) ให้การศึกษาเป็นการพัฒนาคนแบบองค์รวม หรืออย่างบูรณาการ ดังที่ใช้คำว่า total development of the individual หรือ education of the “whole child” และตรงนี้แหละ

ที่สำคัญ คือ ในการพัฒนาอย่างบูรณาการนั้น ก็มีแนวคิดที่เด่นในเรื่องพัฒนาการ ๔ ด้าน ได้แก่

๑. Physical development	พัฒนาการทางกาย
๒. Mental development	พัฒนาการทางปัญญา ^๑
๓. Emotional development	พัฒนาการทางจิตใจ ^๒
๔. Social development	พัฒนาการทางสังคม

เวลานั้น (คือ ๕๐ กว่าปีแล้ว) คงชอบหลักพัฒนาการ ๔ ด้านนี้ไม่น้อย ก็เลยจำคิดมาเรื่อย ต่อมาอีกนานพอสมควร จึงพบเรื่อง “ภาวนิต ๔” ในพระไตรปิฎก (“ภาวนิต” ใช้เป็นคุณศัพท์ ถ้าเป็นภาวนาม ก็เป็น “ภาวนา”)

น่าแปลกใจว่า หลักภาวนิตนี้ ไม่ได้ยินพูดหรือเขียนถึงกันเลย ทำให้ต้องค้นหาศึกษาให้ชัดขึ้น ตัวเองก็แปลกใจว่า ความคิดเรื่องนี้ของปราชญ์ตะวันตก มาสอดคล้องหรือใกล้เคียง ดูเผินๆ เหมือนกันกับหลักในพระพุทธศาสนา ภาวนิต ๔ คือ (แปลโดยใช้สำนวนเดียวกับพัฒนาการ ๔ ด้าน)

๑. ภาวนิตกาย	พัฒนาแล้วทางกาย
๒. ภาวนิตศีล	พัฒนาแล้วทางศีล (ทางสังคมนั่นเอง)
๓. ภาวนิตจิต	พัฒนาแล้วทางจิตใจ
๔. ภาวนิตปัญญา	พัฒนาแล้วทางปัญญา

หลักพัฒนา ๔ ด้านของปราชญ์ตะวันตก กับของพระไตรปิฎกนี้ แม้ดูเหมือนจะตรงกัน แต่ก็มีข้อแตกต่างกันหลายอย่าง ก่อนจะพูดถึงความแตกต่าง ขอยกตัวอย่างพุทธพจน์ที่ตรัสเรื่องภาวนิต ๔ มาให้ดูสักแห่งหนึ่ง (อง.ปัญญาภ.
๒๒/๗๙/๑๒๑)

๑ mental ในที่นี้ ตรงกับ intellectual (บางที่ใช้ cognitive) มีใจแปลว่าจิตใจ, พึงเทียบกับคำอื่นทำนองนี้ เช่น mental age หมายถึง อายุสมอง (mind เมื่อมาคู่กับ heart หรือกับ emotion หมายถึงความคิดสติปัญญา ส่วน emotional ก็คือ ด้าน heart คือทางจิตใจ ไม่ต้องแปลว่า “อารมณ์” ซึ่งเป็นคำเพี้ยนในภาษาไทย แม้จะใช้กันจนชิน ก็ควรหลีกเลี่ยง เพื่อจะได้ช่วยกันแก้ไขความสับสนทางภาษาที่สะสมมา)

๒ ถ้าแปลตามสำนวนแบบของนักบาลี ก็ว่า “มีกายที่พัฒนาแล้ว มีศีลที่พัฒนาแล้ว มีจิตใจที่พัฒนาแล้ว มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว”; ภาวนิต ๔ ถ้าถอดออกมาเป็นภาวนาม ก็เป็นภาวนา ๔ คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา ปัญญาภาวนา แต่ในพระไตรปิฎก มีเต็มเฉพาะชุดภาวนิต ๔ ไม่จัดชุดภาวนา ๔ ในอรรถกถา จึงจัดออกมาให้เห็นภาวนา ๔ นั้น (ในแปลไทยที่แสดง ซึ่งพม่าถือว่าอยู่ในพระไตรปิฎก ก็แสดงชุดภาวนา ๔)

...อนาคตภัย ๕ ประการเป็นไฉน?

“กล่าวคือ ในกาลอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ผู้มิใช่ภิกษุวิคิตกาย (มิได้พัฒนากาย) มิใช่ภิกษุวิคิต-ศีล (มิได้พัฒนาศีล) มิใช่ภิกษุวิคิตจิต (มิได้พัฒนาจิต) มิใช่ภิกษุวิคิตปัญญา (มิได้พัฒนาปัญญา).

“ภิกษุเหล่านั้น ทั้งที่ตนมิได้พัฒนากาย มิได้พัฒนาศีล มิได้พัฒนาจิต มิได้พัฒนาปัญญา ก็จัก (เป็นอุปัชฌาย์) ให้อุปสมบทคนอื่นๆ แลจักไม่สามารถแนะนำผู้ที่ได้รับอุปสมบทเหล่านั้น ในอธิศีล (ศีล) ในอธิจิต (สมาธิ) ในอธิปัญญา (ปัญญา); แม้เหล่าผู้ได้รับอุปสมบทนั้น ก็จักเป็นผู้มิใช่ภิกษุวิคิตกาย (มิได้พัฒนากาย) มิใช่ภิกษุวิคิตศีล (มิได้พัฒนาศีล) มิใช่ภิกษุวิคิตจิต (มิได้พัฒนาจิต) มิใช่ภิกษุวิคิตปัญญา (มิได้พัฒนาปัญญา).

“เหล่าผู้ได้รับอุปสมบทนั้น ทั้งที่ตนมิได้พัฒนากาย มิได้พัฒนาศีล มิได้พัฒนาจิต มิได้พัฒนาปัญญา ก็จัก (เป็นอุปัชฌาย์) ให้อุปสมบทคนอื่นๆ แลจักไม่สามารถแนะนำเหล่าคนที่ได้รับอุปสมบทเหล่านั้น ในอธิศีล (ศีล) ในอธิจิต (สมาธิ) ในอธิปัญญา (ปัญญา); แม้เหล่าคนที่ได้รับอุปสมบทนั้น ก็จักเป็นผู้มิใช่ภิกษุวิคิตกาย มิใช่ภิกษุวิคิตศีล มิใช่ภิกษุวิคิตจิต มิใช่ภิกษุวิคิตปัญญา.

“ภิกษุทั้งหลาย ค่ายประการฉะนี้แล เพราะธรรมเลอะเลือน วินัยก็เลอะเลือน เพราะวินัยเลอะเลือน ธรรมก็เลอะเลือน.

“ภิกษุทั้งหลาย อนาคตภัยข้อที่ ๑ นี้ ยังมีได้เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยข้อนั้น อันเธอทั้งหลายพึงตระหนักรู้ไว้ ครั้นรู้ตระหนักแล้ว พึงพยายามเพื่อป้องกันภัยนั้นเสีย...

พุทธพจน์ที่ตรัสภาสิต ๔ ข้างบนนี้ ได้แสดงไว้ในพุทธธรรมใหญ่เล่มเก่าเมื่อ ๓๐ ปีก่อนนั้น ในบทว่าด้วยโยนิโสมนสิการ (บทที่ ๑๙) และในตอนอื่นก็มีภาสิต ๔ ในข้อความอื่น แต่ในเล่มเก่านั้น ได้แปลเป็นภาษาไทยโดยไม่ได้แสดงคำเต็มไว้ ยากที่จะสังเกตเห็น ดังนั้น ในเล่มพิมพ์ใหม่ จึงแสดงคำเต็มให้เห็นรูปศัพท์ไว้เพื่อสะดวกต่อการศึกษาค้นคว้า งานที่ยังต้องทำก็คือ การเชื่อมโยงหลักเหล่านี้ให้เห็นความสัมพันธ์เป็นระบบการศึกษา และอธิบายความหมายในระบบความสัมพันธ์นั้น

การพัฒนา ๔ ด้านของปราชญ์ตะวันตก กับของพระไตรปิฎกนี้ ที่ว่าคล้ายจะตรงกัน แต่ที่จริงมีข้อแตกต่างที่สำคัญหลายอย่าง ขอให้สังเกตไว้ ๔ อย่าง คือ

- ก) การพัฒนาทั้ง ๔ นั้น ทางตะวันตกจัดเป็นเนื้อตัวของการศึกษาเอง แต่ในพุทธศาสนา แสดงไว้ในฐานะเป็นคุณสมบัติของบุคคล อันเป็นผลของการศึกษา
- ข) การพัฒนาทั้ง ๔ นั้น ทางตะวันตกถือเป็นองค์แห่งบูรณาการของการศึกษา แต่ในพุทธศาสนา ภาวะของคนพัฒนาแล้วทั้ง ๔ ด้านเป็นบูรณาการแห่งคุณสมบัติของบุคคล ที่เกิดขึ้นจากบูรณาการของการศึกษา ๓ ด้าน ที่เรียกว่า ไตรสิกขา
- ค) พัฒนาการ ๔ ข้อนั้น แม้จะมีชื่อที่ถือได้ว่าเหมือนกัน แต่ที่จริง ของตะวันตก กับของพระไตรปิฎก แต่ละข้อมีความหมายต่างกัน ทั้งโดยขอบเขต เนื้อหาสาระ แง่ด้าน และความสัมพันธ์
- ง) ปราชญ์ตะวันตกที่ตั้งแนวคิดนี้ อยู่ในการศึกษาระบบโรงเรียน เวลาฝึกคิด จิตใจของท่านก็ปรารถนาการศึกษาของเด็กนักเรียน ความหมายของการพัฒนาเหล่านั้น จึงมุ่งจึงเน้นไปที่เด็ก ดังเห็นง่ายๆ พัฒนาการทางกายที่มุ่งหมายที่ความเจริญเติบโตและสุขภาพทางกาย เป็นส่วนสำคัญส่วนในพระพุทธศาสนา การศึกษามีความหมายอยู่แล้วว่า เป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนต่อชีวิตของตน ในฐานะเป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก ความหมายของการพัฒนาเหล่านั้น จึงขยายออกไปตามระบบความสัมพันธ์ของสรรพชีวิตสรรพสิ่ง

ในที่นี้ จะพูดไว้พอให้เห็นเพียงในข้อ ค) เฉพาะพัฒนาการข้อแรก คือ พัฒนาการทางกาย และการบอกความแตกต่างนี้ มิใช่เป็นการเทียบว่าของใครดีกว่า แต่เพียงให้รู้เรื่องราวที่มีอยู่ตามที่มันเป็นของมัน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในทางปัญญา

พัฒนาการทางกายของตะวันตก ก็อย่างที่รู้กัน หมายถึงที่ความเจริญเติบโตและสุขภาพที่สมบูรณ์ของร่างกาย

ส่วนในพระพุทธศาสนา คำว่า “พัฒนาการทางกาย” อาจจะสื่อความหมายไม่ถูกต้อง ควรพูดว่า “พัฒนาการทางกายภาพ” เพราะความหมายมีใช้อยู่ที่ร่างกายของตน แต่หมายถึงการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

ความหมายนี้ประสานหรือเข้าคู่กับพัฒนาการข้อที่ ๒ คือ พัฒนาการด้านศีล คือพัฒนาการทางสังคม ซึ่งหมายถึง ความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันด้วยดีกับเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ที่ร่วมโลก ไม่เบียดเบียน แต่เกื้อกูลกัน

พัฒนาการข้อ ๑ และข้อ ๒ นี้ รวมแล้วก็คือความสัมพันธ์และปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมทั้งหมด ทั้งทางสังคมและทางกายภาพ ให้อยู่ร่วมกันด้วยดีมีสภาพที่เกื้อกูล ซึ่งนอกจากมีความสำคัญในตัวเองแล้ว เมื่อพัฒนาโดยสัมพันธ์ถูกต้องแล้ว ก็เป็นฐานรองรับและเป็นปัจจัยที่เอื้อเกื้อหนุนการพัฒนาทางจิตใจ และทางปัญญา คือข้อ ๓ และข้อ ๔ ต่อไป

คนที่มีความสัมพันธ์ดีงามเกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพนั้น เรียกว่าเป็นภาวิตกาย ส่วนการปฏิบัติในการพัฒนาความสัมพันธ์นั้น ก็มีคำเรียก คือกายภาวนา

“รมณีย์” คำนี้คตินักหนา

พอรณียมา กระบวนการพัฒนาที่ราบรื่นและยั่งยืนได้

การปฏิบัติที่เป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาทางกายภาพนี้ ซึ่งท่านเน้นอยู่เสมอ ได้แก่ การรู้จักใช้อินทรีย์^๑ หรือที่ภาษารุ่นบรรพกาลบางทีเรียกว่า ผัสสทวาร (ทางรับรู้, = ผัสสายตนะ) คือ การดู-เห็น การฟัง-ได้ยิน ตมกลิ่น ชิมลิ้มรส จับต้องสัมผัส โดยมีสติที่ไม่ปล่อยให้อกุศล ตั้งแต่ความชอบหรือชัง ตลอดจนโลหะ โทสะ โมหะเข้ามาครอบงำ แต่รับรู้ ดู ฟัง เป็นต้น โดยรู้ตามความเป็นจริง ให้อภัยปัญญา เกิดคุณธรรม จับคุณค่า เอาประโยชน์ได้ อย่างน้อยให้ได้ความรู้ที่บริสุทธิ์ ไม่เอนเอียงหรือบิดเบือน ด้วยความรู้ลึกที่ชอบหรือชัง เป็นต้นนั้น

การใช้อินทรีย์ เช่น ตาหู หูฟัง นั้น นอกจากเพื่อการรับรู้ หรือให้ได้ความรู้แล้ว อีกอย่างหนึ่งที่สำคัญยิ่ง คือ เพื่อการเสพบริโภค จะเห็นชัดว่า การเสพบริโภคนี้เป็นเป้าหมายสำคัญมากในการใช้อินทรีย์ของมนุษย์ และปัญหาของมนุษย์ ทั้งปัญหาของชีวิต และปัญหาของสังคมมากมาย ก็ตั้งต้นที่นี้

พูดอย่างรวบรัดว่า ถ้าคนไม่รู้จักใช้อินทรีย์ในการเสพบริโภค แทนที่จะเป็นการเสพบริโภคเพื่อคุณภาพชีวิต ก็จะถูกกลายเป็นการเสพบริโภคเพื่อการบำเรออินทรีย์

พอการบำเรออินทรีย์เข้ามาครอบงำคนได้ ความพอดีก็เลือนหาย ความสมดุลก็ไม่เห็น ปัญหาที่ประดังมา ดังที่ว่าแล้ว ทั้งปัญหาชีวิต เช่น โรคอ้วน โรคขาดอาหาร เก็บเงินไม่อยู่ ออมเงินไม่ได้ ปัญหาสังคม เช่น การทะเลาะวิวาทชกแย่ง แย่งชิงเบียดเบียน ทุกจริต ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ชยะ และมลภาวะต่างๆ

ด้วยเหตุนี้ การรู้จักใช้อินทรีย์ (อินทรีย์สังวร) และการเสพแต่พอดีบริโภควัตถุด้วยปัญญา (ปัจจัยปฏิบัติเสวนา) จึงเป็นศีลหมวดสำคัญที่ใช้ในการฝึกคนให้มีพัฒนาการในความสัมพันธ์ทางกายภาพ

เมื่อจะพัฒนาความสัมพันธ์ทางกายภาพยิ่งขึ้นไป เพื่อให้เกื้อหนุนการพัฒนา ด้านอื่นด้วย ท่านก็ให้พัฒนาอินทรีย์ และการพัฒนาอินทรีย์นั้น มีหลายชั้นหลายระดับ

ขอพูดเชิงสรุปอย่างรวบรัดว่า เมื่อรับรู้ ดู-เห็น ฟัง-ได้ยิน เป็นต้น จิตใจไม่ถูกจอง ไม่ถูกครอบงำด้วยความรู้สึกชอบใจ หรือไม่ชอบใจ คงที่ ดำรงอยู่ในภาวะที่เป็นตัวของมันเอง ถ้ามีสิ่งรับรู้ที่ล่อเร้ายั่วยุ ก็มีปัญญารู้เท่าทัน หยั่งถึงสภาวะ ตัดความรู้สึกที่เป็นโทษทิ้งไป ตลอดจนถึงขั้นเป็นนายของอินทรีย์ อย่างที่ว่า จะมองสิ่งที่คนเกลียดชังชัศตา ให้สบายตาไปรงใจก็ได้ มองสิ่งที่คนทั้งหลายติดชอบ ให้เห็นเป็นน่าสลดละก็ทำได้

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพนั้นกว้างใหญ่ที่สุด แม้คลุมทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นพื้นฐานเป็นที่รองรับ โอบล้อมไว้หมดทั้งสิ่งแวดล้อมทางสังคม จิตใจ และเป็นที่อาศัยของปัญญา แม้แต่ภิกษุหรือผู้แสวงวิเวกที่ปลีกตัวออกไปอยู่ในป่าเขา หรือที่ห่างไกลหมู่ชน แทบไม่พบปะกับใคร เกือบพ้นจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม ก็ไม่พ้นไป แต่ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพนี้

ถ้าสภาพแวดล้อมทางกายภาพดี ก็เกื้อกูลต่อการพัฒนาทางสังคม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา ถ้าสภาพแวดล้อมทางกายภาพไม่เอื้อ ก็ขึ้นหรือขัดขวางการพัฒนาทางสังคม จิตใจ และปัญญานั้น

ในระบบการพัฒนาคน คือภาวนานั้น การพัฒนา ๔ ด้าน เป็นพัฒนาการ ๔ ชั้นด้วย และทั้ง ๔ นั้นเป็นปัจจัยเกื้อหนุนกัน

สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี เอื้อเกื้อหนุนการพัฒนาทางสังคม การพัฒนาจิตใจ และการพัฒนาปัญญาตั้งว่าแล้ว ที่นี้ ถ้าสภาพแวดล้อมทางสังคมดี

๑ คำพระว่า “อินทรีย์สังวร” แปลตามแบบว่า การสำรวมอินทรีย์ แต่ความหมายตามประเพณีนี้ชวนให้นึกถึงแบบลงเหลือแค่เชิงรูปแบบ กลายเป็นเอาแค่กิริยามารยาททางกาย

แต่เมื่อพัฒนาจบ เป็นภาวิตครบ ๔ ด้านแล้ว ตัวเองกลับกลายเป็นผู้ที่ทำให้เกิด
สภาพรมณีย์ ไม่ว่าจะไปที่ไหน ก็สร้างบรรยากาศรมณีย์ ทำให้ที่นั้นเป็นสถานที่
รื่นรมย์ ตัวท่านผู้นั้นเองก็มองเห็นความรื่นรมย์ คนอื่นก็มองเห็นท่านผู้นั้นเป็น
สภาพรื่นรมย์ ดังคาถาที่อ้างบ่อยๆ ว่า (ฐ.ธ.๒๕/๑๗/๒๘๘)

ไม่ว่าบ้าน ไม่ว่าป่า ไม่ว่าที่ลุ่ม หรือที่ดอน ท่านผู้ไกลกิเลสอยู่ที่ไหน
ที่นั่นไซ้ เป็นภูมิลานอันรื่นรมย์

ถึงแม้ยังเป็นภิกษุขบวชใหม่ เข้าไปอยู่ในป่า เพิ่งจะเริ่มฝึกหัด ยังไม่มีความรู้
เข้าใจ แม้กระทั่งมิได้เห็นคุณค่าของภาวะรมณีย์ แต่วินัยที่พระพุทธเจ้าบัญญัติ
ไว้ ซึ่งภิกษุนั้นปฏิบัติ ก็ทำให้วัดป่านั้นเป็นรมณีย์
เป็นอันว่า ในการพัฒนาด้านแรกทางกายภาพนี้ ทั้งหาอยู่ในที่รมณีย์ ทำที่นั้น
ให้เป็นรมณีย์ และทำความเป็นรมณีย์ให้เกิดมีในที่ที่ตนอยู่ตนไป

ว่าโดยสรุป การปฏิบัติในการพัฒนาทางกายภาพ เกี่ยวกับรมณีย์ภาวะ พึง
ปฏิบัติเท่าที่จะทำได้ ดังนี้

๑. มีความสุขกับสภาพที่เป็นรมณีย์ และหาถิ่นอยู่อาศัยปฏิบัติที่เป็นรมณีย์
๒. ถ้าต้องอยู่ในที่ไม่เป็นรมณีย์ พึงฝึกจิตทำใจสร้างความรู้สึกให้เป็นรมณีย์
๓. ทำและร่วมทำถิ่นที่นั้นให้เป็นรมณีย์
๔. พัฒนาตนให้เป็นภาวิตยิ่งขึ้นไป จนความมีอยู่หรือปรากฏตัวของตน
เป็นภาวะรมณีย์ที่เกื้อกูลทั่วไป

นี่คือการพัฒนาทางกายภาพ ที่เรียกว่า กายภาวนา ซึ่งทำให้คนเป็นภาวิตกาย
เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักพัฒนาการ ๔ ด้านในพระพุทธศาสนา

ถ้าการพัฒนาขั้นนี้ดำเนินไปได้ ก็นับว่ามีฐานดีที่จะให้มั่นใจว่า การศึกษาเพื่อ
พัฒนาการอีก ๓ ด้าน จะก้าวหน้าต่อไป

“พุทธธรรม” จบไป

“อริยวินัย” ไม่เห็นมา

ท้ายเล่ม (จบบทสุดท้าย คือบทที่ ๒๒) ของ พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและ
ขยายความ ที่พิมพ์เสร็จในปี ๒๕๒๕ ได้เขียนไว้ว่า

หนังสือนี้ ได้กล่าวไว้มากในส่วนของธรรม สมชื่อว่า พุทธธรรม แต่
กล่าวถึงวินัยเพียงเล็กน้อย อาจต้องมีหนังสือที่เรียกชื่อตามบาลีเดิม
ว่า **“อริยวินัย”** ไว้เข้าคู่กับ พุทธธรรม

ข้อความนี้เท่ากับบอกว่าอาจจะเขียนหนังสืออีกเล่มหนึ่ง ที่ชื่อว่า “อริยวินัย”
มาเข้าคู่กับหนังสือ พุทธธรรม และหนังสือเล่มนั้นคงมีความใหญ่ความหนาเป็นต้น
ในระดับเดียวกับ พุทธธรรม^๑

ในเวลาที่ผ่านมา มีบางท่านทวงถามอย่างค่อนข้างเอาจริงเอาจัง ว่าเมื่อไรจะเขียน
อริยวินัยออกมา ถ้าตอบง่ายๆ ก็บอกว่า จะเขียนได้ไว้อย่างไร แต่จะพิมพ์
พุทธธรรม ขึ้นมาใหม่ เวลาที่ผ่านไป ๓๐ ปีแล้ว และที่จริง ข้อความที่เขียนไว้
นั้นก็ไม่ได้ผูกมัดตัว คือเขียนแค่ว่า “อาจต้องมีหนังสือ... ‘อริยวินัย’” ไม่ได้บอก
ว่าจะต้องเขียน และก็ได้ตอบได้เช่นเดียวกันว่า ถ้าได้มีโอกาส ก็คงได้เขียน คือ ถ้า
เขียนได้ ก็ดี

ถึงเวลานี้ เมื่อพิมพ์ พุทธธรรม ขึ้นมาใหม่ได้แล้ว บางท่านก็ทวงอีก ท่านองว่า
พุทธธรรม เสร็จเรื่องแล้ว คราวนี้ก็มีโอกาสแล้ว ควรจะเริ่มเขียนอริยวินัยได้

แต่ตอนนี้ จะเขียนอริยวินัยได้หรือไม่ ไม่เกี่ยวกับ พุทธธรรม แล้วไม่ว่าเสร็จหรือไม่
เพราะตอนนี้เป็นเรื่องกาลเวลาของชีวิต และก็ตอบไปโดยไม่ต้องมีเงื่อนไข
เลยว่า เมื่อเวลาผ่านไป ๓๐ ปีอย่างนี้ ก็ไม่มีชีวิตพอที่จะเขียนหนังสือเล่มที่
เรียกว่า “อริยวินัย” นั้นแล้ว นี่คือจบ

อย่างไรก็ตาม ก่อนจะผ่านเลยไป ควรทำเรื่องให้ชัดเจนสักหน่อย ทำไมอริยวินัย
จึงควรต้องมาเข้าคู่กับ พุทธธรรม

ที่จริง เหตุผลในเรื่องนี้ก็ได้พูดไว้สั้นๆ แล้วใน พุทธธรรม ตรงที่เอ่ยถึงอริยวินัย
นั้นแหละ แต่ก็ควรทบทวนกันนิดก่อนจะปิดเรื่อง คือ เรื่องนี้ก็เป็นความคู่กันของ
ธรรม กับ วินัย นั่นเอง

พุทธธรรม ก็คือ ธรรมที่พระพุทธเจ้า หรือพระองค์ผู้ตรัสรู้แล้ว รู้แจ้งรู้จริง ได้
ทรงสอนทรงแสดงไว้ ส่วน อริยวินัย ก็คือ วินัยของอารยชน หรือวินัยอย่างอารยะ

๑ “อริยวินัย” ไม่ใช่วินัยของพระสงฆ์ อย่างที่ท่านรวมไว้ในพระวินัยปิฎก พึงดูความหมายต่อไป ไม่พึงสับสน
ปนเปกัน

เป็นอันว่า *พุทธ* กับ *อริยะ* เป็นคำย่ำให้หนักแน่นและแนลงไป ส่วนคำยืนก็คือ *ธรรม* กับ *วินัย*

ธรรม หมายถึงความจริงที่มีอยู่ตามธรรมดา เป็นสภาวะของธรรมชาติ เช่น ความเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามเหตุปัจจัย ซึ่งไม่เข้าใครออกใคร เป็นเรื่องที่คนจะต้องรู้เข้าใจตามที่มันเป็นของมัน แล้วทำให้ตรงเหตุปัจจัยอย่างที่เป็นไปของมัน

ส่วน **วินัย** หมายถึง การจัดตั้งวางระบบชีวิตและกิจกรรมของมนุษย์ โดยใช้ความรู้ต่อความจริงของธรรมชาติ หรือใช้ความรู้เข้าใจเข้าถึงกฎธรรมชาตินั้น มาจัดการต่างๆ ให้สอดคล้องที่จะได้ผลตามเหตุปัจจัย ที่ตนทำตรงตามกฎธรรมชาติ ในทางที่มันจะเป็นไปโดยสนองความต้องการแห่งเจตจำนงของตน

ที่ว่ำนี เท้ากับบอกว่า มนุษย์ต้องมีปัญญา ๒ ชั้น คือ รู้เข้าใจหยั่งถึงความจริงของธรรมชาติ และรู้จักจัดตั้งจัดการโดยเอาความรู้ถึงความจริงของธรรมชาตินั้นมาใช้ทำการให้ความเป็นไป หรือกระบวนการของธรรมชาติก่อเกิดผลที่จะสนองความต้องการของตน หรือที่จะก่อเกิดเป็นคุณประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมของตน

ยกตัวอย่างง่ายๆ คนต้องการมีข้าวเพื่อไว้กินได้ขาย ด้านแรกก็ต้องรู้ความจริงในเรื่องที่เป็นธรรมชาติของข้าว เช่นว่า ข้าวเกิดจากเมล็ดข้าว เกิดในที่อยู่ไร เจริญเติบโตอย่างไร ดินแบบไหน น้ำเท่าใด ภูมิอากาศอย่างไร ฤดูกาลช่วงไหน จึงจะเหมาะ ปลูกแล้วนานเท่าใดจึงจะเก็บเกี่ยวได้ อะไรบ้างเป็นศัตรูพืชของข้าว มันจะมาอย่างไร จะหมกอย่างไร ฯลฯ นี่ก็คือนิติความรู้ความจริงของธรรมชาติ หรือรู้ธรรมชาติของมัน

แล้วด้วยความรู้ันั้น อีกด้านหนึ่ง ก็มากำหนดการ มาจัดตั้งวางระบบกระบวนการทำงาน ให้ถูกจังหวะถูกลำดับ ตรงตามที่มันจะเกิดผลของมันโดยเป็นไปตามความต้องการของเรา

ใครมีปัญญารู้ทั่วตลอดแจ้งชัดต่อธรรมชาติของข้าว และต่อธรรมชาติที่เกี่ยวข้องทั้งทางบวกและทางลบต่อข้าว กับทั้งมีความฉลาดสามารถจัดตั้งวางระบบกระบวนการกระบวนการทุกอย่างที่จะทำให้ความเป็นไปตามธรรมชาติของข้าว สำแดงตัวออกผลสอดคล้องสนองตรงตามความต้องการของตน ต่อเข้าสู่

กระบวนการจัดเก็บจัดจำหน่าย เป็นต้น อย่างรื่นคล่องสมตามที่ปรารถนาของเขา ก็เรียกว่าประสบความสำเร็จ

ชั้นความจริงตามธรรมชาติของธรรมชาติ ก็คือ ธรรม ชั้นวางระบบจัดการของคน ก็คือ วินัย

พุทธธรรม ก็คือชั้นของธรรม เป็นเรื่องของการรู้ความจริงแห่งธรรมชาติของธรรมชาติ ธรรมชาติของโลก ของชีวิต มุ่งที่รู้ความจริง ส่วนการปฏิบัติต่อความจริงตามความจริงนั้น พุทได้บ้างในชั้นขั้นๆ อย่างเป็นของแถม เฉพาะอย่างยิ่งในระดับของบุคคล ส่วนในวงกว้างออกไประดับสังคมหรือโลกมนุษย์ ก็ยกไปเป็นงานอีกชั้นหนึ่ง

อริยวินัย ก็คืองานอีกชั้นหนึ่งนั้น ที่จะนำเอาความรู้ของ **พุทธธรรม** ไปจัดตั้งวางระบบจัดการทางสังคม ให้โลกมนุษย์ได้ประโยชน์จริงจังกจาก **พุทธธรรม** ด้วยปัญญาที่หยั่งรู้เข้าใจถึงทั่วชัด และด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์มุ่งดีเพื่อประโยชน์สุข แก่มวลมนุษย์อย่างแท้จริง ดังที่เรียกว่าอย่างอริยะ โดยจัดเป็นระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง และระบบกิจการต่างๆ ทางสังคม

นี่คือที่ได้บอกว่า เมื่อเขียนหนังสือ **พุทธธรรม** แล้ว อาจจะต้อง (หรือ ควรจะต้อง) มีหนังสือ **อริยวินัย** มาต่อเป็นคู่ ความหมายก็มีดังที่กล่าวมานี้

ที่นี้ อริยวินัยนั้น ถึงแม้ยังไม่ได้เขียน และจะไม่มีโอกาสเขียน แต่ในเวลาค่อนข้างยาวนานที่ผ่านมา ก็ได้มีเหตุการณ์ที่อาจจะเรียกว่า บังเอิญเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ที่ทำให้ได้พูดเรื่องจำพวกนี้ไว้ประปรายและกระจัดกระจาย แล้วก็ได้พิมพ์ออกมาเป็นหนังสือเล่มย่อยๆ ย่อมๆ อย่างเช่น *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, นิติศาสตร์แนวพุทธ, ประชาธิปไตยไม่ยาก ถ้า (ใจจริง) ยอยากได้, ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ* หนังสืออย่างนี้แหละที่มีลักษณะของเนื้อหาเชิงอริยวินัย เมื่อเอ่ยถึงคำว่า ธรรมาธิปไตย และประชาธิปไตย ก็ขอถือโอกาสย้าแทรกไว้หน่อยว่า ยังมีมีความสับสนในเรื่องถ้อยคำ บางทีเหมือนจะเอาธรรมาธิปไตยกับประชาธิปไตย มาเทียบกัน ว่าไหนดีกว่า ที่จริง สองอย่างนี้ไม่ใช่เรื่องที่จะเอามาเทียบกัน

เรามักสับสนในเรื่องถ้อยคำ คือ เราไปเอาคำว่า “อธิปไตย” ที่มีอยู่ก่อนแล้วของพม่ามาใช้ ในขณะที่อธิปไตยของท่านเป็นหลักธรรม เป็นข้อธรรมที่คนทุกคนพึง

ยึดถือปฏิบัติ แต่เราเอาคำนี้มาใช้เป็นชื่อเรียกระบบทางการเมืองทางสังคม โดยไม่ได้ทำความเข้าใจกับคนพวกตัวให้ชัด ไปๆ มาๆ นานเข้าก็สับสนนัวเนี่ย

ตัวอย่างที่ชัดก็คือธรรมาธิปไตยนี้แหละ ธรรมาธิปไตยเป็นคุณธรรมสำหรับทุกคน ยิ่งถ้าเป็นผู้นำ หรือหัวหน้าคน ก็จำเป็นอย่างยิ่ง เป็นหลักการที่ทุกคน เฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้า หรือผู้เป็นใหญ่พึงยึดถือปฏิบัติ อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระราชามีธรรมาธิปไตย (พระราชามีธรรมเป็นเจ้าใหญ่) และตรัสแสดงความหมายไว้ชัดว่า พระราชาจะต้องยึดเอาธรรมเป็นราชาของตน คือให้เอาธรรมนี้แหละเป็นราชาที่สั่งพระราชาก็ได้ ดังที่ตรัสว่า (อง.ติก.๒๐/๔๕๓/๑๓๘)

ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า: ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อะไรเล่า เป็นราชาของพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ทรงธรรม ผู้เป็นธรรมราชา

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า: กูกริกษุ “ธรรม” (เป็นราชาของพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ทรงธรรม ผู้เป็นธรรมราชา) แล้วตรัสต่อไปว่า กูกริกษุ พระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ทรงธรรม ผู้เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตราฐ เป็นธรรมาธิปไตย (มีธรรมเป็นเจ้าใหญ่ของพระองค์เอง) ทรงจัดการรักษาคุ่มครองป้องกันอันชอบธรรม... (แก่ประชาชน หลากหลายหมู่เหล่า ตลอดจนมิคปิกษี) ทรงยังจักรให้เป็นไป (ใช้อำนาจ) โดยธรรมเท่านั้น ...

พระพุทธเจ้าก็ทรงเป็นธรรมาธิปไตย ดังที่ตรัสต่อไปว่า

“ทถาคคอรหณคัลลัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ก็ฉนั้น ทรงอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะ เคารพ นับถือธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นตราฐ เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาคุ่มครองป้องกันอันชอบธรรม ในกายกรรม... วจีกรรม... มโนกรรม...”

ประเทศเป็นประชาธิปไตย ประชาชนเป็นธรรมาธิปไตย

ระบบก็เลวน้อย บุคคลก็เป็นประกันให้ดี

เมื่อคนอยู่กันมากเป็นหมู่เป็นมวลใหญ่ ไม่ว่าที่ไหนเมื่อไร ถึงแม้ยังไม่เกิดไม่มี

การปกครองระบบประชาธิปไตย เขาก็มีการปกครองกัน และไม่ว่าจะปกครองแบบไหน จะใช้การปกครองระบบใด การปกครองนั้นๆ จะได้ ก็ต้องให้คนที่ใหญ่ คนที่มีอำนาจตัดสินใจ ที่เป็นหัวหน้า ที่ทำหน้าที่ปกครองนั้นๆ เป็นธรรมาธิปไตย คือเป็นคนที่หลัก ยึดถือหลักการ ถือกฎกติกา ถือธรรมเป็นใหญ่ ไม่ทำอะไรตามอำเภอใจ ไม่ใช่อำนาจสนองความชอบใจหรือไม่ชอบใจของตัวเอง

นี่ก็คือ ไม่ว่าจะการปกครองระบบไหนแบบใด จะได้ ก็ต้องให้คนที่ปกครอง เป็นธรรมาธิปไตย ถึงแม้เมื่อยังไม่ถึงยังไม่ได้ระบบการปกครองที่ดี แม้แต่เป็นการปกครองระบบที่ดีก็ตามว่าเลวอย่างยิ่ง ถ้าผู้ปกครองเป็นธรรมาธิปไตย ก็ยังมีการปกครองที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ของระบบการปกครองนั้น

พูดอีกสำนวนหนึ่งว่า ไม่ว่าจะระบบการปกครองใดก็ตาม จะเป็นระบบที่ดีหรือไม่ก็ตาม ถ้าเกิดได้ผู้ปกครองที่เป็นธรรมาธิปไตย ก็เป็นการปกครองที่ดีที่สุดของการปกครองระบบนั้น

ถึงเวลานี้ เราบอกว่า เราพบแล้ว เราได้ระบบการปกครองที่ดีที่สุดแล้ว คือระบบประชาธิปไตย

เราบอกว่า ประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองที่ดีที่สุด หรือเลวน้อยที่สุด เพราะเป็นระบบที่ประชาชนเป็นใหญ่ ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองประเทศ คือได้ปกครองตัวเอง ซึ่งเป็นการถูกต้อง เพราะอย่างน้อยประชาชนก็รู้ความต้องการของตน

ที่คตินั้น ไม่ใช่แค่ประชาชนเป็นใหญ่ ได้ปกครองตัวเอง ไม่ใช่แค่ปกครองตัวเองแล้วปกครองเรื่อยเรื่อย ทำอะไรกันตามอำเภอใจ แต่เป็นการปกครองอย่างมีหลัก เคารพหลักการ ถือตามกฎกติกา อย่างที่ชอบใช้คำฝรั่งว่า “rule of law” “rule of law” นี้ ไม่ว่าจะหาคำไทยอะไรมาใช้กัน เช่นว่า นิติธรรม หรืออะไรก็ตาม ก็คือคำที่ใช้กันมาในประเพณีว่า “การปกครองโดยธรรม” นั่นแหละ

ไปๆ มาๆ พูดย้อนกลับก็บอกว่า **ธรรม** คือหลักการ หลักแห่งความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ที่แสดงให้เห็นกฎกติกา (**ธรรม** หมายถึงกฎธรรมชาติ กฎมนุษย์ หรือกฎหมาย ก็ได้) นั่นเองเป็นผู้ปกครอง

ประชาชนนี้แหละตกลงกันตั้งวางหลักการกฎกติกาขึ้นมาปกครองพวกตัวเอง ตั้งแต่กฎกติกาใหญ่แม่บทครอบคลุมทั้งรัฐทั้งประเทศ ที่เรียกว่า รัฐธรรมนูญ

ขอให้นึกย้อนถึงความข้างบนที่พูดถึงการปกครองที่ดีในสมัยที่มีพระราชว่า “ธรรมเป็นราชา” ของพระราช คราวนี้ “ธรรมเป็นราชา” ของประชาชน

ความที่ว่าตรงนี้ บอกถึงแก่นปัญหาของการปกครอง คือก็รู้กันอยู่เป็นธรรมดาว่า การปกครองมีขึ้นเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน คนที่มาปกครอง ก็เพื่อหาทางทำให้ประชาชนอยู่กันดีมีสุข เกื้อกูลเป็นธรรมแก่กัน นี่ก็ต้องทำตามหลักตามกฎ ตามข้อกำหนดข้อตกลง ตามมติที่จะให้ได้ผลแก่ประชาชนอย่างนั้น แต่ก็มีบ่อยมีเรื่อย ที่ผู้ปกครองไม่ทำตามหลัก ไม่รักษากฎกติกา พูดสั้นๆ ว่า ไม่ปกครองโดยธรรม ไม่ว่าไปตามธรรม แต่ทำแต่ว่าไปตามความชอบใจหรือไม่ชอบใจของตน แล้วก็ใช้อำนาจตามอำเภอใจ

ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงดิ้นรนค้นหากระบวนการปกครองที่จะให้มั่นใจว่า ผู้ปกครองจะทำตามหลักการ ตามกฎกติกา ว่าไปตามธรรม จนได้พบระบบประชาธิปไตย นี่ ว่ามีหลักประกันให้มั่นใจได้มากที่สุด ว่าจะมีการปกครองโดยทำตามหลักตามธรรม เป็นไปตาม “rule of law” ไม่ใช่ปกครองโดยทำตามใจตัวเองที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจ

ตรงนี้แหละ ประโยชน์ของประชาธิปไตยก็ออกมา โดยเมื่อประชาชนเป็นใหญ่ ก็ใช้มติของประชาชน เอาเสียงส่วนรวม จัดตั้งวางข้อกำหนดกฎกติกาขึ้นมาให้ตรงตามความต้องการของประชาชน ให้มี law ที่จะใช้ rule ให้เป็น rule of law

เหมือนอย่างที่เราอ่านในข้อธิบายแก้วสันตการพราหมณ์ มหาเสนาบดีของมครรัฐ ให้รู้เข้าใจการปกครองสังฆะของพระพุทธเจ้าว่า เมื่อมีเรื่องราว ที่ประชุมสงฆ์ ก็ทำหน้าที่ตัดสินความผิดพระไปตามบทบัญญัติ (เมื่อว่าไปตามความเป็นกลาง ด้วยใจว่างบริสุทธิ์) นั่นคือ ธรรมพิพากษา ธรรมเป็นผู้ลงโทษ ไม่มีใครตัดสิน มิใช่บุคคลไหนมาลงโทษ (ที่ประชุมเป็นเพียงทางผ่านของธรรม หรือจะว่าสงฆ์ เป็นปากที่ถ่ายทอดเสียงของธรรม ก็ได้)

ทีนี้ ก็เห็นกันว่า ประชาชนแสนมากมายจะทำกิจในการปกครองพร้อมกัน โดยตรง ก็ไม่สะดวก ยากที่จะดำเนินไป ก็เลยใช้วิธีจัดกันเป็นหมู่เป็นกลุ่มตกลง ตั้งตัวแทนมา

แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ก็ต้องมีกติกาข้อตกลงกันไว้ ว่าการใดจะเอาอย่างไร จะให้ดำเนินไปอย่างไร เพราะฉะนั้น ชั้นแรกก็ต้องให้มีกติกา มีกฎ มีข้อตกลง เป็นหลัก เป็นธรรม จนถึงเป็นรัฐธรรมนูญขึ้นไว้ ประชาธิปไตยก็เป็นอย่างนี้ได้ ด้วยกฎกติกา ที่พระเรียกรวมคำเดียวว่า “ธรรม” นี่แหละ (แต่ตอนนี้เป็นธรรมที่เป็นกฎหมาย เป็นกฎหมาย เช่นในคำว่า “ธรรมศาสตร์” ไม่ใช่กฎธรรมชาติ มาติบๆ ตรงๆ)

ระบอบประชาธิปไตยเต็มไปด้วยกฎกติกา มีกฎหมายมากมาย แต่ก็ต้องให้กฎ กติกาประกาศกฎหมายลงกันบรรจบที่จะส่งผลสมจุดหมายของการปกครองแบบ ประชาธิปไตยนั้น ก็เลยต้องมีกติกาใหญ่เป็นกฎหมายแม่บทแกนกลางขึ้นมา ที่เราเรียกว่า รัฐธรรมนูญ

ประกาศกฎหมายเริ่มตั้งแต่รัฐธรรมนูญนี้แหละ จัดตั้งวางรูปแบบประชาธิปไตย ให้อยู่ตัวเป็นแบบแผนไว้

สำหรับการปกครองอย่างประชาธิปไตยนี้ ถ้าจะพูดกับชาวบ้านให้เข้าใจง่ายๆ ก็บอกว่า ระบบนี้ดีไว้ เพื่อกันไม่ให้คนทำอะไรตามอำเภอใจ เฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อ ปิดกันไม่ให้บุคคลที่มีอำนาจตัดสินใจ ทำอะไรๆ ตามที่ตัวเองชอบและไม่ชอบใจ

ระบบอย่างรัฐธรรมนูญจัดตั้งไว้นี้ มิใช่แค่กันคนที่มีอำนาจตัดสินใจ หรือผู้มีสถานะในการปกครอง ไม่ให้ทำตามอำเภอใจเท่านั้น แต่ระบบยังเป็นเครื่อง ปิดช่องและกันคนทรมานคนร้ายไม่ให้ขึ้นมาบีบบังคับ กันความคิดร้ายไม่ให้ออกมาทำการ เปิดโอกาสให้คนที่มีความสามารถขึ้นมาสร้างสรรค์ขยายประโยชน์ ระบบนั้นทั้งดีรอบ กำหนด กำกับ ตลอดจนขีดเส้น ที่จะให้กิจการทั้งหลาย ก้าวไปดำเนินไปอย่างไรๆ

ระบบนั้น ก็มุ่งให้ได้ประโยชน์ที่มุ่งหมาย แถมให้เป็นไปอย่างดีมีประสิทธิภาพ ที่สุด แต่ในทางปฏิบัติจริง การดีกรอบ และขีดเส้นเป็นต้นนั้น ก็เสี่ยง ถ้าคนว่าง วางกฎกติกา สติปัญญาขาดพร่องไป ก็อาจได้ผลตรงข้าม ทำให้เสียประโยชน์ที่ควรได้ หรือแม้แต่พาเฉไฉไปผิดทาง

เพราะฉะนั้น ก็จึงต้องได้บุคคลแต่ล้วนที่ดีมีปัญญาเป็นผู้ตั้งวางและดูแลรักษา ระบบ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายแม่บทนั้น ก็คือกฎกติกาสูงสุด ที่จัดตั้งระบบกลางรวมของรัฐ หรือของการปกครองประเทศทั้งหมด เป็นที่

ตั้งทั้งของสมองและหัวใจของการปกครอง จะต้องจับแน่นที่จุดหมายของรัฐ หรือของการปกครองประเทศ กลั่นสารรวมยอดข้อบัญญัติกติกาที่จะมาเป็น หลักประกันให้การปกครองประเทศทั้งหมด บรรลุจุดหมายของการมีรัฐนั้น ที่จะให้ประชาชนอยู่กันดีมีสุขเป็นธรรมแก่กัน อย่างที่พูดตามคำประเพณีว่า เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม

ตามเหตุผลที่กล่าวมา ข้อบัญญัติน้อยใหญ่ในรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะข้อหนึ่งข้อใด จึงส่งไปถึงจุดหมายของรัฐ ซึ่งผู้ตระหนักรู้เข้าใจชัดจะสามารถมองเห็นทะลุ ทั่วตลอดระบบความสัมพันธ์ที่องค์ประกอบและเหตุปัจจัยโยงใยถึงกัน ว่าความ ตามข้อบัญญัตินั้นจะส่งผลโดยตรงโดยอ้อมไปถึงชาวบ้านในไร่นา คนในป่าเขา ไถ่ไปตามขอบประเทศ เข้ามาถึงกรรมกร และคนเมืองคนกรุง ในการที่เขาจะ ดำเนินชีวิต ทำการงานอาชีพ อยู่ร่วมกัน ติดต่อกิจการงานกัน ทำให้มีความ สะดวก หรือขัดข้อง ได้รับความเป็นธรรมในระดับต่างๆ อย่างไร จนถึงกิจการ สถาบัน องค์การทั้งหลาย ดำเนินกิจการในประเทศก็ตาม สัมพันธ์กับนอก ประเทศก็ตาม จะมีผลทางหมุน หรือทางห่วงอย่างไร เหมือนแพทย์มองตับที่ ขำรุก เห็นไปถึงตาที่เหลือง มองที่ไตโยงไปได้ถึงเหงื่อไคลตามซุมซน ตลอดจน ของนอกกายที่นำเข้ามาในตัว มองย้อนขึ้น ย้อนลง เห็นสว่างทั่วถึงกัน อย่างนี้ ถ้ามาวางตั้งข้อบัญญัติ ก็จะทำให้การอย่างเป็นผู้เข้าถึง

เมื่อรู้เข้าใจสภาพที่เป็นจริงในสังคมอยู่แล้ว ถ้ามีปัญญาสว่างมองเห็นทั่วตลอด ระบบความสัมพันธ์อย่างนี้ พอมีเจตนาดีใฝ่สะอาดมุ่งทำเพื่อประโยชน์สุขของ ประชาชนอย่างแท้จริงเข้ามาร่วม ก็จะจัดตั้งบัญญัติที่วางระบบของรัฐให้สนอง จุดหมายได้สมจริง มิใช่เป็นแค่ตัวหนังสือและรูปแบบอย่างหุ่นแห้งไร้ชีวิต

อย่างไรก็ดี มีสภาพอย่างหนึ่งที่ชุกแทรกเรื้อรังเรื่อยมา เป็นปัญหาระหว่างระบบ กับคน

เราบอกว่า ระบบกันคนไม่ให้ทำตามใจหรือไม่ชอบใจ กันคนร้ายไม่ให้เข้า ไม่ให้ขึ้นมามีบทบาท และเปิดโอกาสให้คนดีขึ้นมาทำประโยชน์

แต่มองอีกด้านหนึ่ง ก็คนนั้นแหละที่ออกแบบจัดตั้งวางระบบ เช่น เขียน รัฐธรรมนูญ และบรรดากฎหมาย ต่อเมื่อคนเหล่านั้นมีปัญญาสว่างชัด และมี เจตนาสะอาดตรงต่อจุดหมาย จึงจะมีหวังว่าจะได้ระบบที่สมมุ่งหมาย

ที่นี่ ก็ยากจะได้คนที่สมบูรณ์ทั้งด้วยปัญญาและเจตนามาจัดตั้งระบบ แล้วระบบ ที่จัดตั้งกันมา แม้แต่ที่เป็นอย่างดี ก็มีช่องโหว่ กันคนร้ายไม่ได้มีขีด บังที่ก็ กลับเปิดโอกาสบางด้านสำหรับการที่ตี ยิ่งกว่านั้น แม้จะบริสุทธิ์ใจมีเจตนาดี แต่ ปัญญาไม่แจ่มชัด ไม่ทั่วไม่ถึง เวลาตีกรอบ หรือขีดเส้น ไม่ละเอียดรอบคอบพอ กลายเป็นจำกัดขีดขวางการสร้างสรรค์ หรือส่งให้ไปในทางที่เลื่อมทรุดลง และที่ ร้ายอย่างยิ่ง บางคนร้ายที่เก่งกาจฉลาดเฉฉอน กลับเอาระบบมาใช้เป็นเครื่องมือ ทำการร้ายสนองความต้องการของตนได้ผลที่ใหญ่โต

รวมแล้ว ระบบนั้นจำเป็น ต้องพยายามกันไป ที่จะจัดตั้งปรับปรุงให้ดีที่สุด แต่ อย่าถึงกับไปฝากความหวังไว้ที่ระบบ จนลืมเรื่องคน เรามักเอาระบบมาจำกัด มาจัดการคน แต่ควรเอาใจใส่ให้มากด้วย ที่จะจัดระบบให้เป็นที่พักพัฒนาและ เชื้อต่อการพัฒนาของคน

ส่วนนอกเหนือระบบ คนจะต้องศึกษาพัฒนากันตลอดเวลาเสมอไป ต้องให้คน มีคุณภาพให้ได้ มิฉะนั้น ประชาธิปไตยจะไม่อาจยั่งยืน อย่างน้อยก็จะเป็น ประชาธิปไตยอย่างเลว ถ้าเขาว่าประชาธิปไตยนั้นตามปกติคือเลวน้อยที่สุด อัน นี้ก็จะกลายเป็นเลวมาก

สำหรับระบบประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน หรือมีผู้แทนนั้น เรื่องคนมี ๒ ชั้น คือ

- ชั้นแรกที่เป็นตัวจริงยืนพื้น ได้แก่ประชาชนนั่นเอง
- ชั้นสอง คือคนที่ประชาชนเลือกตั้งให้เป็นตัวแทน

ชั้นสอง คือตัวแทน หรือผู้แทน ก็มาจากประชาชนนั้นแหละเลือกขึ้นไป จึงขึ้น ต่อคุณภาพของผู้ที่เลือกว่ามีปัญญาถึงและทันแค่ไหน แล้วก็มีเจตนาใฝ่สะอาด ตีงาม มุ่งจะเลือกคนที่มีปัญญาไปทำงาน เพื่อความดีงามและเพื่อคุณประโยชน์ แก่ชีวิตและกิจการส่วนรวม เพื่อสังคมประเทศชาติหรือไม่

ผู้แทนนั้นก็เป็เครื่องพิสูจน์หรือฟ้องถึงคุณภาพของประชาชนส่วนนั้นๆ นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ถ้าประชาชนค้อยคุณภาพ แต่ผู้แทนที่ได้รับเลือกขึ้นไป หรือเข้าไป เป็นบุคคลที่มีจิตสำนึกดี ก็อาจจะหาทางช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสพัฒนา คุณภาพดีขึ้นๆ และตนเองก็พยายามพัฒนาตนให้มีคุณภาพสูง ทั้งมีปัญญาที่ วัชรธรรม และมีเจตนาที่เป็นธรรม

ย่ำว่า “ธรรม” นั้น ปกติแปลว่า ความจริง ความถูกต้อง ความดี ความงาม อันนี้เป็นพื้นฐาน ยิ่งพูดกว้างๆ แต่เมื่อพูดเป็นงานเป็นการ ก็แยกแยะกันหน่อย ธรรมคือหลักแห่งความจริง ความถูกต้อง ตั้งามัน ลึกลงไปก็คือธรรมตา ที่เป็นความจริงของธรรมชาติ หรือกฎธรรมชาติ ซึ่งเป็นฐานให้มนุษย์มาตั้งวาง กฎของมนุษย์ขึ้นบ้าง

ไปๆ มาๆ “ธรรม” ก็มีความหมายเป็นหลัก เป็นกฎเกณฑ์ มีทั้ง**กฎธรรมชาติ** เป็น natural law แล้วก็มีกฎหมาย หรือ**กฎหมาย** เป็น human law

ถ้าผู้แทน มี**ปัญญา**รู้ธรรม (รู้ความจริง ความถูกต้อง ความดี ความงาม หลักการ วิชา กติกา กฎหมาย) และมี**เจตนา**เป็นธรรม (มุ่งให้เป็นไปตามธรรมนั้น และ ตั้งใจให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามธรรมนั้น) แล้วก็ยึดถือธรรมเป็นใหญ่ เอาธรรม เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ นี่ก็คือ ผู้แทนนั้นเป็น**ธรรมาธิปไตย**

พอผู้แทนที่เป็น**ธรรมาธิปไตย** ไปทำงานทำการ แม้กระทั่งไปเลือกผู้บริหาร ประเทศชาติบ้านเมือง หรือแม้แต่ตัวเองได้เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐมนตรี เรา ก็จะได้คณะรัฐบาลที่ประกอบด้วยบุคคลที่มี**ปัญญา**รู้ธรรม มี**เจตนา**เป็นธรรม เป็น**ธรรมาธิปไตย** โดยเอาธรรม เอาหลักการ เอากติกาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ ถือกฎหมายเป็นบรรทัดฐาน ก็เป็นอันว่ามีการปกครองโดยธรรม และนั่นคือ rule of law มาถึงแล้ว

แต่อย่างที่ว่าไปแล้ว ในระยะยาว หนีไม่พ้น จุดตั้งต้น และตัวยืนคือประชาชน ซึ่งเป็นฐานยืนพื้น ถ้าจะให้มั่นใจจริง ก็ต้องให้ประชาชนนี้แหละมีคุณภาพ และ ควรเป็นคุณภาพที่สูงด้วย เพราะเป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินใจขั้นฐานรากและเด็ดขาด ในการเลือกคนที่จะเป็นผู้แทนของตน

ในที่สุด และเบื้องต้นที่สุด จึงต้องให้ประชาชนพัฒนาตนให้เป็นคนที่มีคุณภาพ ให้เป็นคนที่มี**ปัญญา**รู้ธรรม มี**เจตนา**เป็นธรรม ถือธรรมเป็นใหญ่ ตัดสินใจไป ตามธรรม (จะว่าตัดสินใจตามคำสั่งของธรรมก็ได้) เป็น**ธรรมาธิปไตย** อย่างที่ ว่าแล้ว

การสนองความต้องการเป็นเรื่องใหญ่ของมนุษย์ และได้พูดแล้วว่า ประชาชน ย่อมรู้ความต้องการของตน เมื่อประชาชนเป็นใหญ่ ก็ช่วยให้เอาใจใส่ที่จะแก้

ปัญหาและแก้ได้ตรงจุด แต่เรื่องนี้ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพ ของคน

ถ้าคนขาดแคลนปัญญา ในหลายกรณีก็อาจจะไม่รู้เข้าใจความต้องการของตน ตั้งแต่ไม่รู้ว่าคุณต้องการอะไรแน่ ความต้องการนั้นถูกต้อง เป็นคุณเป็นประโยชน์ จริงหรือไม่ (รวมอยู่ในคำว่าเป็นธรรมหรือไม่) บางทีก็เป็นความต้องการที่ เหมือนกับเด็กที่จะกินแต่ขนมหวานที่เป็นโทษทำร้ายฟันของตัวเอง

ที่นี่ ถ้าความต้องการนั้นไม่เป็นธรรม แล้วตั้งเจตนาจะเอาตามนั้น เจตนาที่ไม่ เป็นธรรม แล้วก็ไปเอาธรรมเป็นใหญ่เป็นเกณฑ์ตัดสินใจ ปัญหาที่ตามมา ก็ต้อง พัฒนาค้นให้มี**ปัญญา**รู้ธรรม รู้ถูก รู้จริง ให้มีเจตนาเป็นธรรม และตัดสินใจโดย ถือธรรมเป็นเกณฑ์ ดังที่ว่าแล้ว

พอประชาชนเป็น**ธรรมาธิปไตย**แล้ว เขาก็จะเลือกผู้แทนที่เป็น**ธรรมาธิปไตย** แล้ว ก็จะมีคณะรัฐบาลที่เป็น**ธรรมาธิปไตย** แล้วกิจการบ้านเมืองก็จะเป็นไปตามแนวทาง ของคนที่**เป็นธรรมาธิปไตย** ว่ากันเป็นสายไปตลอดทั้งหมด

เมื่อคนเป็น**ธรรมาธิปไตย**กันทั่วไป หรือโดยมากแล้ว ระบบการปกครองของประเทศ ก็เป็นประชาธิปไตยได้แน่นอน และเป็นประชาธิปไตยชนิดอย่างที่ดีด้วย

เป็นอันว่า ถ้าประชาชนเป็น**ธรรมาธิปไตย**แล้ว ก็มั่นใจได้เลยว่า ประเทศชาติจะเป็น**ประชาธิปไตย**

พูดอีกสำนวนหนึ่งว่า ถ้าคนเป็น**ธรรมาธิปไตย** ระบบก็เป็นประชาธิปไตยได้ หรือ ว่า ระบบประชาธิปไตยจะอยู่ได้ ต้องให้คนเป็น**ธรรมาธิปไตย**

มีประชาชนเป็น**ธรรมาธิปไตย** คือหลักประกันที่มั่นใจที่สุดของระบบประชาธิปไตย

ถ้าพัฒนาคนให้เป็น**ธรรมาธิปไตย**ไม่ได้ **ระบบประชาธิปไตย**ก็จำเป็นต้องล้มละลาย หนีไม่พ้น

อย่างที่ว่าข้างต้น ไม่ว่าในการปกครองระบบใดก็ตาม จะเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นอภิชนาธิปไตย เป็นคณาธิปไตย หรืออะไรก็ตาม ถ้าผู้ใช้อำนาจตัดสินใจ สูงสุด หรือผู้ปกครองเป็น**ธรรมาธิปไตย** ก็เป็นการปกครองที่ดีที่สุดของระบบ การปกครองนั้น

ในระบบประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกัน การปกครองระบบประชาธิปไตยที่ไหน ถ้าประชาชนเป็นธรรมาธิปไตย นั่นก็เป็นประชาธิปไตยที่ดีที่สุด (ในบรรดาประชาธิปไตยทั้งหลาย)

ที่นี่ เรามีกฎว่า “ในบรรดาระบบการปกครองทั้งหลายทั้งหมด ประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองที่ดีที่สุด หรือเลวน้อยที่สุด” ถึงตรงนี้ก็ควรจะพูดต่อไปให้ครบว่า “และในบรรดาการปกครองแบบประชาธิปไตยทั้งหลายทั้งหมด ประชาธิปไตยที่มีประชาชนเป็นธรรมาธิปไตย เป็นประชาธิปไตยที่ดีที่สุด”

อย่างไรก็ตาม ในทางย้อนกลับ ก็อาจจะต้องพูดด้วยว่า “ในบรรดาระบบการปกครองทั้งหลายทั้งหมด ประชาธิปไตยที่ประชาชนไม่เป็นธรรมาธิปไตย อาจจะเป็นการปกครองที่เลวที่สุด” (บอกแค่ว่า “เลว” ไม่ได้บอกว่าเป็น “เลว”)

เป็นอันว่า ถ้าเราจะมีมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็ต้องให้ประชาชนพัฒนาตนเป็นธรรมาธิปไตย

ถ้าจะให้ประชาธิปไตยสมคุณค่า

ต้องให้คนมาพูดจาแก้ปัญหาด้วยกันด้วยปัญญาได้จริง

การพัฒนาคุณภาพคนในด้านปัญญานั้น ต้องเอาจริงเอาจังให้เต็มที่ และที่เป็นฐานเป็นแกนก็คือความรู้ ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่จะพูดกันมากที่นี่ แต่มีข้อที่ควรเน้นไว้ อย่างหนึ่ง คือเรื่องความรู้ กับความรู้สึก

มีปัญหาที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นในเรื่องนี้ คือการแยกไม่ถูก หรือแม้แต่แยกไม่ออก ระหว่างการปฏิบัติต่อความรู้ กับการปฏิบัติต่อความรู้สึก ถึงกับทำให้ปิดกั้นการเผยแพร่ความรู้ แล้วก็เลยเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาปัญญาต่อไปอีก

ถ้าแยกการปฏิบัติต่อความรู้ กับการปฏิบัติต่อความรู้สึกไม่เป็น ก็เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาปัญญา ต่อการรู้จักแก้ปัญหา แล้วก็จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาธรรมาธิปไตย และการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยิ่ง

เพื่อรวบรัด ขอพูดในเชิงพฤติกรรมเลย เรื่องนี้เป็นปัญหาทั้งผู้พูด และผู้ฟัง

จะเห็นว่า คนไม่น้อย พอพูดเรื่องที่ไม่น่าจะชอบใจ หรือเรื่องที่ตนไม่ชอบ ก็จะพูดโดยแสดงความรู้สึกโกรธเคือง หรือเกลียดชัง อย่างที่เรียกว่ามีอารมณ์ บางที

ก็ถึงกับตั้งใจปลุกเร้าความรู้สึก (เรียกกันว่าอารมณ์) ของผู้ฟัง การพูดอย่างนี้เป็นไปในทางก่อปัญหา ทำให้เรื่องราวขยายบานออกไป ปัญหามีในตัวผู้พูดคนหนึ่งแล้ว ก็แผ่ขยายกว้างมากคนออกไป

ที่นี่ทางด้านผู้ฟัง ถ้าผู้พูดแสดงอารมณ์ ก็พลอยมีความรู้สึกร่วมในทางร้าย ขยายปัญหาอย่างที่ว่า แต่บางทีเพียงแคได้ฟังเรื่องที่ไม่ชอบใจ จากแหล่งข้อมูลทั่วไป ที่ไม่มีการแสดงความรู้สึกประกอบ ก็เกิดความรู้สึกและแสดงอารมณ์ออกมา

ท่าทีอย่างที่ว่ามานี้ ทำให้ไม่รู้เข้าใจตามเป็นจริง ไม่เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหา แต่ตรงข้าม เป็นการก่อหรือขยายปัญหาดังที่กล่าวแล้ว

ที่นี่ ถ้าต่อไป คงเพราะเห็นผู้พูด และผู้ฟัง ที่พูดหรือฟังโดยพ่วงไปกับความรู้สึกหรือมีอารมณ์อย่างนั้น บางคนคิดไปในด้านที่เป็นปัญหาดังที่ว่าแล้ว ก็เลยหันไปมีท่าทีในทางตรงข้าม คือ ห้ามไม่ให้มีการพูดบอกเล่าเรื่องอันไม่เป็นที่ชอบใจ หรือปิดกั้นการเผยแพร่บอกเล่าข้อมูลความรู้ที่ขัดใจไม่พอใจ สองอย่างนี้ เป็นการเล่นไปสุดโต่งสองข้าง แต่รวมแล้วก็มีผลเป็นการปิดกั้นความรู้

แบบที่หนึ่งนั้นเคล็ดไปกับความรู้สึก ทำให้รับความรู้ไม่ครบไม่พอ และเป็นความรู้ที่ถูกเคลือบ ทำให้ไม่รู้เข้าใจตามเป็นจริง ไม่พัฒนาปัญญา และไม่ช่วยให้แก้ปัญหา

ส่วนแบบที่สอง เมื่อปิดกั้นการบอกเล่าเผยแพร่ความรู้ ก็ไม่พัฒนาปัญญา และไม่ช่วยให้แก้ปัญหาไปอีกแบบหนึ่ง

ความรู้นั้นจำเป็นสำหรับปัญญาและการแก้ปัญหา ตลอดจนต้องใช้ในปฏิบัติการทั้งหลาย และเป็นสภาวะที่ต่างหากจากความรู้สึก แยกกันได้กับความรู้สึก ความรู้มีตัวตั้ง มีที่ตั้งของมันอยู่ข้างนอกตัวเรา หรือต่างหากจากตัวเรา เป็นอิสระของมัน ไม่ว่าเราจะรู้มันหรือไม่ มันก็คงอยู่อย่างนั้น ถ้าเราไม่รู้มัน เราก็ขาดข้อมูล ขาดปัญญาที่จะปฏิบัติจัดการต่อมันและต่อเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการที่จะแก้ปัญหา

ส่วนความรู้สึกมีตัวตั้งมีที่ตั้งอยู่ข้างในตัวเราเอง เกิดจากเหตุปัจจัยในตัวเราเอง
ปรุงแต่งขึ้นมา มันจึงขึ้นอยู่กับเราที่จะจัดการ จะกำจัดหรือเปลี่ยนแปลงอย่างไร
ก็ได้ ซึ่งอยู่ที่การพัฒนาตัวเราเอง

ถ้าปฏิบัติในเรื่องนี้ถูกต้อง เราก็จะได้พัฒนาคนในด้านหลักคือด้านปัญญา พร้อมกับ
พัฒนาจิตใจไปด้วย

เป็นอันว่า ความรู้เป็นของจำเป็น อย่างที่กล่าวแล้ว มันมีตัวตั้งมีที่ตั้งมีสภาวะของ
มันที่เป็นอิสระจากตัวเรา ซึ่งเราจะต้องรู้มันตามสภาวะของมัน คือตามที่เป็น
การที่จะรู้มันตามสภาวะหรือตามที่เป็นนั้น ก็ต้องไม่มีความรู้สึกเช่นว่าชอบ
หรือชังเข้าไปแค้นหรือขมขื่น หรือบิตเบน และอย่างที่ยกมาแล้ว ความรู้สึกมีที่ตั้ง
มีเหตุปัจจัยอยู่ในตัวเราเอง เราจึงจัดการได้ จะให้มัน ให้หมดไป หรือเปลี่ยนไป
อย่างอื่นได้ ซึ่งขึ้นต่อการฝึกตัวฝึกใจของเรานั้นเอง

ที่นี้ ในการที่จะรู้นั้น เรามีวัตถุประสงค์ชัดอยู่แล้ว คือ หนึ่ง เพื่อจะรู้เข้าใจ
เรื่องราวตามเป็นจริง คือตามที่เป็นของมัน และ สอง เพื่อก้าวไปสู่การปฏิบัติ
จัดการในทางที่จะแก้ปัญหา ดังนั้น ในด้านความรู้สึก เราก็ตั้งเท่าที่ของจิตใจใน
การที่จะรับรู้ด้วยความเข้าใจ และมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหา แม้ในการพูดจาบอก
เล่าข้อมูลความรู้นั้น ก็ตั้งเท่าที่ของจิตใจเพื่อการสร้างความรู้ความเข้าใจตามที่
มันเป็น และเพื่อการแก้ปัญหา พร้อมทั้งตั้งความปรารถนาดีต่อมวลมนุษย์ ต่อ
โลก และต่อกัน

เมื่อมีการแสดงและแสดงข้อรู้ความรู้โดยตั้งเท่าที่ถูกต้องอย่างนี้เป็นประจำ ก็
จะเป็นการพัฒนาทั้งทางปัญญาและทางจิตใจไปพร้อมกันดังที่วามา และข้อ
สำคัญก็คือจะนำไปสู่การแก้ปัญหา และนี่ก็คือปฏิบัติการสำคัญอย่างหนึ่งใน
ระบบประชาธิปไตย คือการแก้ปัญหาคด้วยวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินไปโดย
กระบวนการพูดจาหรือเจรจา

โลกมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์มากมาย ความขัดแย้งระหว่างเผ่าชน
ระหว่างเชื้อชาติ ระหว่างศาสนา เป็นต้น เป็นเรื่องที่ไม่สามารถหลบพ้นไปจาก
หูกจากตา จำเป็นจะต้องวางท่าให้ถูก

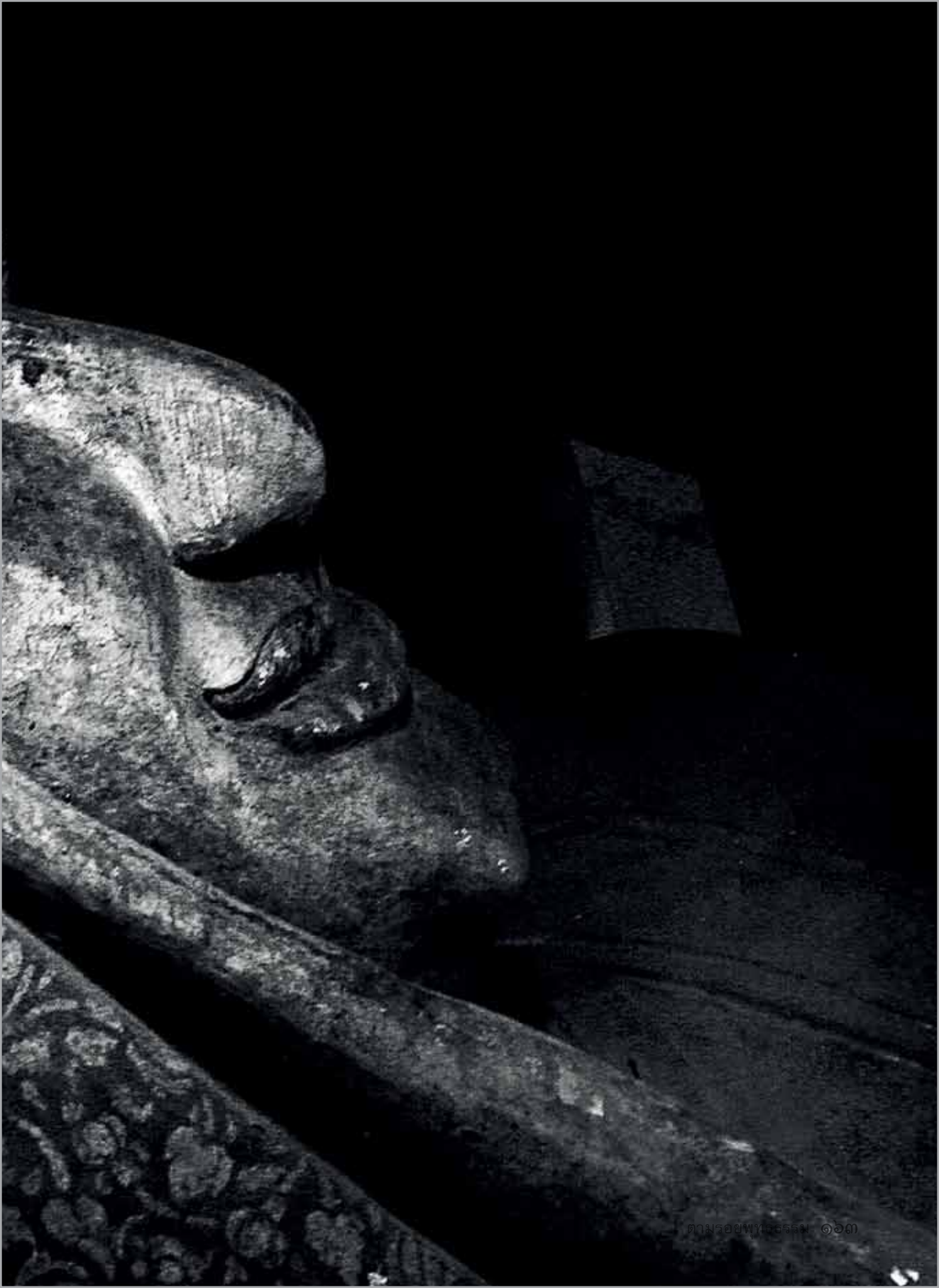
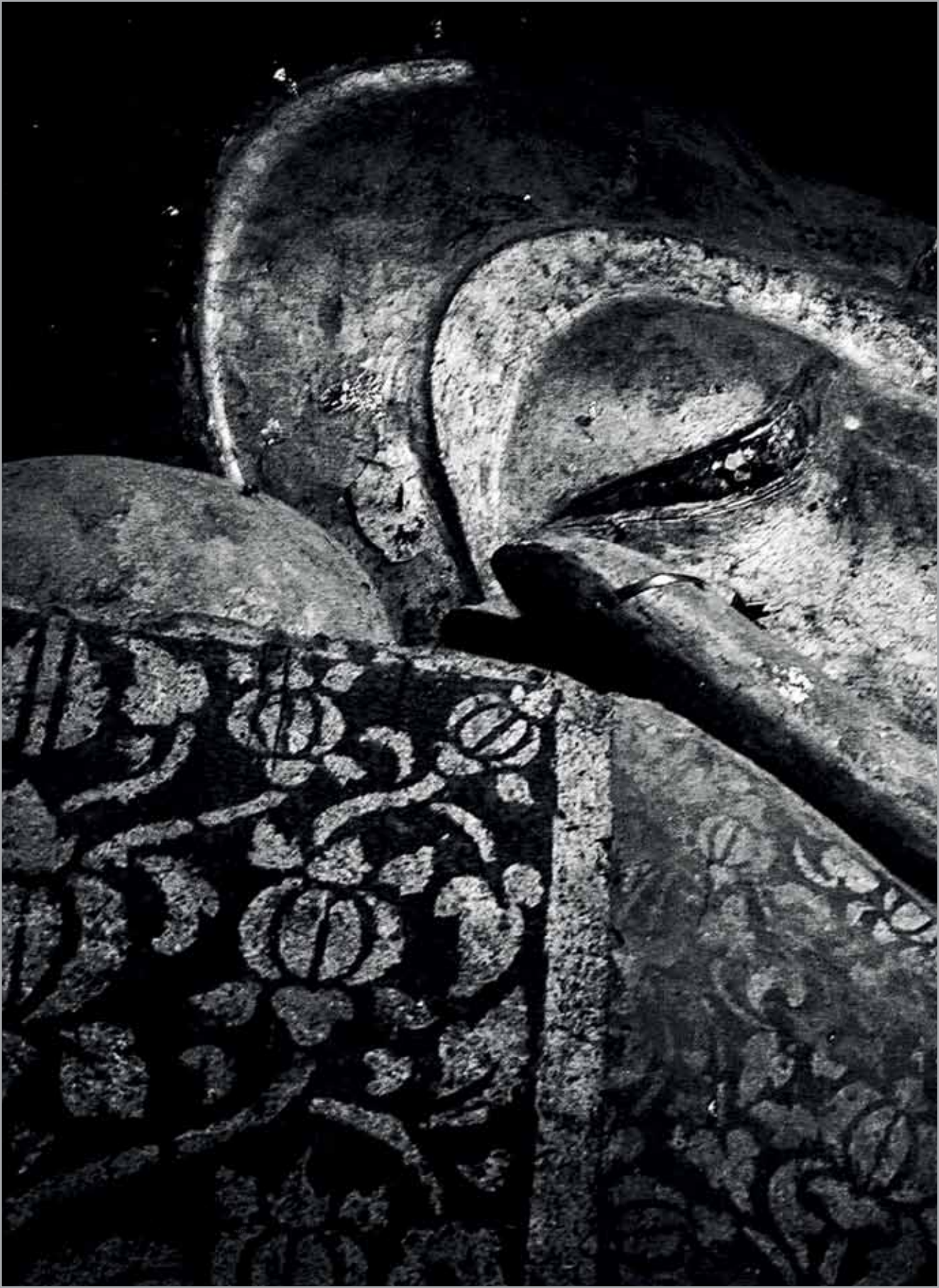
ด้านแรก ต้องหาความรู้ความเข้าใจ รู้เรื่องราวความเป็นมาให้ชัดให้พอ พร้อม
ทั้งเผยแพร่ให้รู้เข้าใจกันไปตามเรื่องที่เป็นของมันนั้น กับด้านที่สอง มีท่าที่

ของจิตใจในการที่จะเข้าใจ หรือแม้แต่เห็นใจ และลงท้ายก็จบด้วยมุ่งจะแก้ปัญหา
ฝึกหัดการพูดจา การเจรจาแก้ปัญหากันด้วยท่าที่อย่างมิตร ที่ต่างก็คิดในทาง
ที่จะแก้ปัญหาคด้วยความรู้ด้วยปัญญา ด้วยการพูดจาช่วยกันหาทางด้วยกัน

ด้วยการพัฒนาในการแสวงแสวงความรู้ และตั้งวางท่าที่ของจิตใจให้ถูกต้อง กับทั้ง
ฝึกในการพูดจาเจรจาแบบร่วมกันแก้ปัญหานี้แหละ คนก็จะพัฒนา ประชาธิปไตย
ก็จะเป็นจริงได้ และปัญหาในโลกของเหล่ามนุษย์ก็จะมีทางแก้ไข สันติสุขก็จึงจะมี
ทางเป็นไปได้

นี่ก็เลยนำเอาเรื่องตัวอย่างของการจัดตั้งระบบชีวิตและกิจการของมนุษย์ อย่าง
อารยชน ที่เป็นอริยวินัย มาพูดเป็นแนวไว้ พร้อมกับที่ลึกซึ้งลงไป ก็ต้องการ
เน้นความสำคัญของการศึกษา ตั้งแต่ชั้นพื้นฐาน ที่จะมาสานอริยวินัยนั้นให้
เป็นจริงขึ้นมาได้อีกที่

ก็ขอเล่าไว้ ซึ่งกลายเป็นยืดยาวเท่านี้ ●

พระผู้เป็นปราชญ์แท้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

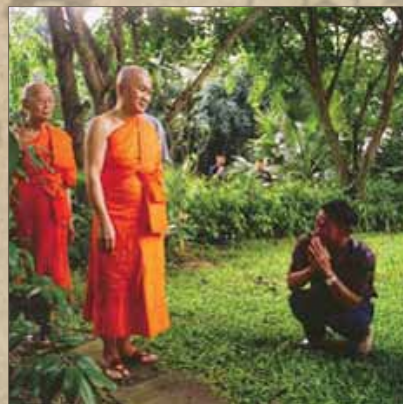
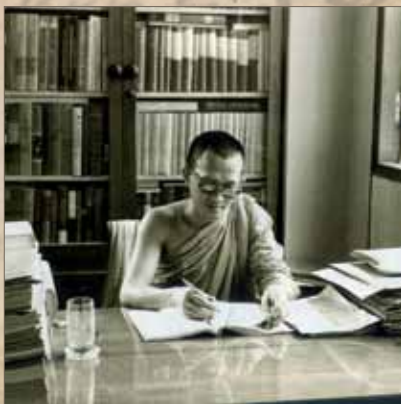
“ คติชีวิตที่อาตมายึดประพฤติกฎปฏิบัติมาตลอด คือ บัณฑิตย่อมฝึกตน
คติอีกข้อหนึ่ง ซึ่งถือมาก่อน และต่อมาก็ถือไว้ด้วยกัน
คือ ถ้าจะทำอะไร ก็ต้องพยายามทำให้สำเร็จและทำให้ดีที่สุด ”

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) นามเดิม ประยุทธ์ อารยางกูร
เกิดที่อำเภอสครีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๔๘๑
บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๙๔ ท่านสอบ
เปรียญธรรม ๙ ประโยคได้ในขณะยังเป็นสามเณร จึงได้อุปสมบทใน
พระบรมราชานุเคราะห์ เป็นนาคหลวง ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตน-
ศาสดาราม โดยได้รับฉายาว่า ‘ปยุตฺโต’ (แปลว่า ประยุกต์ หรือประกอบ
ผู้เชี่ยวชาญวิทยาการ) เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๔

ท่านสอบได้ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๑) จาก
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ และสอบได้วิชาชุดครู
พ.ม. ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ หลังจากสำเร็จการศึกษา ท่านดำรงตำแหน่งเป็น
อาจารย์ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้ช่วยเลขาธิการ และ
ต่อมาเป็นรองเลขาธิการ จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๗ ในขณะเดียวกันดำรง
สถานะเป็นเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ พ.ศ.
๒๕๑๕ - ๒๕๑๙ อีกทั้งรับนิมนต์บรรยาย ณ University Museum
แห่งมหาวิทยาลัย Pennsylvania ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ และ Swarthmore
College สหรัฐอเมริกา ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็น Visit-
ing Scholar และ Research Fellow ณ Divinity Faculty แห่ง
มหาวิทยาลัย Harvard สหรัฐอเมริกา

พระเถระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีจริยาวัตรอันงดงาม สงบเย็น สมบูรณ์
ด้วยศีล มีนิสัยใฝ่รู้อย่างผู้เป็นปราชญ์ มีวิริยะอุตสาหะในบทบาทของ
พระนักวิชาการ รังสรรค์งานวรรณนิพนธ์เชิงวิชาการที่ใช้เป็นหลักอ้างอิง
ในวงการตำราพุทธศาสตร์ไทยมากมาย เฉพาะอย่างยิ่ง พุทธธรรม,
พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม และ พจนานุกรมพุทธศาสน์
ฉบับประมวลศัพท์ วรรณนิพนธ์หลายเรื่องได้รับการพิมพ์เผยแพร่เป็น
ภาษาต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีธรรมกลาอีกนับพันรายการ ทั้งใน
รูปแบบหนังสือและซีดีธรรมบรรยาย อันเป็นมรดกธรรมทรงคุณค่า
ประหนึ่งอนุสาวรีย์แห่งความ پاکเพียร สะท้อนความเป็นพระนักวิชาการ
พุทธศาสน์แห่งยุคสมัย

ด้วยผลงานทางธรรมน่านับการ ล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่ออํารงพระพุทธศาสนาโดยตลอดนี้ ท่านจึงได้รับการประกาศเกียรติคุณ ได้รับการถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ และตำแหน่งเชิดชูเกียรติ จากสถาบันทั้งในและนอกประเทศกว่า ๒๐ สถาบัน ตริปิฎกจารย์กิตติมศักดิ์จากนวนาลันทามหาวิหาร ประเทศอินเดีย และเมธาจารย์ จากมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาโลก เป็นอาทิ ผลแห่งการปฏิบัติงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องในแนวทางการศึกษาเพื่อสร้างสันติภาพโลก ยังผลให้ได้รับเลือกให้เป็นพระสงฆ์และคนไทยคนแรก ที่ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จากองค์การยูเนสโก (UNESCO, Prize for Peace Education) เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๙ ท่านได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ อีกหนึ่งงานสำคัญของพระเดชพระคุณ คือเป็นที่ปรึกษาให้กับมหาวิทยาลัยมหิดล ในการจัดทำพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์สมบูรณ์ขึ้นเป็นฉบับแรกของโลก เอื้อประโยชน์ให้การศึกษาหลักธรรมในพระไตรปิฎกเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว แม่นยำ และสมสมัย

ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้ก่อตั้งวัดญาณเวศกวัน ที่ตำบลบางกระทิก อำเภอลามพาน จังหวัดนครปฐม มุ่งหมายให้เป็นรมณีสถานร่มรื่นด้วยไม้พรรณนานาในอาณาบริเวณ ๒๔ ไร่ บรรยากาสลับป่ายะสงบเย็นเหมาะแก่การแสวงหาและเจริญในธรรม สมดังชื่อ ‘ญาณเวศกวัน’ อันหมายถึง ‘ป่าที่มีเรือนแห่งความรู้’ หรือ ‘ป่าของผู้เข้าสู่ญาณ’ และดำรงสถานะเจ้าอาวาสเรื่อยมาจนถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๕๕ ความเป็นเจ้าอาวาสจึงสิ้นสุดลง

เนื่องด้วยอาการอาพาธ ปัจจุบัน พระพรหมคุณาภรณ์ พักจำพรรษาอยู่ในชนบท เพื่อฟื้นฟูดูแลสุขภาพร่างกาย •

เรื่องเล่ารอบชีวิต วิถีปราชญ์

● นักจดบันทึก

ท่านจะจดบันทึกพวกสถิติต่างๆ ที่เราๆ ท่านๆ อาจจะมองผ่านเลย หรือไม่สนใจ เช่น บันทึกอุณหภูมิ กำหนดเวลา บันทึกเหตุการณ์ ราคาหนังสือ แม้แต่จำนวนครั้งที่ใช้โทรศัพท์ ระยะเวลาที่เปลี่ยนถ่านไฟ เพื่อที่จะได้รู้ว่าถ่านยี่ห้อนี้ยี่ห้อนั้น ใช้ทนแค่ไหน ในเวลาเดินทาง ท่านจะจดบันทึกการเดินทางไว้หมดว่าไปที่ไหน ไปเมื่อใด ไปกับใครบ้าง ไปอย่างไร พบเจอสิ่งใด น่าสนใจ เวลาเท่าใด ท่านจะจดบันทึกของท่านอย่างนี้เป็นประจำ

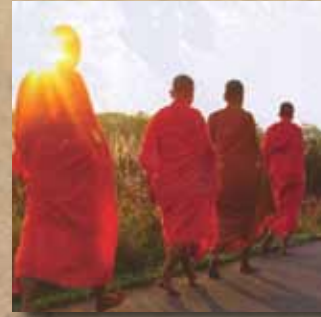

● ประหยัดเนื้อที่

ท่านเจ้าคุณฯ มักจะเขียนบันทึกหรือต้นฉบับของท่านด้วยลายมือตัวจิ๋ว ท่านเล่าว่าตั้งแต่เป็นสามเณรเล็กๆ มาแล้ว ท่านจะจดบทเรียนและบันทึกความรู้ต่างๆ ลงในสมุดนักเรียนชนิดที่มีเส้นบรรทัด และจะเขียนถึงสี่แถวในหนึ่งบรรทัด ท่านบอกว่าเพื่อประหยัดเนื้อที่ในการเก็บล้มภาระส่วนตัว เพราะเป็นพระไม่ควรใช้สถานที่มากมาย ในการอยู่อาศัย สมุดหนึ่งเล่มของท่านจุข้อความได้มากมาย ไม่ต้องใช้หลายเล่ม และไม่เปลืองที่เก็บ

● ตู๋ยา

ท่านเจ้าคุณฯ จะจัดตู๋ยาอย่างเป็นระเบียบ เรียบร้อย เช่น ยาจำพวกบารัสมสำหรับทาแก้แมลงสัตว์กัดต่อย อุปกรณ์ทำแผล ยาใส่แผลไว้พวกหนึ่ง วิตามินไว้พวกหนึ่ง ยาแก้ปวดลดไข้ไว้พวกหนึ่ง จัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ และถ้าเป็นยาที่อาจจะ

ต้องใช้นาน จะมีฉลากปิด เขียนบันทึกด้วยลายมือของท่านเองว่า เป็นยาอะไร ใครถวาย ถวายเมื่อไร เรื่องที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง คือท่านจะศึกษาหาทุกขนานที่หมोजัดมาถวายว่า ยาแต่ละตัวชื่ออะไร มีคุณสมบัติในการรักษาอย่างไร มีผลข้างเคียงอะไรบ้าง ฯลฯ

● สอนอย่างไร ทำอย่างนั้น

ไม่ว่าท่านเจ้าคุณฯ จะแสดงธรรมในหัวข้อใด ท่านจะศึกษาหัวข้อธรรมนั้นอย่างแจ่มแจ้งแล้วจึงแสดง ไม่เพียงแต่เท่านั้น ไม่ว่าท่านจะพูดถึงหลักธรรมข้อใด ท่านจะปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านั้นอย่างชัดเจน เห็นได้เป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องฉันทะ สันโดษ พรหมวิหาร ๔ ฯลฯ

● ชีวิตนี้เพื่องาน

ทุกครั้งที่ท่านเจ้าคุณฯ มีอาการอาพาธมากๆ บางครั้งจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาล ท่านจะต้องสละงานส่วนที่ค้างค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นเรียบร้อยก่อน จึงจะยอมเข้าโรงพยาบาลไปรับการรักษา แม้ว่าจะระหว่างนั้นจะต้องทนทุกข์กับพยาธิสภาพของโรคภัยที่เบียดเบียน เช่น อาการนิ้วในถุงน้ำดี ทำให้ท่านรู้สึกท้อถอยท้อแท้ แขนท้อมาก แต่ท่านก็ใช้ขันติธรรม อดทนทำงานที่ตั้งใจไว้จนเสร็จจุล่ง ถือเอากำหนดเข้ารับการผ่าตัดเป็นต้น เป็นตัวเร่งงานให้เสร็จก่อน

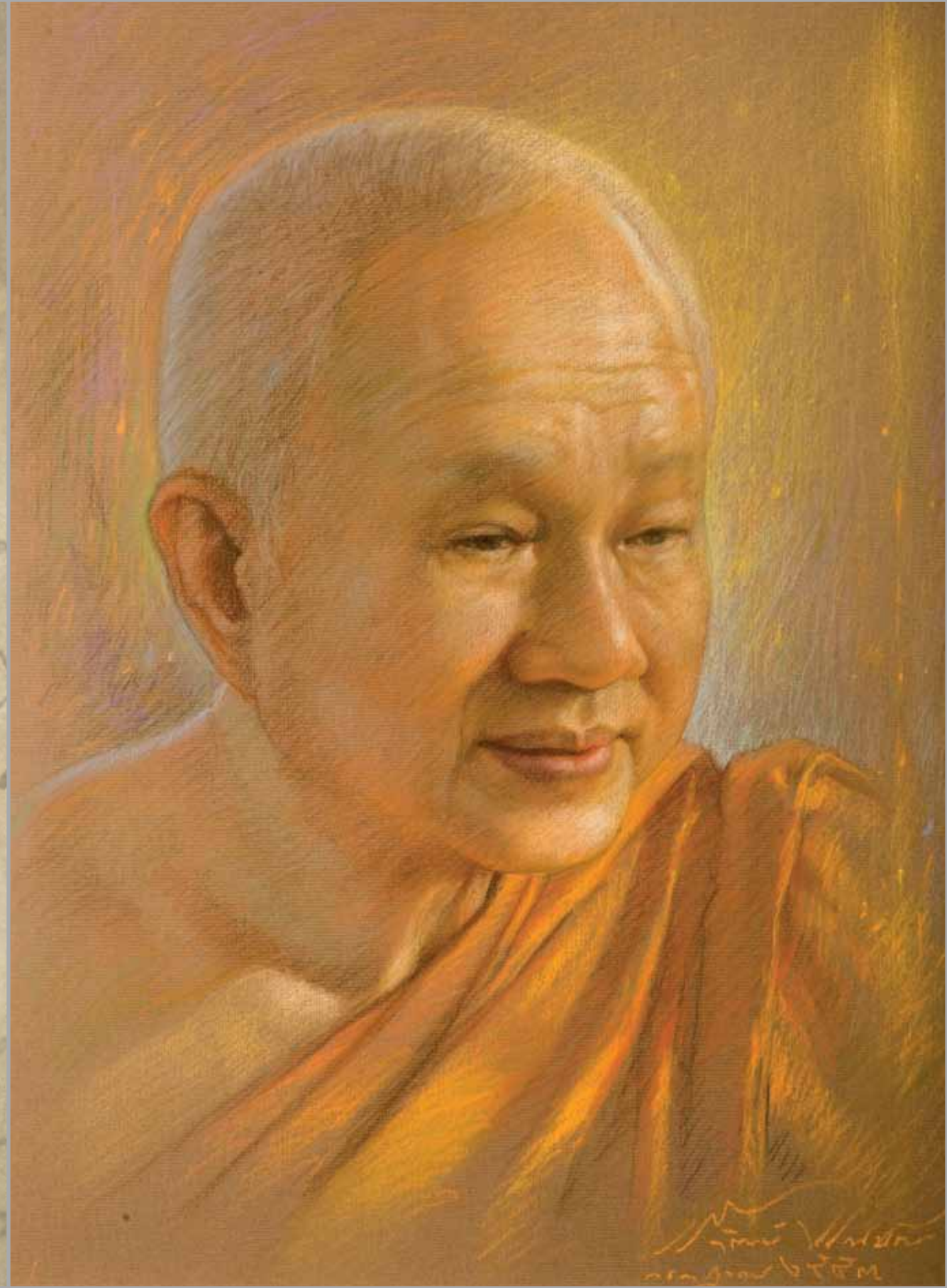

๑ ขอไม่เป็นปก

ตามปกติ ท่านเจ้าคุณฯ ไม่ชอบให้เอารูปของท่านไปพิมพ์เป็นปกหนังสือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือที่เป็นผลงานของท่าน หรือเป็นเรื่องของท่าน ดังนั้น หนังสือ *วิถีปราชญ์ (ฉบับสมบูรณ์)* ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑ เป็นฉบับที่มีรูปท่านขึ้นปก ท่านจึงรู้สึกไม่ค่อยดีเท่าไร กล่าวแก่ศิษย์ผู้เขียนว่า “นี่ถ้ารู้ว่าจะเอารูปอาตมาไปขึ้นปก อาตมาไม่อนุญาตแน่”

‘ปราชญ์’ จึงมิใช่หมายถึงผู้พร้อมด้วยความรู้ความสามารถเพียงอย่างเดียว หากก่อปรด้วยหลักเมตตาธรรมเพื่อยังประโยชน์สูงสุดแก่คนหมู่มาก และแม้กระทำการใด ใหญ่ยิ่งเพียงใด ก็ยังถ่อมตน ไม่สำแดงอาการอันใดอันเป็นการส่งเสริมชื่อเสียง แสดงอวดตา หากยังดำรงตนอยู่ในวิถีแห่งธรรมโดยสันโดษเสมอมา และตลอดไป *

* บางตอนจาก *วิถีแห่งปราชญ์: ปฏิปทา จริยวัตร ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)* เรียบเรียงโดย พนิดา อังจันทร์เพ็ญ. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑๐. ธันวาคม ๒๕๕๓.

ชาติภูมิสถาน ป. อ. ปยุตโต

ห้องแถวไม้สองชั้น นิवासถานของครอบครัว อารยางกูร ปัจจุบันคือ ชาติภูมิสถาน ป. อ. ปยุตโต พิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กที่ย้อนฉายภาพประวัติความเป็นมา จาก เด็กชายประยูร อารยางกูร สู่อารยางกูร ผู้ก้าวเดินบนเส้นทางแห่งเพศบรรพชิต ครองตนเป็นสงฆ์สาวกผู้เคร่งครัดขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า สืบทอดคำสอนสั่งของพระพุทธองค์ เพื่ออำนวยการพุทธศาสนาให้สละธรรมคงอยู่ตามแนวเดิมแห่งอริยมรรค

พื้นที่ชั้นล่างจำลองบรรยากาศร้าน "ใบรัตนาคาร" อดีตร้านค้าคูหาเดียวที่จำหน่ายผ้าทอ ผ้าไหม ฯลฯ ในตลาดศรีประจันต์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ พระพรหมคุณาภรณ์ ถือกำเนิดและเจริญวัย โดยรอบจัดแสดงนิทรรศการชีวประวัติ เรื่องราวแง่มุมต่างๆ ในชีวิตของท่านเจ้าคุณฯ ผ่านศรัทธาและความทรงจำของบุคคลใกล้ชิด อีกทั้งรวบรวมหนังสือธรรมะไว้ในมุมหนึ่งของตัวบ้าน เพื่อให้ผู้มาเยือนที่ใฝ่ในธรรมได้ศึกษาค้นคว้า นอกจากนี้ยังจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้โบราณ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนสมัยก่อนไปพร้อมกัน

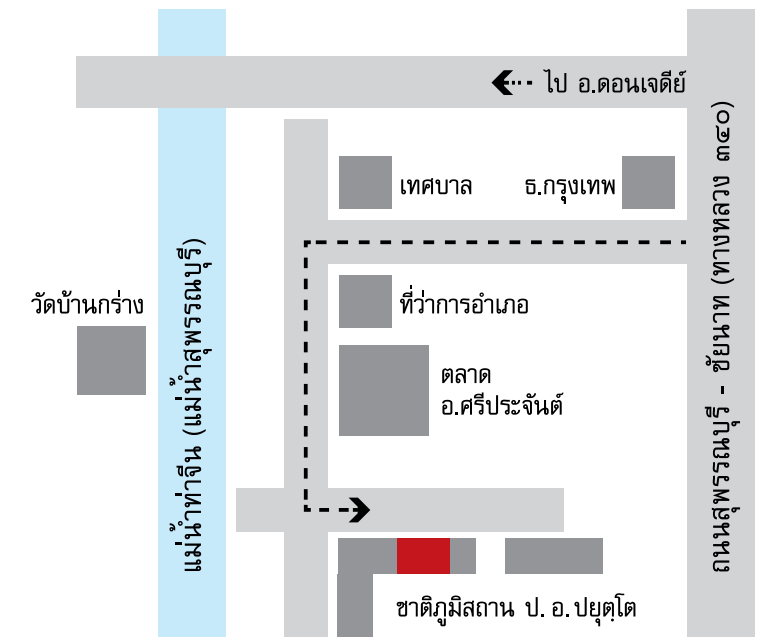
พื้นที่ชั้นบนจัดแสดงนิทรรศการ "วิถีแห่งปราชญ์" ถ่ายทอดเรื่องราวความประทับใจต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ *วิถีแห่งปราชญ์* สะท้อนถึงปฏิปทาจริยาวัตรอันควรค่าแก่การดำเนินตาม นิทรรศการจัดแสดงผลงานธรรมนิพนธ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทั้งที่เป็นงานเขียน ผลงานถ่ายทอดบทบรรยายและบทสนทนาธรรม กว่า ๓๐๐ ปก มุมหนึ่งจำลองห้องเรียนของ "โรงเรียนบำรุงวิธุราษฎร์" โรงเรียนมัธยมแรกในอำเภอสครีประจันต์ ที่ มหาสำราญ อารยางกูร บิดาของท่านเจ้าคุณฯ ริเริ่มขึ้นในบ้านหลังนี้ เพื่อเปิดพื้นที่ทางการศึกษาให้กับเด็กๆ ในอำเภอก็ได้มีโอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งท่านเจ้าคุณฯ ก็เคยใช้ห้องเรียนนี้ ทำการสอนวิชาภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และคณิตศาสตร์ ให้กับเด็กๆ ในละแวกบ้าน

ร่วมย้อนภาพชีวิตที่งามพร้อมของพระผู้เป็นปราชญ์แท้ ณ บ้านเกิด อำเภอสครีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ●

ชาติภูมิสถาน ป. อ. ปยุตโต

ศูนย์ข้อมูลชีวประวัติและผลงานของพระนักปราชญ์ จัดตั้งโดย มูลนิธิ ชาติภูมิ ป. อ. ปยุตโต โดยทุนบริจาคจากคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ เพื่อเชิดชูเกียรติแด่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต)

ที่ตั้ง : เลขที่ ๔๔ หมู่ที่ ๓ ตลาดศรีประจันต์ ต.ศรีประจันต์ อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี โทรศัพท์ ๐๓๕-๕๔๘ ๗๒๒
เปิด - ปิด : ๙.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. อังคาร - อาทิตย์
(ปิดวันจันทร์ วันนักขัตฤกษ์เปิดให้เข้าชมตามปกติ) * ไม่เสียค่าเข้าชม

www.watnyanaves.net

เว็บไซต์รวบรวมมรดกข้อธรรมคำสอนของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) อาทิ ธรรมบรรยาย ธรรมนิพนธ์ จัดไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อมุ่งหมายให้คนรุ่นดิจิทัลได้เจริญในธรรม ง่ายต่อการสืบค้นศึกษาผ่านไฟล์หนังสือฉบับคอมพิวเตอร์ และไฟล์เสียงธรรมะบรรยายที่สมบูรณ์ยิ่ง สามารถดาวน์โหลดไฟล์หนังสือ พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย และติดตามข่าวสารต่างๆ ของทางวัดญาณเวศกวันได้ที่นี้

ตามรอยพระพุทธเจ้า

บรรณานุกรม

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๕.
 - พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๔.
 - วิธีแห่งปราชญ์ ปฏิปทา จริยวัตร ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). เรียบเรียงโดย พนิดา อังจันทร์เพ็ญ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๓.
 - กองบรรณาธิการ. “วิธีแห่งปราชญ์แท้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).” นิตยสาร ค คน. (ธันวาคม ๒๕๕๑) : ๒๕ - ๓๔.
-

ตามรอยพุทธธรรม

หมายเลข ISBN ๙๗๘-๖๑๖-๗๕๗๔-๐๗-๓

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

สมทบการผลิตเพื่อกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๑๐๐ บาท

โดย กองทุนเกื้อโลก (ป. อ. ปยุตโต)

ร่วมกับ หอจดหมายเหตุ พุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนาคมิตรไฟสาย ๒ แขวงจตุจักร เขตจตุจักร

กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐ โทรสาร ๐ ๒๙๓๖ ๒๙๐๐

ที่ปรึกษา :

พระครูธรรมธรครุฑิต คุณวโร | พระชัยยศ พุทธิวิโร วัดญาณเวศกวัน นครปฐม

ทีมหนังสือ :

นริศรา ตันติกำเนตกุล - บรรณาธิการ | ใต้ต้นไม้ - กองบรรณาธิการ |

unknownness - ศิลปกรรม | รุธ ดีพร้อม - ภาพประดับ

เอื้อเฟื้อภาพประกอบ :

หน้า ๑๖๔-๑๖๙, ๑๗๑ วัดญาณเวศกวัน | หน้า ๑๒๗ พระชัยยศ พุทธิวิโร |

หน้า ๑๗๒, ๑๗๔ นิตยสาร ค.คน ฉบับเดือนธันวาคม ๒๕๕๑ |

หน้า ๑๖๖, ๑๖๙, ๑๗๐ มนตรี สาตรสุข | หน้า ๑๑๒ นรินทร์ ปานประดิษฐ์

พิมพ์ที่

ไทยยูเนียนกราฟิกส์

โทรศัพท์ ๐ ๒๘๙๕ ๕๘๖๕-๖

BIA

ตามรอย พระพุทธเจ้า

ตามรอย พุทธธรรม

BIA

ISBN 978-6-167574-07-3

9 786167 574073

ตามรอยพุทธธรรม

สหภาพการพิมพ์เพื่อสังคม

เลขบัญชีพุทธศาสนา

STAR 400 1/TH